

Hannele Laakso

Painettavan taittotyön prosessi

tapausesimerkin avulla

Tekijä(t) Otsikko	Hannele Laakso Painettavan taittotyön prosessi, tapausesimerkin avulla
Sivumäärä Aika	53 sivua + 2 liitettä 11.11.2011
Tutkinto	Medianomi
Koulutusohjelma	Viestintä
Suuntautumisvaihtoehto	Digitaalinen viestintä
Ohjaaja(t)	Lehtori Katri Myllylä Lehtori Tuomas Aatola
<p>Opinnäytetyössä selvitettiin taittotyön prosessien kulku painettavassa julkaisussa tapausesimerkin avulla. Lähtökohta projektille oli tarve selvittää taittotyön eri vaiheiden kulku ja ymmärtää niiden muodostama kokonaisuus prosessin käsitettä hyväksi käyttäen. Opinnäytetyön tavoitteena oli havaita mahdollisia hyötyjä taittotyön ja prosessiajattelun yhdistämisestä. Taittotyön prosessien kulun selvittämisessä vertailukohtana käytettiin Tietotekniikan liitto ry:lle toteutettua tapausesimerkkiä Silmät auki sosiaaliseen mediaan (artikkelikokoelma), joka toteutettiin aikavälillä marraskuu 2010 kesäkuu 2011. Kirjoittajan rooli tapausesimerkissä oli suunnitella ja toteuttaa teoksen taitto. Opinnäytetyö rakentuu prosessin käsitettä avaavasta teoriaosuudesta, tapausesimerkistä sekä tapausesimerkin tarkastelusta teoriaosuuden pohjalta.</p> <p>Opinnäytetyön tavoite taittotyön prosessien kulusta saavutettiin dokumentoimalla tapausesimerkin taittotyön toteutus, sekä arvioimalla jälkikäteen tapausesimerkin taittotyön kulkua kriittisesti. Opinnäytetyön lopussa arvioitiin prosessiajattelun soveltamisen hyötyjä taittotyölle ja pohdittiin tapausesimerkin taittotyön kulkua prosessiajattelun näkökulmasta. Tapausesimerkistä saaduista kokemuksista pyrittiin saamaan viitteitä taittotyön prosessin parantamiseen.</p> <p>Opinnäytetyössä saatiin selville monia taittotyön prosessin kannalta tärkeitä vaiheita. Opinnäytetyön tapausesimerkki paljasti useita kohtia, joista taittotyön onnistuminen riippuu. Prosessin käsitteen soveltaminen taittamiseen todettiin hyödylliseksi. Opinnäytetyössä löydettiin prosessiajattelusta hyödyllinen työkalu taittotyön hahmottamiseen prosessin kuvauksen muodossa. Prosessin kuvaamiseen käytetyistä prosessikaavioista valittiin taittajan näkökulmasta sopiva kaavio taittotyön prosessin kuvaukseen.</p> <p>Opinnäytetyön tapausesimerkin ongelmakohdat toimivat opettavana esimerkkinä taittotyön prosessin kulun haasteista. Prosessiajattelun käsitteitä ja prosessikaavioita voidaan soveltaa muihin taittotöihin ja viestinnän alan toimintatapoihin laajemmin. Tapausesimerkki avasi opinnäytetyön kirjoittajan näkemystä taittotyön kulusta ja voi toimia vastaavanlaisena ajattelutapaa laajentavana teoksena myös muille taittotyötä tekeville opiskelijoille tai vasta valmistuneille.</p>	
Avainsanat	Taitto, prosessi, taittoprosessi, prosessin kuvaus

Author(s) Title	Hannele Laakso Process flow of an Item in Desktop Publishing
Number of Pages Date	53 pages + 2 appendices 11th November 2011
Degree	Bachelor of Media
Degree Programme	Degree programme of Media
Specialisation option	Digital Media
Instructor(s)	Katri Myllylä, Senior Lecturer Tuomas Aatola, Senior Lecturer
<p>The process flow of an item in desktop publishing was examined in the present thesis. The starting point of this thesis was the need to research the different phases of the desktop publishing work flow and thus gain a deeper understanding on how these phases form a solid entity. The goal of this thesis was to discover the possible benefits of a merging desktop publishing with process thinking. The case in this thesis consisted of a project where the Author designed and executed page layout for a book named <i>Eyes open to social media</i>. The case was referenced as a model of how the process flow proceeds in desktop publishing. The case started in December 2010 and ended in June 2011 This thesis consists of three parts, which are theory of process, description of the work flow in the case and examining of the case from the perspective of the theory part.</p> <p>The goals of this thesis were achieved by documenting the case execution and by critically evaluating the work flow of the case after execution. The adaptation of process thinking in desktop publishing and its' possible benefits are discussed later in the present thesis. The case was reviewed with the intention of finding ways to improve future desktop publishing process flows.</p> <p>This thesis revealed many phases in desktop publishing that can impact the success of the entire process. A useful tool was discovered from the process theory to be applied in desktop publishing. This tool is process flowcharts. A suitable process flowchart model was chosen to be used in desktop publishing.</p> <p>The work flow description of the case is to be an example to others of the challenges in desktop publishing. Process flowcharts can be used as assistance in other page layout design projects or as way to improve work methods in the companies in the media sector.</p>	
Keywords	Page layout, desktop publishing, process flow, process flow charts

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Prosessin käsite ja sen soveltaminen	3
2.1	Prosessin käsite	3
2.2	Prosessin kuvaus ja prosessikaaviot	7
2.3	Prosessiajattelun sovelluksia	13
2.4	Prosessiajattelun edut ja haitat	15
2.5	Luovan työn prosessointi taittamisen näkökulmasta	16
3	Taiton kulku, tapausesimerkki Silmät auki sosiaaliseen mediaan	19
3.1	Taittotyön keskeiset käsitteet	21
3.2	Toimeksianto taittotyössä	28
3.2.1	Tietotekniikan liitto ry:n toimeksianto	29
3.2.2	Tietotekniikan liitto ry:n toimeksiannon resurssit	33
3.3	Luonnoksien ja korjauskierrosten kulku tapausesimerkissä	33
3.3.1	Ensimmäisen luonnoksen suunnittelun prosessi	34
3.3.2	Korjauskierrosten kulku	40
3.4	Taiton hyväksyttäminen ja saattaminen painoon tapausesimerkissä	43
4	Prosessin kulku taittotyössä tapausesimerkin avulla	44
4.1	Tapausesimerkin taittotyön prosessin mallinnus	45
4.2	Taittotyöhön sopivan prosessimallin valinta tapausesimerkin pohjalta	47
5	Yhteenveto	49
	Lähteet	52
	Liitteet	
	Liite 1. Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen toteutunut aikataulu	
	Liite 2. Tapausesimerkin typografisen kehityksen havainnollistus	

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyöni aiheena on kartoittaa taittotyön prosessien kulku painettavassa julkaisussa tapausesimerkin avulla. Lähtökohtana opinnäytetyölleni ovat olleet omakohtaiset kokemukseni niistä ongelmista, joita aloitteleva freelance-muotoisesti ja itsenäisesti työskentelevä taittaja tulee kohtaamaan. Sain ensimmäiset taittamiseen liittyvät toimeksiantoni opintojeni loppuvaiheessa talvella 2010. Taittotöitä tehdessäni huomasin, ettei minulla ollut tarkkaa kuvaa taittotyön prosessin kulusta tai sen eri vaiheiden ajallisesta kestosta. Oma taittamattomuuteni kyvyssä määritellä taitossa kuluva aika, teki työni hinnoittelusta tarjousta varten haasteellista. Hintatarjouksessa taiton tekijän on arvioitava työhön menevä aika ja pystyttävä myös näyttämään asiakkaalle, mistä eri työvaiheista työlle tarjottu hinta koostuu. Oma hinnoitteluni oli pitkälti arvailujen varassa, koska edelliset kokemukseni taitosta koostuivat ryhmätyöskentelynä toteutetuista kouluprojekteista. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tutustua prosessiajatteluun ja tunnistaa taittotyön sisältämät prosessit. Opinnäytetyöni tapausesimerkin toteutus kesti marraskuusta 2010 kesäkuuhun 2011.

Tavoitteenani tässä opinnäytetyössä on vastata kysymykseen: mitä prosesseja taittamiseen sisältyy? Selvitän tapausesimerkin avulla taittamisen prosessien kulun ja pyrin löytämään sopivan prosessimallinnuksen kuvaamaan taittotyötä. Opinnäytetyöni rajauksessa totean ensin, että koulutukseni puolesta olen perehtynyt taittamisen eri osa-alueisiin, joten niiden sisältö käsitellään hyvin pintapuolisesti. Syvällisemmin haluan selvittää, kuinka nuo eri osa-alueet muodostuvat yhtenäiseksi kokonaisuudeksi ja prosesseiksi toteutettaessa taittotyötä. Taiton visuaalisuutta käsitellään ainoastaan asiakkaan tyytyväisyyden tai muutostoiveiden kautta, koska nämä ovat ne näkökulmat, jotka vaikuttavat taiton kulkuun joko nopeuttaen tai hidastaen sitä. Rajaan myös taiton koskemaan vain painettua mediaa, koska tapausesimerkkini on painettava taittotyö, eikä minulla näin ollen ole kokemusta vain digitaalisessa ympäristössä julkaistavan taittotyön toteutuksesta. Käsitelen taittamista tapausesimerkin avulla ja juuri siinä ilmenneiden seikkojen avulla pyrkien kuitenkin huomioimaan erilaisten taittotöiden prosessien eriävyyksiä.

Työni rakentuu siten, että luvussa 2 kerron prosessiajattelusta teoreettisesti. Millaisia prosessimalleja on olemassa, miten prosessiajattelua sovelletaan, mitkä ovat sen hyödyt ja haitat? Seuraavassa luvussa 3 kuvaan taiton kulkua tapausesimerkissäni, käyn myös läpi taittamisen keskeiset käsitteet. Luvussa 4 hyödynnän luvun 3 materiaalia ja mallinnan tapausesimerkin taittoprosessin. Tämän prosessikuvauksen tavoitteena on havaita prosessin ongelmakohtia ja auttaa näin välttämään näitä ongelmakohtia tulevaisuudessa. Tavoitteenani on myös löytää taittotyölle sopivin prosessimalli käsittelemistäni prosessin kuvausmenetelmistä, Tärkeitä käsitteitä työssäni ovat prosessi ja taittaminen. Tapausesimerkkinä käytän Tietotekniikan liitto ry:lle kesäkuussa 2011 valmistunutta marraskuussa 2010 aloittamaani taittotyötä *Silmät auki sosiaaliseen mediaan*. Silmät auki sosiaaliseen mediaan on monen eri tahon yhteistyönä toteutettu teos, joka sisältää eri näkökulmista kirjoitettuja artikkeleita sosiaalisesta mediasta.

Pyrin tässä opinnäytetyössä selvittämään taittotyön eri työvaiheet sekä löytämään hyvän prosessimallin taittotyön toteutukseen. Tieto eri työvaiheiden kulusta auttaa minua ja muita samalla alalla toimijoita työskentelemään tehokkaasti ja mielekkäästi tulevaisuuden freelance-taittajina. Omien työskentelymenetelmien tehostaminen ja parantaminen tulee mielestäni olemaan tärkeää työllistymisen kannalta lähitulevaisuudessa. Omaa kriittistä näkemystäni tulevaisuuden työllistymisen haasteista tukee opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu *Tasapainoiseen työllisyyskehitykseen 2025*, jossa ministeriö ehdottaa rajua viestinnän alan ammattikorkeakoulujen aloituspaikkojen määrän leikkausta (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2011). Opetus- ja kulttuuriministeriö näkee, että kulttuurialan työpaikat tulevat vähenemään ja nykyisillä aloituspaikkamäärillä koulutetaan enemmän ihmisiä alalle kuin alalla on tarjota työpaikkoja. Itse yhdyn opetus- ja kulttuuriministeriön näkemykseen viestinnänalan ylikoulutuksesta ja koen, että tämä ylikoulutus vaikuttaa jo nyt viestinnän alan työllistymismahdollisuuksiin. Viestinnän keskusliitto ry toteaa viestinnän alan koulutuspolitiikkaa käsittelevässä artikkelissa, että osassa viestinnän alan koulutusohjelmia, koulutuksen määrä on ollut holtitonta (Viestinnän keskusliitto ry). Kun koulutettua väkeä on paljon ja työpaikkoja vähemmän, voi vakituisen työpaikan saanti vaikeutua ja keikkaluontoinen työskentelymuoto yleistyä. Tällöin kaikki välineet oman työprosessin tehostamiseksi lienevät kysytyjä ja tarvittuja.

2 Prosessin käsite ja sen soveltaminen

Prosessin käsite on olennainen osa opinnäytetyöni teoriakehystä. Tässä luvussa käsitte- len prosessin käsitettä ja sen erilaisia sovelluksia. Viimeisenä alalukuna käsitte- len prosessin kytkeytymistä luovuuteen ja luovaan työntekoon. Taittotyön toteuttaminen vaatii luovuutta teoreettisen osaamisen lisäksi.

2.1 Prosessin käsite

Prosessille on monia määritelmiä ja usein näiden määritteiden erilaisuus riippuu käsitet- tä lähestyttäessä käytetystä näkökulmasta. Kvist, Arhoma, Järvelin ja Räikkönen (1995) määrittelevät asiakasprosesseihin keskittyvässä teoksessaan prosessin ketjuna toimintoja, jossa prosessiin osallistuvat toimijat suorittavat osatehtäviä prosessin koko- naistehtävän saavuttamiseksi (Kvist, Arhoma, Järvelin ja Räikkönen 1995, 9). Kvistin ym. näkökulma prosessiin on asiakkaan tyytyväisyys ja asiakastyytyväisyyden nostami- sen vaikutus organisaation tulokseen. Samanlaisena toimintojen ketjuna prosessin määrittelevät Kiiskinen, Linkoaho ja Santala teoksessaan *Prosessien johtaminen ja ul- koistaminen* (2002). He kuitenkin tarkentavat lopputuotteen olevan ennalta määritelty (Kiiskinen, Linkoaho ja Santala 2002, 28). Kiiskinen ym. korostavat myös prosessin toimintojen loogista riippuvuutta toisistaan (Kiiskinen ym. 2002, 196). Laamanen ja Tinnilä määrittävät prosessin syötteiksi, jotka muunnetaan tuotteeksi (tuotoksi) pro- sessijohtamisen käsitteitä avaavassa teoksessaan. He määrittelevät prosessin tiedon jalostumisena, hallitsemisena ja mallintamisena (Laamanen ja Tinnilä 2009, 121). Claus Günther määrittää logistiikkaa käsittelevässä teoksessa prosessin tapana luoda yhtei- nen kieli erilaisille toimijoille sekä keinona roolittaa prosessin toimijoita, jotta heidän työpanoksensa tehostuisi (von Bagh, Günther ja Salmikari 2000, 110).

Prosessin käsitettä sivuaa projektin käsite. Projekti voidaan myös määritellä ketjuna toisiinsa loogisesti liittyviä toimintoja, mutta se on kertaluontoinen, prosessin kuvatessa yleensä syklistä toimintaa. Laamanen ja Tinnilä huomauttavat projektin ympärille muo- dostuneen työorganisaation olevan usein väliaikainen, mutta helpommin muuntautuva kuin prosessin ympärillä olevan organisaatio. Projektilla on myös tarkastuspisteitä, jois- sa projektia ja sen jatkuvuutta ja suuntaa voidaan radikaalistikin muuttaa. (Laamanen ja Tinnilä 2009, 24.) Prosessin syklistyys tekee siitä jatkuvamman, jolloin prosessin kes-

keytyminen muodostuu usein kalliiksi ja vaikeaksi toimenpiteeksi. Toimeksianto, projekti, joka toistuu usein samankaltaisena, voidaan katsoa olevan prosessi (Kvist ym. 1995, 9). Käsittämäni tapausesimerkki on sinällään ainutkertainen, se ei tule toistumaan samalla toimeksiantajalla tai samoilla syötteillä. Itse taittamisen prosessin kulun voidaan kuitenkin katsoa olevan toistuva toimintojen ketju, joka täyttää prosessin tunnusmerkit.

Seuraavaksi käsittelen prosessiin liittyvät käsitteet *syöte*, *tuote*, *resurssi*, *rooli*, *ydinosaaminen*, *ydinprosessi*, *tukiprosessi*, *horisontaalinen prosessi*, *vertikaalinen prosessi*, *arvo* ja *lisäarvo*. Näitä termejä käytän myöhemmin tässä luvussa kertoessani prosessiajattelun sovelluksista.

Syöte

Prosessin liikkeelle paneva voima, tai impulssi, joka tulee asiakkaalta. Syöte voi olla tietoa tai materiaalia, usein se on jonkinlainen dokumentti, esimerkiksi tarjouspyyntö. (Laamanen ja Tinnilä 2009, 108.) Tapausesimerkissäni syöteinä toimivat artikkelien kirjoittajilta saatu tekstimateriaali ja toimittajakunnan näkemykset lopputuotteen olemuksesta.

Tuote, tuotos

Prosessin lopussa muodostuva tieto tai fyysinen objekti, joka tyydyttää asiakkaan tarpeen. Prosessilla on myös prosessin sisälle jääviä tuotoksia, esimerkiksi aikataulusuunnitelma, sekä välituotoksia, kuten tarjousdokumentti (Laamanen ja Tinnilä 2009, 116.) Valmis painettu Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teos oli tapausesimerkkini päätuote ja sen sivutuote oli sähköinen versio taittodokumentista.

Resurssi

Prosessin toteutukseen tarvittava pysyväluonteinen ominaisuus tai voimavara, jota ilman prosessin toteutus kärsii tai epäonnistuu. Resurssi eroaa syötteestä niin, ettei se juurikaan jalostu prosessin aikana. Resurssien kehittäminen on esimerkiksi oman osaamisen kehittämistä koulutuksen avulla, vastaavanlaisia kehitystoimia kutsutaan tukiprosesseiksi. (Laamanen ja Tinnilä 2009, 131, 132.) Resurssien kulutusta kartoittamalla saadaan selville mahdollisia ongelmakohtia prosessin eri vaiheissa. Toimivassa prosessissa resurssit on kohdennettu niin, että tuotteen aikaansaanti on aina vaivatto-

mampaa ja näin voidaan tuottaa asiakkaalle lisäarvoa. (Kiiskinen ym. 2002, 48.) Tapausesimerkin resursseja on lueteltu tarkemmin luvussa 3.3.2 *Silmät auki sosiaaliseen mediaan -toimeksiannon resurssit*.

Rooli

Rooli voi merkitä toimijan asemaa organisaatiossa, mutta prosessista puhuttaessa rooli ymmärretään vastuualueena, johon liittyy tietyt toiminnot ja tehtävät. Rooli on siis selkeästi sidoksissa prosessiin, kun taas toimenkuva on sidoksissa ko. asemaa hallussa pitävään henkilöön. (Laamanen ja Tinnilä 2009, 132.) Tapausesimerkissä taittamisen rooli kuului minulle itselleni, mutta taittamisen prosessiin liittyviä rooleja oli useita, joista tärkeimpänä toimittajakunnan rooli prosessin vetäjänä.

Ydinosaaminen

Organisaation ytimessä oleva taito, tieto tai kyky, joka on usein parempaa kuin muilla samalla toimialalla toimivilla kilpailijoilla (Kvist ym. 1995, 11). Ydinosaamista voidaan hyödyntää useammillakin toimialoilla, esimerkiksi Alvar Aallon ydinosaamista oli muotoilu ja hän sovelsi tätä ydinosaamista rakentamisessa (arkkitehtuuri), mutta myös käyttötavaroiden valmistuksessa (huonekalut ja maljakot) (Alvar Aalto -museo, 2011). Omalla kohdallani ydinosaaminen on mm. typografista osaamista, jota hyödynnän taittamisen prosessissa. Ydinosaaminen on se ominaisuus, joka vaikuttaa asiakkaan tuotehankintapäätökseen (Kiiskinen ym. 2002, 28). Ydinosaamisen käsite liittyy ydinprosessin käsitteeseen.

Ydinprosessi

Ydinosaamista hyödyntävä prosessi, jonka liikkeelle paneva voima on ulkoinen asiakas (vrt. sisäinen asiakkuus, s. 14) ja jonka vastaanottava taho on ulkoinen asiakas (Kiiskinen ym. 2002, 197; Laamanen ja Tinnilä 2009, 122). Nämä prosessit leikkaavat organisaation yksiköitä ja kulkevat organisaation lävitse horisontaalisesti eli yksiköltä yksikölle (Kvist ym. 1995, 11,12). Taittamisen prosessissa ydinprosesseihin lukeutuu taittotoiminnan tuottaminen.

Tukiprosessi

Prosessi, joka tukee ydinprosessien suorittamista mm. kehittämällä resursseja tai mahdollistamalla ydinprosessin toimimisen (Laamanen ja Tinnilä 2009, 130). Tukiprosessi

voi olla toiminto, jonka suorittamiseen ei organisaatiosta löydy osaamista ja resursseja samalla tavoin kuin ydinprosesseihin. Nämä ydintoimintaa tukevat prosessit usein ulkoistetaan säästöjen ja toiminnan keskittämisen vuoksi (Kiiskinen ym. 2002, 21.) Tapausesimerkin tukiprosesseja olivat substanssiohjaajan kanssa käydyt keskustelut taitotyön ulkonäöstä. Nämä tapaamiset mahdollistivat ydinprosessin eli taittodokumentin luomisessa.

Horisontaalinen prosessi

Ydinosaminen muutetaan lopputuotteeksi eli arvoksi, jonka ulkoinen asiakas voi hyödyntää. Pelkkä osaaminen ei siis riitä, vaan sen ympärille on rakennettava prosesseja, joilla ydinosaminen jalostetaan valmiiksi lopputuotteeksi (Kvist ym. 1995, 11,12). Horisontaalisen prosessin käsite on samankaltainen ydinprosessin käsitteen kanssa.

Vertikaalinen prosessi

Prosessi, joka kehittää ja parantaa ydinosamista. Vertikaalinen prosessi muistuttaa ominaisuuksiltaan tukiprosessin käsitettä. Tukiprosessit eivät kulje asiakkaalta asiakkaalle, vaan ne kulkevat organisaation sisäisesti. Vertikaaliset prosessit ovat usein hyvinkin erilaisia eri organisaatiossa, mutta niillä voi olla suuri merkitys ydinosamiseen ja sitä kautta tuotteen laatuun ja asiakkaan tyytyväisyyteen. Vertikaalisia prosesseja ovat mm. koulutusprosessit. Johtavan tason kouluttautumisen hyödyt laskeutuvat organisaatiossa alaspäin, kun taas suorittavan tason kouluttautumisen hyödyt nousevat organisaatiossa ylöspäin. (Kvist ym. 1995, 12.)

Arvo

Rahallinen, laadullinen tai henkinen ominaisuus, joka saa asiakkaan valitsemaan tietyn tuotteen. Myyjälle tuotteen arvo on se, jonka hän saa siitä markkinoilla, asiakkaalle tuotteen arvo on sen käyttöarvo. Arvo on aina yhteiskuntasidonnainen ja eri yhteisöt arvostavat eri asioita. Arvosta puhuttaessa voidaan puhua myös arvoketjusta, jolloin tuotteen aikaan saamiseksi ydinprosessia joudutaan levittämään yli omien organisaatorajojen. Tällöin on tärkeää huolehtia siitä, että asiakkaalle arvoa tuovat ominaisuudet kulkevat läpi organisaatorajojen. (Laamanen ja Tinnilä 2009, 139, 142.) Tapausesimerkissä TTL ry näki arvoa minussa suunnittelijana ja se johti heidät valitsemaan minut toteuttamaan heille tärkeä taittotoyo.

Lisäarvo

Rahallinen, laadullinen tai henkinen ominaisuus, joka muodostuu tuotteen käyttöarvon ja hankinta- tai käyttökustannuksien erotuksesta. Asiakkaan nähdessä tuotteen käyttöarvon suurena, saattaa asiakas olla valmis myös hankkimaan tuotteen suuremmalla hankintasummalla. Lisäarvo voi olla esimerkiksi tuotteen nopea saatavuus, sen ympäristöystävällisyys tai sen helppokäyttöisyys. (Laamanen ja Tinnilä 2009, 139.) Lisäarvo muodostuu ydinprosessin aikana, se muodostuu eri yksikköjen välillä kulkevassa prosessissa, jolloin koko prosessin, ei vain yhden yksikön parantaminen tuo todellista lisäarvoa (Kiiskinen ym. 2002, 27). Tämä on yksi ominaisuus, jota tapausesimerkin taittoprosessin kulussa olisi voitu parantaa. Kokonaisprosessin parantaminen olisi tapausesimerkissä tuonut huomattavia ajallisia säästöjä.

Totean edellä mainittuihin lähteisiin vedoten prosessista, että sillä on selkeä alku ja loppu sen ollessa silti toistuva toimintojen ketju, jolla on määrätty lopputulos. Prosessia voidaan mitata, kuvata ja kehittää. Mittareina prosessin onnistumiselle voi olla esimerkiksi asiakastytyväisyys (Kvist ym. 1995), mutta myös muut mitattavissa olevat määreet voivat mitata prosessin onnistumista. Prosessien kuvaamista käsitellen seuraavassa luvussa ja prosessin kehittämisestä puhun luvussa 2.4 *Prosessiajattelun edut ja haitat*.

2.2 Prosessin kuvaus ja prosessikaaviot

Prosessin kuvauksessa voidaan käyttää erilaisia tekniikoita ja kaavioita. Prosessin kuvauksen tulisi sisältää kaikki prosessin kannalta olennaiset seikat. Prosessin kuvaus tulisi tehdä tarpeeksi yksityiskohtaisesti, mutta tietyissä tilanteissa yleisluontoinen kuvaus riittää ja tarkemman kuvauksen tekeminen vie turhaa aikaa ja resursseja (Laamanen ja Tinnilä 2009, 124.) Yleisimmät asiat, joita prosessin kuvauksesta tulisi löytyä, ovat kuvattuna taulukossa 1.

Taulukko 1. Prosessin kuvauksesta löytyviä aiheita (pohjautuen lähteisiin, vrt. Laamanen ja Tinnilä 2009, 124; Korhonen ja Rajala 2011, 59; Kvist, Arhoma, Järvelin ja Räikkönen 1995, 79, 78).

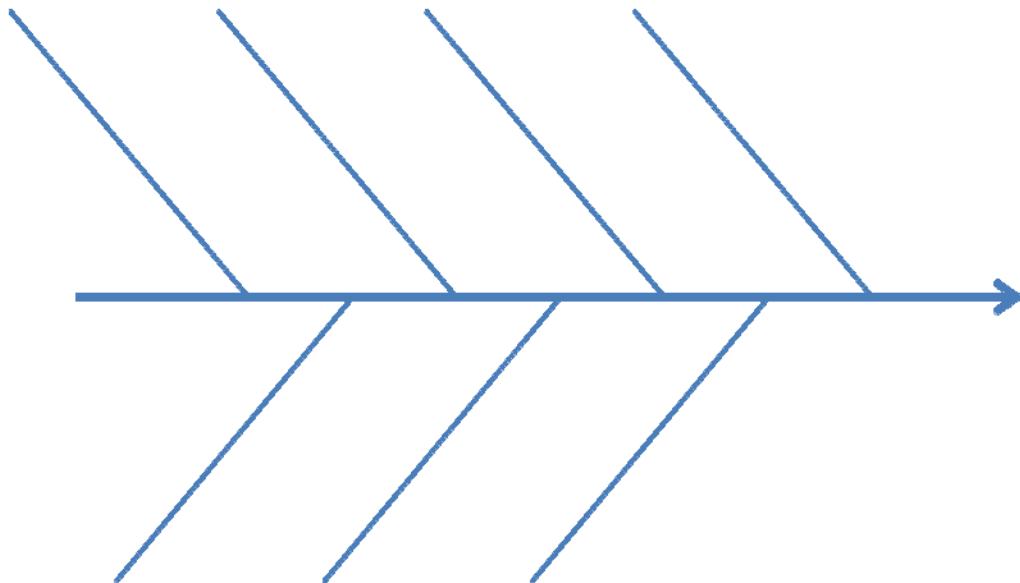
prosessin rajausta, mitä siihen kuuluu ja mitä jätetään sen ulkopuolella
mistä prosessi alkaa ja mihin se loppuu
miten prosessia mitataan
kuka prosessin asiakas on
mitä vaatimuksia asiakkaalla on
mikä prosessin tavoite on
mitä syötteitä prosessilla on
mitä vaiheita prosessissa on ja missä järjestyksessä ne tapahtuvat
eri vaiheiden kesto
roolit ja vastualueet sekä niihin liittyvät päätöksentekotilanteet
mitä resursseja prosessiin kuuluu
miten tieto ja välituotokset kulkevat prosessissa
prosessikaavion laatiminen tarkoituksenmukaisella tarkkuudella
prosessin tuotokset

Prosessin kuvaus (dokumentointi) on yleisin työkalu prosessien analysointiin, ymmärtämiseen ja kehittämiseen (Korhonen ja Rajala 2011, 59). Prosessi voidaan standardisoida kuvaamalla se. Prosessin ominaisuuksiin kuuluu lopputuotteen ennalta määrättävyys (Kiiskinen, Linkoaho ja Santala 2002, 28) ja kaikkien työvaiheiden standardisointi on yksi keino eliminoida kaikenlaiset variaatiot lopputuotteessa (Korhonen ja Rajala 2011, 60). Prosessin kuvaus auttaa organisaation johtoa ja ruohojuuritasoa yhtenäistämään näkemyksiään sekä sitouttamaan prosessissa toimivia ihmisiä prosessiin enemmän heidän tiedostaessaan omat tehtävänsä ja vastualueensa paremmin (von Bagh, Günther ja Salmikari 2000, 118, 120). Prosessin kuvaus on siis todellinen keino tuoda prosessin kulku esiin ja kehittää prosessia. Käsittelemäni tapausesimerkki on ensimmäinen kuvaamani taittoprosessi ja toivon sen kuvauksen toimivan pohjana tuleville taittotoilleni.

Prosessin kuvausmenetelmät voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan: tekstidokumenttina, taulukkomuodossa tai kuvamuodossa (von Bagh ym. 2000, 117). Korhonen ja Rajala sekä von Bagh ym. toteavat prosessin kuvauksessa hyödyllisimmäksi kuvaustavaksi graafisen kuvaustavan (Korhonen ja Rajala 2011, 59; von Bagh ym. 2000, 117). Graafista alaa opiskelleena koen sen myös itselleni helpoimmaksi tavaksi lähestyä taittamisen prosessin kuvaukseen. Seuraavaksi käyn lävitse lähdemateriaalin perusteella yleisimmiksi havaitsemani graafiset prosessikaaviot eli *kalanruotokuvaaja*, *resurssi- ja aikakuvaaja*, *vuokaavio*, *seinälapputekniikka* ja *erilaiset atk-sovellukset*.

Kalanruotokuvaaja

Tuottaa nopeasti yleiskuvauksen prosessista. Kuvaajan oikeassa reunassa on lopputuote ja siitä vasemmalla päin vaakasuorassa linjassa kaikki lopputuotteen aikaansaamiseksi tarvittavat osaprosessit kronologisessa järjestyksessä. Ruodon alkupäässä ovat osaprosessin ensimmäiset työvaiheet ja ruodon yhdistyessä selkärankaan on sen ruodon osaprosessi päättynyt. Osaprosessin päätyttyä prosessi jatkuu seuraavaan ruotoon. Osaprosessin loputtua prosessissa voi muodostua välituotos. Yhdelle ruodolle voidaan määrittää juuri sen osaprosessin toimijat, jolloin ne kirjoitetaan ruodon yläpään (Kvist, Arhonia, Järvelin ja Räikkönen 1995, 79.) Kuvassa 1 havainnollistetaan kalanruotokuvaajan mallia (mukaiillen Kvist ym. 1995, 79).

Kuva 1. Havainnollistava kuva kalanruotokuvaaja-mallista (mukaiillen Kvist ym. 1995, 79).

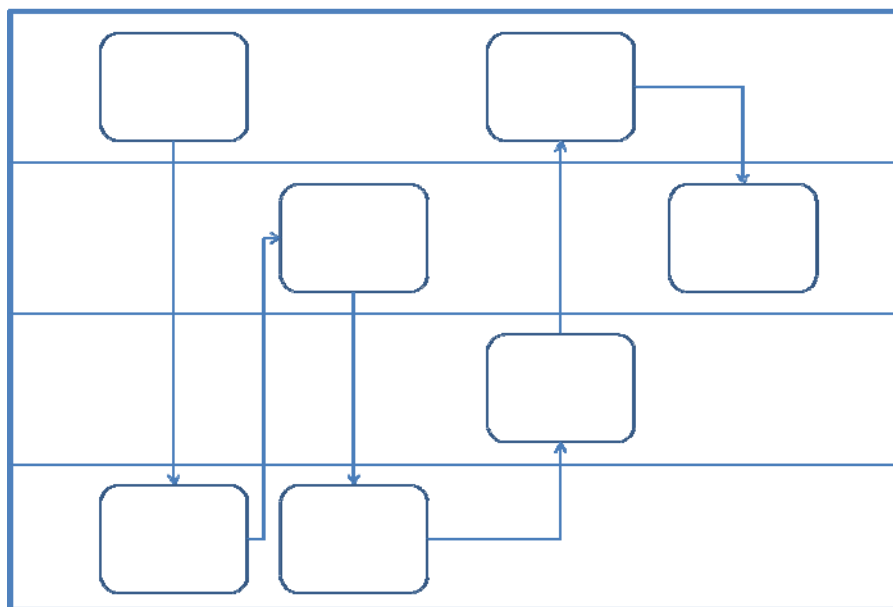
Kalanruotokuvaajan hyvät ja huonot puolet löytyvät taulukosta 2 (pohjautuen lähteeseen Kvist ym. 1995, 78, 79).

Taulukko 2. Kalanruotokuvaajan hyvät ja huonot puolet (pohjautuen lähteeseen Kvist ym. 1995, 78, 79).

kalanruotokuvaajan hyvät puolet	kalanruotokuvaajan huonot puolet
nopeus	havainnollistaa huonosti turhaa työtä, ajankulutusta tai eri toimijoiden vastuualueita
työvaiheiden selkeä kuvaaminen ajallisessa järjestyksessä	ei sovi prosesseihin, joissa prosessin kulku kovin epäselvä

Resurssi- ja aikakuvaaja

Prosessi kuvataan kaaviolla, jossa on kaksi akselia, x-akseli eli aika-akseli ja y-akseli eli resurssiakseli (Kvist ym. 1995, 80). Tämänkaltaisen kaavion akselit voidaan nimetä myös rooli- ja vastuuakseleiksi (Korhonen ja Rajala 2011, 108). Roolit kirjoitetaan resurssi- ja aikakuvaajassa vasempaan sarakkeeseen ja jokaisella roolilla on oma rivinsä. Eri työvaiheet ja päätöksentekotilanteet kuvataan laatikoilla ja prosessin kulku niiden välillä kuvataan nuoliviivoilla (Kvist ym. 1995, 80; Korhonen ja Rajala 2011, 108.) Kuvasssa 2 esitetään havainnollistava malli resurssi- ja aikakuvaajan rakenteesta (pohjautuen lähteisiin Kvist ym. 1995, 80; Korhonen ja Rajala 2011, 108).

Kuva 2. Resurssi- ja aikakuvaajan rakenne havainnollistettuna (pohjautuen lähteisiin Kvist ym. 1995, 80; Korhonen ja Rajala 2011, 108).

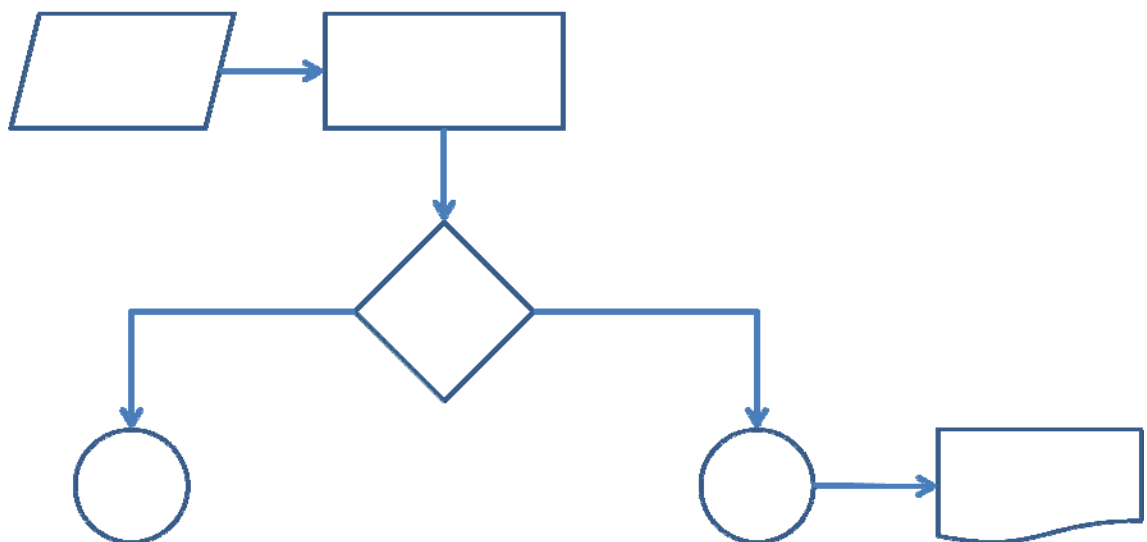
Resurssi- ja aikakuvaajan hyvät ja huonot puolet löytyvät taulukosta 3.

Taulukko 3. Resurssi- ja aikakuvaajan hyvät ja huonot puolet (pohjautuen lähteeseen Kvist ym. 1995, 81).

resurssi- ja aikakuvaajan hyvät puolet	resurssi- ja aikakuvaajan huonot puolet
sopii hyvin prosesseihin, joita tarvitsee kehittää	prosessinkuvaus työstä
tuo hyvin esille eri toimijoiden vastuualueet ja työmäärät	ei riitä yksinään laadun tarkkailuun tai työohjeistukseen

Vuokaavio

Ylhäältä alaspäin etenevä kaavio. Työvaihetta ilmennetään suorakaiteella, päätöksen tekovaihetta vinoneliöllä ja toiminnan päättävää vaihetta ympyrällä. Prosessin aikana syntyviä tuotoksia ilmennetään suorakaiteella, jonka alareuna on epäsäännöllisen muotoinen ja syötteitä ilmennetään suunnikkaalla (Sarja). Alla olevassa kuvassa 3 havainnollistetaan vuokaavion mallia (pohjautuen lähteisiin Kvist ym. 1995, 82; Sarja).

Kuva 3. Vuokaavion rakenne havainnollistettuna (pohjautuen lähteisiin Kvist ym. 1995, 82; Sarja).

Vuokaavion hyvät ja huonot puolet löytyvät taulukosta 4 (pohjautuen lähteeseen Kvist ym. 1995, 81–83).

Taulukko 4. Vuokaavion hyvät ja huonot puolet (Kvist ym. 1995, 81–83).

vuokaavion hyvät puolet	vuokaavion huonot puolet
kuvaajassa syntyvät silmukat kertovat turhan työn kohdat prosessissa	ei kuvaa hyvin eri toimijoiden kuormitusta
havainnollistaa hyvin päätöksen tekotilanteita ja prosessin eri osia	kuvaaminen teknisesti vaikeaa

Seinälapputekniikka

Prosessin eri työvaiheet kuvaillaan yksittäisille lapuille ja niiden välisiä suhteita paperisilla nuolilla. Työvaiheita edustavat laput voidaan ripustaa seinätaululle tai asetella pinnalle, esimerkiksi lattialle tai pöydälle. (Kvist ym. 1995, 83.) Seinälapputekniikan hyvät ja huonot puolet löytyvät taulukosta 5 (pohjautuen lähteeseen Kvist ym. 1995, 83).

Taulukko 5. Seinälapputekniikan hyvät ja huonot puolet (pohjautuen lähteeseen Kvist ym. 1995, 83).

seinälapputekniikan hyvät puolet	seinälapputekniikan huonot puolet
hyvin joustava	muutosten hallinta vaikeutuu
muutosten teko helppoa	
helppoa osallistaa monta ihmistä yhtä aikaa prosessin suunnitteluun	

Atk-sovellukset

Prosessin kuvaukseen on saatavilla erilaisia atk-sovelluksia, joista osa perustuu yllä kuvattuihin kuvaustapoihin ja osaan on kehitetty ns. oma kuvaustekniikka. Em. ohjelmistot voidaan jakaa ohjelmistoihin, joiden tarkoitus on auttaa prosessien kehityksessä ja joiden tarkoitus on auttaa vain prosessin kuvauksen tuottamisessa. (Kvist ym. 1995, 83.) Viimeksi mainitusta voidaan mainita esimerkkinä yleisesti käytetystä toimisto-

ohjelmisto paketista Microsoft Officesta löytyvä Microsoft Office Visio ohjelma (Microsoft Office, 2011). Erilaisten atk-sovellusten hyvät ja huonot puolet löytyvät taulukosta 6 (pohjautuen lähteeseen Kvist ym. 1995, 83).

Taulukko 6. Erilaisten atk-sovellusten hyvät ja huonot puolet (pohjautuen lähteeseen Kvist ym. 1995, 83).

atk-sovellusten hyvät puolet	atk-sovellusten huonot puolet
helppoa ja nopeaa tehdä muutoksia	ei osallista ihmisiä prosessiin

Valittaessa prosessin kuvaustekniikkaa ei tulisi keskittyä itse tekniikkaan, vaan oikean tekniikan valintaan juuri prosessin kannalta. Prosessia ei kannata kuvata kahta useammalla eri tekniikalla, useamman kuvaustekniikan käyttö ei paljasta mitään uutta prosessista, mutta vaatii huomattavan työpanostuksen. (Kvist ym. 1995, 83.) Luvussa 4 hyödynnän osaa edellä mainituista prosessin kuvaustekniikoista mallintaessani tapausesimerkin taittotyöprosessin kulkua.

2.3 Prosessiajattelun sovelluksia

Prosessiajattelun yleisimpiä sovelluksia ovat luultavasti organisaatiojohtoon tai linjasto-teollisuuteen liittyvät sovellukset. Seuraavaksi käsittelen muutamia näistä prosessiajattelun sovelluksista eli *prosessijohtamisen*, *sisäisen asiakkuuden*, *prosessin omistajan* ja *prosessitiimin* käsitteet. Tämän luvun viimeisessä kappaleessa käsittelen edellä mainittujen prosessiajattelun sovellusten suhdetta tapausesimerkkiin.

Prosessijohtaminen

Vastakohta ns. vertikaaliselle johtamiselle, jossa jokainen yrityksen sisäinen yksikkö keskittyy vain omaan tulokseensa ja näin ollen yksiköiden välinen yhteistyö jää vähäiselle huomiolle. Prosessijohtamisessa keskitytään yksikkörajat ylittäviin toimintoketjuihin eli ydinprosesseihin ja niiden kehittämiseen. Määräysvaltaa pyritään siirtämään johtoportaasta suorittavaan portaaseen, joskin muutos kohti prosessijohtoista organisaatiota lähtee aina johtotasolta. Prosessijohtamisessa asiakkaalle saatava lisäarvo tulee prosessia, eli ns. oikeaa työtä, parantamalla. (Kvist, Arhoma, Järvelin ja Räikkönen 1995, 13; Kiiskinen, Linkoaho ja Santala 2002, 30.)

Sisäinen asiakkuus

Organisaation yksiköiden välistä yhteistyötä pyritään parantamaan kohtelemalla välituotteen vastaanottajaa samalla tavoin kuin lopputuotteen vastaanottavaa ulkoista asiakasta. Em. toimintatavalla saadaan yksiköiden välinen kommunikaatio paranemaan. Parantunut kommunikaatio voi johtaa muutoksien tekemiseen ja turhan työn eliminaatioon. Itsekkäät asenteet, kuten "ei kuulu minun hommiini", pyritään karistamaan. (Kvist ym. 1995, 42.)

Prosessin omistaja

Organisaation läpileikkaavan ydinprosessin omistaja, joka on vastuussa oman prosessinsa toimintatavasta, kehittämisestä ja tuloksesta. Prosessin omistaja ei siis välttämättä ole minkään yksittäisen osaproessin johtaja, vaan hän huolehtii asiakkaalta asiakkaalle kulkevasta prosessista. Prosessin omistajalla täytyy olla prosessiin liittyvä kokonaiskuva hallussaan. Hänen tehtävänä on mitata omistamaansa prosessin onnistumista ja osoittaa prosessille sen tarvitsemat resurssit. Prosessin omistajan vallan ei tulisi perustua auktoriteettiin (valta-asema), vaan hänen rooliinsa kyvykkäänä kehittäjänä ja toimijana. Prosessin omistavana toimijana, prosessin omistajan pitäisi kohdella prosessia, kuten sijoittaja kohtelee pääomaansa, hän yrittää saada sen kasvamaan ja menestymään. (Kiiskinen ym. 2002, 36, 37; Laamanen ja Tinnilä 2009, 127.)

Prosessitiimi

Ryhmä henkilöitä, jonka tehtävänä on prosessin kuvaus, kehittämiskohteiden tunnistus ja kehittämistoimien toteutus. Prosessitiimi kootaan siten, että se edustaa koko organisaatiota sen eri puolilta, jolloin saadaan tiimiin kokonaisvaltainen näkemys koko prosessin kulusta. (Kvist ym. 1995, 75.) Prosessitiimiin voidaan myös valita organisaation ulkopuolisia jäseniä toimimaan asiantuntijoina prosessia kehitettäessä (Kiiskinen ym. 2002, 55). Prosessitiimillä on vetäjä, joka jakaa tiimin jäsenille roolit, tehtävät ja aikataulut. Prosessitiimillä voi olla myös kaksi vetäjää, jolloin johtavan tason vetäjä on prosessin omistaja ja suorittavan tason vetäjä on prosessivastaava. (Kvist ym. 1995, 75.) Kahden eri vetäjän pitäminen kannattaa silloin, kun prosessin omistajalla ei ole aikaa tiimin vetämiselle, mutta johtotason prosessin kehittäjää tarvitaan (von Bagh, Günther ja Salmenkari 2000, 111).

Sisäisen asiakkuuden käsitteestä oli tapausesimerkissä hyötyä, kun sovelsin sitä substanssiohjaajan kanssa sovittuihin tapaamisiin. Kohtelemalla substanssiohjaajaa samalla tavoin kuin työn varsinaista asiakasta sain tapaamisiin paljon enemmän materiaalia aikaiseksi ja olin miettinyt kaikki mahdolliset kysymykset etukäteen valmiiksi. Huolellinen valmistautuminen ja oikeanlainen asenne johtivat tuotteliaampaan yhteistyöhön ja hyödyttivät näin tapausesimerkin taittotyön prosessia. Harjoitin myös tietynlaista prosessinomistajan roolia tapausesimerkin toteutuksessa, joskin työstäessäni taittoa yksin minulla ei ollut alaisia, joita hallinnoida. Jouduin kuitenkin tarkkailemaan prosessin kokonaisuutta ja lopulta prosessin onnistumista. Prosessitiimin ja prosessijohdon käsitteet eivät auttaneet minua yhtä paljon tapausesimerkissä, koska ne liittyvät vahvemmin organisaatioon, eli useamman eri ihmisen muodostamaan yhteisöön ja tapausesimerkissä työstin taittoa yksin.

2.4 Prosessiajattelun edut ja haitat

Prosessiajattelun etuihin kuuluu ehdottomasti asiakaslähtöisyyden korostuminen: asiakas tulee huomioiduksi koko prosessin kannalta. Prosessin luonnollinen syklisyys tekee siitä myös hyvän kehittämisen välineen ja jokainen kierros on mahdollisesti toistaan parempi. Prosessien ollessa osa mitä tahansa suunnitelmallista toimintaa on niiden kehittäminenkin kannattavaa toimintaa. Prosessin kehittäminen voi olla läpimenoajan lyhentämistä tai säästöjen aikaan saamista, mutta voimakkaimmillaan se on uuden luomista ja uudelleen aloittamista. Tehokkaan prosessin kehityksen työkaluna toimii hyvä prosessin kuvaus. (Kiiskinen, Linkoaho ja Santala 2002, 30, 40; Kvist, Arhomaa, Järvelin ja Räikkönen 1995, 10, 13, 23; Korhonen ja Rajala 2011, 57; von Bagh, Günther ja Salmenkari 2000, 124; Laamanen ja Tinnilä 2009, 10,11.)

Prosessiajattelua hidastavat henkilöstön muutosvastaisuus ja sitoutumisen puute. Johtotasolla ei prosesseille uskalleta antaa valtaa, vaan halutaan pitäytyä omissa reviirimäisissä toimenkuvissa. Tällöin prosessiajatteluun laitettut resurssit valuvat hukkaan. Kokonaisuuteen keskittyminen voi viedä resursseja erikoistumiselta, jolloin organisaation toiminnallinen erikoisosaaminen voi kärsiä. Yhtenäistettäessä organisaation eri yksiköiden välisiä prosesseja saatetaan menettää alueellista erikoisosaamista tai ominaisuuksia. (Kvist ym. 1995, 24; Kiiskinen ym. 2002, 35.) Prosessi ei saisi koskaan muo-

dostua itsetarkoitukselliseksi rituaaliksi tai riitiksi. Prosessiajattelu poistaa parhaimmillaan turhaa jäykkyyttä ja kitkaa organisaatiosta. (Harisalo 2011, 33.) Prosessiajattelun vaikutuksista tapausesimerkkiin käsittelen tarkemmin luvussa 4.2 *Taittotyöhön sopivan prosessimallin valinta*.

2.5 Luovan työn prosessointi taittamisen näkökulmasta

Taittamisessa lähtökohtana on tilanne, jossa asiakkaalla on visio, jonka toteuttamiseen taittaja on palkattu. Asiakkaalla voi olla laajasti visuaalista taustamateriaalia, jonka pohjalta taittoa lähdetään suunnittelemaan. Yhtä lailla tilanne voi olla se, ettei asiakkaalla ole mitään taustamateriaalia eikä näkemystä siitä, millainen valmiin tuotteen tulisi olla. Lähtötilanteesta huolimatta taiton toteuttaminen vaatii luovuutta ja siinä on kyse uuden luomisesta. Siksi mielestäni luovuutta ja sen suhdetta prosessiin on hyvä käsitellä.

Luovuudelle on monia määritelmiä. Luovuus voi esiintyä ihmisessä erilaisissa muodoissa, taiteellisuutena, elämäntapana tai ongelman ratkaisukykyinä (Harisalo 2011, 20). Helpointa lienee määritellä, mitä luovuus ei ole. Luovuus ei synny kaaoksesta tai epäjärjestyksestä, luovat ihmiset saattavat sen sijaan olla niin intohimoisia työnsä kohteesta, että siivous ja rutiinit jäävät toiselle sijalle. Asiantuntijuus ei ole luovuuden vastakohta ja moni tehtävä vaatii ammattitaitoa, jota ulkopuolisella henkilöllä ei ole. Luovuuden voi sekoittaa mielikuvitukseen, mutta ne eivät merkitse samaa asiaa. Mielikuvitus on ominaisuus, joka on erityisen vahva nuorilla lapsilla. Mielikuvitus tuottaa ajatuksia, joita ei voi tulkita eikä niitä voi jalostaa hyötykäyttöön. Luovuus on ominaisuus, jonka voi valjastaa tietyn asian käsittelemiseen. (Nöllke 2004, 23–26.)

Miten prosessi ja luovuus sopivat yhteen? Määrittelin prosessia aikaisemmassa alaluvussa 2.1 *Prosessin käsite* loogisena toimintojen ketjuna, jolla on ennalta määrätty tavoite eli lopputuote. Luovuudella on myös tavoitteita, mutta sen lopputuote on jokin uutta, jota ei ole vielä olemassa eikä se näin ole täysin ennustettavissa. Voisi siis jopa ajatella, että luovuus ja prosessi ovat toistensa vastakohtia. Luovuutta ei voi prosessoida, mutta sen tulisi tuottaa ajatuksia, jotka voidaan prosessoida ja näin tuottaa lopputulos, joka on uusi, mutta tarkoitustaan palveleva. Edellisessä kappaleessa totesin luovuuden esiintyvän eri muodoissa ja taittamisessa luovuus esiintyy ratkaisutilanteis-

sa, kyvyssä yhdistellä eri elementtejä tavalla, jolla syntyy raikas ja eheä kokonaisuus. Taittaminen sisältää lainalaisuuksia, kuten luettavuuden mahdollistavat säännöt. Taittamisen luovan työn tulisi siis tuottaa uusia ajatuksia ennalta määritetyssä viitekehyksessä. Tämä viitekehys sisältää taittamisen säännöt sekä suositukset ja näitä seuraamalla saamme taittotyön prosessille ainutlaatuisen, mutta ennakoitavissa olevan lopputuotteen.

Matthias Nöllke esittää teoksessaan *Luovan työn tekniikat* (2004) luovalle prosessille viiden kohdan etenemismallin. Samantapaisen neljän kohdan etenemismallin esittää myös Harisalo teoksessaan *Luovuuden teknologia* (2011). Seuraavaksi käsittelen edellä mainittujen kirjoittajien, Nöllken ja Harisalon, etenemismallit rinnakkain, otsikkojen ollessa muotoa Nöllken etenemismalli / Harisalon etenemismalli.

1. *Määritä itsellesi selkeä tavoite / tunnista ongelmasi.*

Jokaisella prosessilla on oltava tavoite, joka tekee prosessista mielekkään (Nöllke 2004, 28). Harisalo huomauttaa, että sana ongelma on ymmärrettävä tässä asiayhteydessä mahdollisimman laajasti ja ongelma voi myös sisältää mahdollisuuksia. Tavoite-sanankorvaaminen sanalla ongelma korostaa sitä ajatusta, että on jotain korjattavaa tai kehitettävää. Ei siis voida edetä samaan malliin kuin ennen. (Harisalo 2011, 21.) Nöllke kehottaa muotoilemaan tavoitteen kysymyksen muotoon (Nöllke 2004, 28).

2. *Luo yleiskuva ongelmastasi / harkitse ongelmaasi.*

Seuraavaksi tulisi kartoittaa toimintaympäristö. Hyvä taustatyö on perusta uuden luomiselle. Tiedon kerääminen oman ongelman ympäriltä auttaa orientoitumaan ja näkemään erilaisia tapoja lähestyä ongelmaa. Tiedon lisääntyessä voi tavoitteen asettelukin muuttua (Nöllke 2004, 29.) Harisalo korostaa, että tietoinen harkinta on tiedon keruuta ja sen lajittelua, mutta myös tiedostamaton harkinta on olennaista: se tuottaa usein mielenkiintoisimpia ajatuskulkuja (Harisalo 2011, 21).

3. *Tee "luova hyppy" / tee oivallus.*

Tämä on juuri se vaihe, jonka luovat ihmiset suorittavat eri tavoin. Tämä vaihe kestää eri ihmisillä eripituisen ajan. Oivallus saattaa tulla välähdyksen tavoin juuri silloin, kun sitä vähiten odottaa tai se voi olla pitkällisen ajatuksellisen työstämisen lopputulos. Oivaltamisen tekniikka saattaa olla hyvinkin yksilöllinen eikä sitä useinkaan voi opettaa

muille, joskin esimerkiksi Nöllken teoksessa sanotaan, että omaa luovuutta voi edistää erilaisilla opeteltavilla tekniikoilla. Luova prosessi ei kuitenkaan lopu oivallukseen. Yksi oivallus voi johtaa toiseen ja kaikki ideat eivät välttämättä kanna loppuun asti (Nöllke 2004, 31–35; Harisalo 2011, 21.)

4. Arvioi ideasi, valitse niistä yksi ja viimeistele se / todenna oivalluksesi.

Tässä vaiheessa ideointi on jätetty taakse ja alkaa saatujen ideoiden ja oivallusten todellinen testaaminen. Idean on kestettävä kaikki sille asetetut vaatimukset, jotta se olisi käyttökelpoinen. Oivalluksen viimeistely voi viedä paljon aikaa ja resursseja, mutta sen elinkelpoisuus riippuu siitä, kuinka hyvin se on testattu. Ellei idea ei kestä kriittistä tarkastelua, on se luultavasti hylättävä ja palattava edelliseen vaiheeseen: mahdollisesti jopa aloitettava prosessi alusta. (Nöllke 2004, 36; Harisalo 2011, 21.)

5. Vie ratkaisusi läpi / - .

Harisalon prosessimalli loppuu neljänteen vaiheeseen, vaikka kaupallisesti ajateltuna juuri ratkaisun myyminen asiakkaalle saattaa olla se vaikein osa. Asiakkaalla on aina jonkinasteinen kiintymys vanhaan ratkaisuun, vaikka uudistamistarve olisikin tunnistettu. Taittotyössä taittajan tehtävänä on myydä oma näkemyksensä lopputuotteen ulkoasusta asiakkaalle. (Nöllke 2004, 39.) Asiakas ei ole käynyt läpi samaa luovaa prosessia kuin taittaja, eikä hän välttämättä hyväksy taittajan tekemiä valintoja. Tilanteessa, jossa asiakas vaatii perusteita taittajan tekemille valinnoille, voi taustatyöstä olla avuksi. Hyvin tehty taustatyö voi kokemuksen mukaan auttaa taittajaa perustelemaan valintansa ja voittamaan asiakkaan puolelleen.

Edellä kuvatun kaltaisessa prosessissa tarvitaan monenlaisia kykyjä, joista luovuus on vain yksi. Epäonnistuminen tai huono suoritus missä tahansa vaiheessa luovaa prosessia vaikuttaa lopputulokseen. Moni hieno oivallus voi jäädä oivalluksen tasolle, koska viimeistely tai ratkaisun läpivienti ei onnistu. Luovuuden voi siis prosessoida ja se on itsessäänkin hyvin prosessinomainen syklisyydessään. Luovuus lienee parhaimmillaan, kun se asetetaan haluttuun viitekehykseen oikeanlaisella tavoiteasettelulla.

Luovuutta tarvitaan tapausesimerkkini taittoprosessissa, jossa varsinkin ensimmäisen taittoluonnoksen tekeminen alkoi tyhjältä pöydältä. Nöllken ja Harisalon luovan proses-

sin etenemismallit mukailivat omaa luovan työn prosessiani tapausesimerkissä ja koen Nöllken ja Harisalon etenemismalline olevan hyödyllisiä työkaluja tarkastellessa luovaa prosessia ja sen tehokkuutta. Nöllken ja Harisalon luovan työn prosessimalleihin tutustuminen ennen tapausesimerkin toteutusta olisi jopa voinut tehostaa taittoluonnosten syntyä. Visuaalisten luonnosten synnyttäminen tai niiden prosessin kulku eivät olleet tapausesimerkin suurimmat ongelmat, kuten tässä opinnäytetyössä myöhemmin todetaan.

3 Taiton kulku, tapausesimerkki Silmät auki sosiaaliseen mediaan

Taittaminen on pääosin sommittelua annetuissa puitteissa, mutta sen tärkein tehtävä on saattaa käsillä oleva tietoa vastaanottajalle mahdollisimman tehokkaasti ja miellyttävästi. Taitto on toimituksellisen tekstin, toimituksellisten kuvien ja typografisten teki-
jöiden yhteensovittamista. Lopullisen painotyön tulisi olla taitollisesti informatiivinen, selkeä, puhutteleva, mielenkiintoinen ja helposti luettavissa. Taitolla jalostetaan painotuotteen ilme asiakkaalta saatujen tavoitteiden mukaiseksi ja ympäristöstään erottuvaksi kokonaisuudeksi. Hyvä taitto pitää koko painotuotteen ulkonäön eheänä ja tekstin ja kuvien välisen suhteen halutunlaisena. Taitollisten elementtien, tekstin, kuvan ja typografian lisäksi painotuotteen muoto, painopaperin laatu, sekä painotekniikka vaikuttavat painotuotteen lopulliseen laatuun. (Loiri ja Juholin 1998, 70.)

Painotuotteena voidaan käsittää minkä tahansa formaatin taittotyö, jonka toteutustapa on painaminen ei-määritellyllä painotekniikalla. Painotyö voidaan toteuttaa erilaisille materiaaleille, mutta tässä opinnäytetyössäni puhun paperille toteutettavista painotuotteista, ellen toisin määrittele.

Taittamista eli eri osien sommittelua tapahtuu kaikkialla media-alalla. Esimerkiksi internet-sivustoa rakennettaessa tehdään sivustosta visuaaliset suunnitelmat, joissa eri elementit sijoitetaan tiettyyn kehykseen. Tätä sivu-rakenteen tekemistä voisi kutsua taittamiseksi. Tässä opinnäytetyössäni taitossa puhuessani tarkoitan paperille toteutettavan painotyön taittamista, jonka käsitteitä avaan luvussa 3.1. En käsittele tässä opinnäytetyössä muita taittamisen sovelluksia, vaan keskityn painettavan julkaisun taitto-

työhön. Tapausesimerkkini ollessa painettava taittotyö, ei minulla ole henkilökohtaista kokemusta esimerkiksi digitaalisen taittotyön toteutuksesta.

Taittotyössä on aina mukana ainakin kolme tekijää: asiakas, taittaja ja painaja. Riippuen asiakkaan antamasta toimeksiannosta eri seikat lankeavat taittajan päätettäväksi tai tehtäviksi. Toimituksellinen teksti tulee aina asiakkaalta ja sen editointi ei ole yleisesti taittajan vastuulla. On kuitenkin hyvä selvittää, onko asiakkaalta saatu teksti valmista käytettäväksi vai onko se oikoluettava ensin. Toimituksellinen kuvitusmateriaali voi tulla asiakkaalta, taittaja voi joutua itse toteuttamaan kuvituksen tai taittaja voi ulkoistaa kuvituksen toteutuksen kolmannelle osapuolelle. Asiakkaan toimittaessa kuvitusmateriaalin, on taittajan tai ulkopuolisen toimijan silti käytävä se läpi ja editoida sitä tarpeiden mukaan. Taiton valmistuttua, se yleensä painetaan. Toimeksiantajalla saattaa olla edeltä käsin sovittu painotalo ja painomateriaali toteutettavalle työlle. Ellei asiakkaalla ole valittua painajaa, on taittajan tehtävä löytää sopiva painopaikka ja neuvotella painajan kanssa painomateriaalista ja – tavasta.

Edellä mainittujen päätösten ja toimien langetessa taittajalle muuttuvat taittotyön aikataulu ja budjetti. On tärkeää tietää kaikki yksityiskohdat saadusta toimeksiannosta ennen oman tarjouksensa muodostamista asiakkaalle. Useamman henkilön ollessa taitossa mukana on yhteydenpito heihin realistisen taittoaikataulun muodostamiseksi olennaista. Taloudellisesti kannattavien taittotoimeksiantojen valinnan mahdollistaa omien taitojen ja kykyjen tunteminen.

Tiimityönä tehtävässä taitossa luodaan usein ensin taittopohja (mastersivu), jossa on päätetty kirjainperhe, käytetyt kirjainleikkaukset eri tekstiosille, kuvien määrä per sivu tai aukeama, palstaleveydet, marginaalit ja tekstin pistekoot (Loiri ja Juholin 1998, 205). Valmiilla taittopohjalla työskenneltäessä aikaa ei kulu visuaalisen ilmeen suunnitteluun ja näin voidaan tekstisisältöön kiinnittää enemmän huomiota ajallisesti. Lehti-toimituksessa tällainen työskentelytapa on yleistä. (Loiri ja Juholin 1998, 78.) Asiakkaalla saattaa olla taittopohja jo valmiina, jolloin taittaja vain tuottaa taiton annetun pohjan mukaisesti eikä taitossa kulu yhtä paljon aikaa kuin silloin, jos taittoa lähdetään rakentamaan tyhjästä.

3.1 Taittotyön keskeiset käsitteet

Seuraavaksi esittelen tapausesimerkin taittotyölle keskeisiä käsitteitä *typografia*, *kuvitus* ja *taittotyylit ja painopinnan muoto*. Näiden käsitteiden ymmärtäminen on mielestäni olennaista, jotta tämän opinnäytetyön seuraaminen olisi lukijalle mahdollisimman helppoa. Pyrin avaamaan käsitteet sellaisella tasolla, että myös viestinnän alaan perehtymätön ihminen ymmärtää nämä taittotyön keskeisimmät termit. Typografian, kuvituksen sekä taittotyylien ja painopinnan muodon käsitteiden avaamisen tavoitteena on siis auttaa tapausesimerkin taittotyön prosessin läpikäynnin ymmärtämistä. Lisäksi avaamini opinnäytetyöni kannalta olennaiset edellä mainittujen käsitteiden sisäiset alakäsitteet *kirjaintyyppi/kirjainleikkaus*, *kirjainperhe*, *kirjaintyyli ja fontti*. Avaan nämä alakäsitteet opinnäytetyöni kannalta merkittävällä tasolla.

Typografia

Kirjainten valinta, ladelman muotoilu ja vierusten määrittelykuuluvat painotuotteen muodostamiseen, typografiaan. Typografiassa käytetään typografista materiaalia, kuvat, kuvitus, paperi ja sen valinta lasketaan tähän materiaaliin, ja välineistöä. (Loiri ja Juholin 1998, 32.) Typografian välineistö mahdollistaa kirjainten toistamisen tarkasti ja samoilla tavoin paikasta ja suunnittelijasta riippumatta. Tämä seikka erottaa typografian käsin kirjoittamisesta ja piirtämisestä. (Lukkarila 2001, 11.)

Typografinen termistö on lähtöisin painotekniikan syntyvuosilta, jolloin vallitseva painotapa poikkesi suuresti nykyisestä. Teksti painettiin erilaisille alustoille metallista valmistetuilla laatoilla. Metalliladonnan aikaan "kirjake" tarkoitti yhtä ladontakappaletta, joka oli käytännössä yksi kirjain tai merkki. "Kirjasin" oli kirjakkeen yläpinnassa oleva kohokuvio, joka painoi kirjaimen tai merkin painoalustaan yleisimmin paperille. Kirjasin-sanaa käytetään edelleen, mutta sitä käytetään usein väärässä asiayhteydessä. (Itkonen 2007, 14.) Koska typografinen termistö on hyvin laajaa ja samoille käsitteille on useampia ilmaisutapoja, käytän tässä opinnäytetyössäni Itkosen luomaa käsitehierarkiaa. Itkosen käsitehierarkia on itselleni tuttu opintojeni kautta ja koen sen olevan yksinkertainen ja loogiikaltaan toimiva. Itkosen käsitehierarkia sisältää myös kaikki tapausesimerkin kannalta olennaiset käsitteet.

Seuraavaksi avaan siis lyhyesti tapausesimerkin kannalta merkittävät typografisen sanaston käsitteet kirjaintyyppi, kirjainperhe, kirjaintyyli ja fontti. Olen valinnut avattavat käsitteet tapausesimerkkini ja Itkonen muodostamaan käsitehierarkian perusteella (Itkonen 2007, 12–17). Käytän siis näitä termejä myöhemmin tässä opinnäytetyössä kertoessani tapausesimerkin taittoprosessista.

Kirjaintyyppi, kirjainleikkaus

yksi yhtenäiseen ulkoasuun piirretty merkistö (Itkonen 2007, 12).

Kirjainperhe

kaikki yhden kirjaintyyppin eri muunnokset, joihin lukeutuvat esimerkiksi eri lihavuus- ja leveysasteet (Itkonen 2007, 17).

Kirjaintyyli

laajempi ryhmä toisiaan muistuttavia kirjaintyypppejä ja -perheitä (Itkonen 2007, 14).

Fontti

ensimmäisenä käyttötarkoituksena oli kuvata yhden kirjainleikkauksen yhtä pistekokoa. Nykyään fontti tarkoittaa lähestulkoon samaa asiaa kuin kirjainleikkaus. Kirjainleikkaustermiä käytettäessä tarkoitetaan kirjaimen esteettistä ulkoasua, kun fontti-sanalla tarkoitetaan kirjainleikkauksen teknistä muotoa, tiedostoa. (Itkonen 2007, 13.)

Typografian historia nivoutuu yhteen kirjoitustaidon kehityksen kanssa. Kirjoitustaito periytyy noin 60 000 vuoden takaa luoliin tehdyistä kalliomaalauksista. Kirjainten esias- te ovat piktogrammit, kuvallisesti asioihin viittaavat merkit. Piktogrammien jälkeen ke- hitys on jatkunut kahteen eri suuntaan: toisaalla ovat kirjoitusmenetelmät, joiden mer- kit ovat pysytelleet kuvallisella tasolla, esimerkiksi kiinalaiset kirjoitusmerkit. Toinen kehityssuunta ovat kirjoitusmenetelmät, joiden piktogrammit ovat muuttuneet äänneel- lisiksi, abstrakteiksi merkeiksi. Sumerit ovat ensimmäisiä em. kaltaisia merkkejä käyttä- neitä kansoja noin 4 000 eKr. Noista ajoista eteenpäin länsimaiset kirjoitusmenetelmät ovat kehittyneet vähä vähältä nykyiseen muotoonsa. Yhtenäisyyden tarve pakotti yhte- näistämään kirjoitustapoja niin, että kansallisten rajojen ylitse käytävä kaupankäynti ja muu toiminta helpottui. Varsinainen typografia syntyi painotekniikan synnyn myötä 1400-luvulla, kun kirjainten muotoja pystyttiin toistamaan paikasta ja tekijästä riippu-

matta. Typografia on siis saanut alkunsa ihmisen käsin tekemistä merkeistä, mutta painotekniikan myötä typografia määriteltiin painetun tekstin ulkoasun suunnitteluksi ja muotoiluksi. (Lukkarila 2001, 14–22.)

Typografialla pyritään kirjoitetun tekstin ulkoasun esteettisyyteen sekä tekstin luettavuuden ja ymmärrettävyyden parantamiseen. Typografia on siis taidetta ja tiedettä. Typografialla pyritään tukemaan sitä sanomaa, jota tekstin kirjoittaja tahtoo viestiä. Luettavuus on typografian tärkein tehtävä ja vasta sen jälkeen tulee julkaisun visuaalisen mielenkiinnon nostaminen. (Loiri ja Juholin 1998, 32–33; Lukkarila 2001, 11; Koskinen 2001, 67.)

Typografisilla valinnoilla pyritään siis vaikuttamaan siihen millaisen vaikutuksen teksti saa lukijassa aikaan. Kuvassa 4 olen havainnollistanut, kuinka sanoma ”poliittisesti uskottava” saa erilaisia vivahteita typografisten valintojen seurauksena. Epäonnistunut typografinen valinta voi siis vaikuttaa julkaisun herättämiin mielikuviin negatiivisella tavalla tai toisaalta nostaa julkaisun arvoa vastaanottajan silmissä.

POLIITTISESTI USKOTTAVA
Poliittisesti uskottava

Kuva 4. Typografisten valintojen vaikutus sanomaan havainnollistuu kahden eri kirjainperheen avulla.

Typografiset valinnat tekee aina ensisijaisesti taittaja, koska hänellä on ammattitaito tulkita kirjainten ulkoasun muotojen välittämiä viestejä. Yllä olevassa kuvassa 4 on havainnollistettu kahdella eri kirjainleikkauksella viestin välittymistä hyvin radikaalein visuaalisin keinoin. Useimmiten taittajan valinnat keskittyvät paljon hienovaraisempiin eroihin ja tehokeinoihin, joilla on yleisilmeen kannalta suuri merkitys (Loiri ja Juholin 1998, 33).

Kuvitus

Selvittää, selittää, korostaa tekstissä käsiteltyjä asioita. Viestinä kuva tavoittaa vastaanottajan paremmin kuin teksti, koska kuvan katsominen ei vaadi yhtä paljon vastaanottajan aktiivisuutta kuin tekstin lukeminen. Kuvan tehtävä tekstiin nähden voi olla

symbolinen, jolloin kuva ei suoranaisesti jatka tekstin sisältöä vaan tuo artikkeliin tunnelmaa tai uuden näkökulman. Hyvä kuvituskuva pysäyttää ja kiinnittää vastaanottajan huomion itseensä. Kuvan aiheena voi olla yksityiskohta, maisema, henkilö, esine, symboli, taideteos tai abstraktio. Kuvituksella jäsennetään taittoa, joten kuvan sijainti on kuvan aiheen lailla tärkeä osa kuvituksen onnistumista. (Loiri ja Juholin 1998, 52, 53.)

Seuraavaksi käsittelen kuvituksen terminologiasta käsitteet *rajaus*, *muoto* ja *kuvaoriginaali*. Olen valinnut nämä käsitteet, koska ne ovat tapausesimerkkini kannalta olennaisia. Näitä termejä käytän myöhemmin opinnäytetyössäni kertoessani tapausesimerkin taittoprosessin kulusta ja niiden ymmärrys auttaa seuraamaan opinnäytetyöni kulkua.

Rajaus

se työvaihe, jolloin päätetään mitä kuvasta jätetään näkyviin ja mitä poistetaan. Rajauksen ensisijainen kriteeri on kuvan sisältö ja sen suhde tekstiin. Kuvan rajauksessa on aina otettava huomioon sen kuvanneen henkilön toiveet. Kuvan rajaukseen vaikuttavat tekstin lisäksi myös muu taitto, eli paljonko kuvalle on mahdollista antaa tilaa. Rajauksella voidaan myös vaikuttaa kuvan sanomaan, dramaattisuuteen ja tunnelmaan rajaamalla kuvan kohde eri tavoin, keskelle tai reunaan, tiukasti tai löysästi. (Loiri ja Juholin 1998, 57, 58.)

Muoto

kuvan lopullinen muoto, vaaka, pysty, vino tai epäsäännöllinen. Digitaaliset kuvankäsittelyohjelmat mahdollistavat kuvan käytön laajasti eri muodoissa. Syväämällä tarkoitetaan kuvan kohteen taustan poistoa kuvasta, jolloin kuvan muoto on sen kohteen muoto. Syvääminen antaa taitolle uusia mahdollisuuksia sommitelmallisesti. (Loiri ja Juholin 1998, 57, 58.)

Kuvaoriginaali

se lähde, josta lopulliseen painotyöhön saatu kuva on peräisin. Kuvaoriginaali voi olla piirros, maalaus, valokuvaprintti, dia tai digitaalinen kuvatallenne. Erilaisilla kuvaoriginaaleilla on erilaisia vaatimuksia, jotka niiden tulee täyttää ollakseen laadullisesti riittäviä ja näin ollen käytettäviä alkuperäiskuvia. (Loiri ja Juholin 1998, 60, 61.) Nykyään suurin osa painotyön kokoamisen vaiheista on digitaalisia tietokoneella toteutettavia prosesseja ja digitaaliset kuvatallenteet ovat yleisin kuvaoriginaalimuoto, johon myös

muissa muodoissa olevat originaalit yleensä muunnetaan. Digitaalikameralla kuvattaessa paras kuvaoriginaalin muoto on mielestäni raaka- eli RAW-muoto. Tällöin kuvan dataa ei ole kameran toimesta pakattu tai muuten käsitelty ja näin ollen kuvan tarkkuus on tarpeeksi suuri painotuotteeseen ja kuvien sävyeroja ja muita ominaisuuksia voidaan editoida huoletta (Pikseli-lehti). Kuvan resoluutio eli tarkkuus määritellään painomenetelmän mukaan. Digitaalisille kuvaoriginaaleille asetettu perusalaraja on 300 ppi (pixel per inch) (Koskinen 2001, 101).

Kuvituksen valintojen tulisi aina lähteä tekstistä ja kuvituskuvan tulisi tuoda tekstiin jotain lisää eikä sen tulisi olla pelkkä koriste. Kuvituskuvan kuvauskohteen lisäksi kuvaustilanne tuo kuvaan oman tunnelmansa. Studio-, taide-, tilanne- tai piirroskuva luo omanlaistaan tunnelmaa. Kuvan asiayhteys määrittelee, millaista kuvaa kannattaa käyttää, mutta harkiten käytetyt rajoja rikkovat kuvitusvalinnat voivat luoda taittokokonaisuudelle lisäarvoa. (Loiri ja Juholin 1998, 54.) Nykyaikana yksi vaihtoehto pienibudjettisen kuvituksen toteutukseen ovat ilmaiset kuvapankit ja tapausesimerkin kannen kuvitus tehtiin osittain eduskunnan kuvapankin avulla. Kuvapankkeja käytettäessä, kuvituskuvat eivät ole yksilöllisiä, mutta teknisiltä ominaisuuksiltaan riittäviä (Koskinen 2001, 81).

Olipa kuvituskuvan tyyli minkäläinen tahansa, sen tulisi muodostaa typografisten sisältoelementtien kanssa toimiva kokonaisuus (Koskinen 2001, 81). Voimakas kuvituskuva ei välttämättä tarvitse dramaattisia typografisia tehokeinoja, kun taas joissakin tapauksissa typografia saattaa olla ainut kuvituskeino. Typografian käyttö ainoana kuvituskeinona tulee kyseeseen erityisesti silloin, kun kuvitukseen, ammattivalokuvaajaan tai –kuvittajaan, ei ole käytettävissä tarpeeksi resursseja (Loiri ja Juholin 1998, 54). Tapausesimerkissä kuvitukseen käytettävät resurssit olivat lähes olemattomat, joten pyrin kirjainperhevalinnoilla saavuttamaan eloisuutta ja mielenkiintoa taittoon.

Erilaisissa painotöissä vaaditaan erilaista kuvitusta. Tutkimuspainotteisen artikkelin kuvitus voi olla pitkälti informaatiografiikkaa, kun taas matkailuartikkeli vaatii enemmän valokuvia, jotta matkakohteen tunnelma välittyy myös lukijoille. Tapausesimerkissä kuvitus oli vähäistä, mikä selittyy tapausesimerkin tutkimuksellisella näkökulmalla. Tutkimuksellisen kirjan vastakohtana pitäisin esimerkiksi julistetta. Julisteessa kuva esittää usein pääosaa, jolloin kuvan pysäyttävä vaikutus korostuu entisestään. Kuvitus on

usein se tekijä joka pysäyttää vastaanottajan tämän kulkiessa julisteen ohitse ja vasta pysähtyttyään vastaanottaja lukee julisteen teksti-informaation. Tapausesimerkissä teoksen sisällöllisen arvon toivottiin herättävän kansikuvaa enemmän keskustelua. Kuvituksen painoarvo ja tekotapa muuttuvat siis painotyöstä riippuen. (Loiri ja Juholin, 1998, 52–54.)

Kuvituksen tekijä ja painotyön taittaja eivät välttämättä aina ole sama henkilö. Esimerkiksi sanoma- tai aikakauslehdessä artikkelien kirjoittajat kuvittavat äärimmäisen harvoin omia artikkeleitaan. Suuremmilla mediaorganisaatioilla saattaa olla kuvapankkeja, joista kuvituskuvat tulevat, eikä painotuotteen suunnittelija pääse toteuttamaan yksilöllistä kuvitusta. Voi olla niinkin, että taittaja, tekstin kirjoittaja ja kuvittaja ovat kaikki eri henkilöitä. Taittaja on kuitenkin aina se henkilö, joka työstää tekstistä ja kuvista lopullisen painotuotteeseen päätyvän kokonaisuuden. Monialaisuus on arvostettua ja monesti työnantaja toivookin alaisensa olevan kykenevä tekstin tuottamiseen, taitto-ohjelmien hallintaan ja kuvittamiseen. Tapausesimerkissä artikkelien kirjoittajat kuvittivat itse omat tekstinsä. Tapausesimerkin kuvituskuvat olivat enimmäkseen pelkästään havainnollistavia kuvia. Tapausesimerkin taittajana minun tehtäväni oli sijoitella artikkelien kuvat omille paikoilleen tekstin sekaan sekä viimeistellä kuvat teknisiltä ominaisuuksiltaan sopiviksi (esimerkiksi muuttaa käytetyt kuvat oikeaan formaattiin ja muuntaa värikkiset kuvat mustavalkoisiksi).

Taittotyylit ja painopinnan muoto

Taittotyö muodostuu aina sivuista. Sivun koko ja muoto voi vaihdella käyntikortista julisteeseen. Parina sivut muodostavat aukeaman ja sivu jakautuu pienempiin osiin, kuten esimerkiksi palstoihin. (Loiri ja Juholin 1998, 74.) Palstojen määrään vaikuttaa painotyön koko ja sisältöelementtien määrä. Suuri sivukoko ja useat sisältöelementit tarvitsevat useampia palstoja sekä useampia horisontaalisia apulinjoja. Nämä horisontaaliset apulinjat eli horisontaalilinjat sijoitellaan ennalta määritetyllä tasajaolla koko sivun mitalle. Sisältöelementit asetellaan sivulle horisontaalilinjoja tukipisteinä käyttäen. Horisontaalilinjojen käyttö tuo painotuotteelle tasapainoisen ilmeen. (Koskinen 2001, 65.)

Sivut ja aukeamat muodostetaan eri taittotyyliden ja sisältöelementtien asettelujen avulla. Taittotyylit voidaan karkeasti jaotella *staattiseen* ja *dynaamiseen taittotyylisiin* (Loiri ja Juholin 1998, 74).

Staattinen taittotyyli

muodoltaan samanrakenteista ja symmetristä. Tällaista tyyliä käytetään usein ilmestyvissä julkaisuissa (Loiri ja Juholin 1998, 74). Sisältöelementit järjestetään vertikaalisesti (pystysuorasti), horisontaalisesti (vaakasuorasti) tai pysty- ja vaakasuorasti. Pystysuora asettelu edustaa voimaa ja kehitystä. Vaakasuora asettelu edustaa pysyvyyttä ja turvallisuutta. (Koskinen 2001, 65.)

Dynaaminen taittotyyli

sivun rakenteita ja painotuksia pyritään muuttamaan sisällön painoarvon mukaisesti (Loiri ja Juholin 1998, 74). Sisältöelementit järjestetään diagonaalisesti (kulmasta kulmaan) tai säteittäisesti (sisältöelementistä toiseen kulkevat säteet muodostavat symmetrisen kuvion, esimerkiksi kolmion). Diagonaalinen järjestys viestii kiireellisyyttä ja ajankohtaisuutta ja ympyrän sädettä noudattava sisältöjärjestys symbolisoi liikettä. (Koskinen 2001, 65.)

Taittotyylisiä tai sisältöelementtien suunnasta riippumatta sisältöasettelut voidaan ryhmitellä keskenään symmetrisesti tai epäsymmetrisesti. (Loiri ja Juholin 1998, 75). Symmetria viestii harmoniaa ja arvokkuutta, kun taas epäsymmetrisellä asettelulla voidaan saada aikaan enemmän jännitteitä ja modernia ilmettä (Koskinen 2001, 65).

Parhain tilanne taitossa on silloin, kun taittaja itse pääsee vaikuttamaan painotuotteen muotoon. Painopinnan muodon valinta vaikuttaa lopullisen painotuotteen taittotyylin, käytettävyyteen, luettavuuteen ja taiton kokonaisuuden onnistumiseen. Painopinnan muoto tulisi valita siihen tulevan sisällön näkökulmasta, mutta usein budjetti vaikuttaa eniten painotuotteen lopulliseen formaattiin. Painopinnan ollessa erikoisen muotoinen on hyvä tarkistaa valitusta painotalosta, mitä painopinnan muotoja juuri heidän koneensa pystyvät käsittelemään. Pystysuorakaide on aktiivinen painotuotteen muoto ja helppo pitää käsissä. Neliö on pystysuorakaidetta passiivisempi painopinnan muoto antaen kuitenkin taittajalle paljon mahdollisuuksia taiton toteutukseen. Vaakasuorakaide on passiivisin painopinnan muoto ja sitä on fyysisesti hankala käsitellä, mutta

taitollisesti se on helposti käsiteltävissä. (Loiri ja Juholin 1998, 61, 62.) Painopinnan muotoa valittaessa on otettava huomioon siihen tuleva sisältö sekä painotuotteen loppukäyttäjä. Painopinnan muoto vaikuttaa lopputuotteen tuottajasta syntyvään mielikuvaan ja on suoraan yhteydessä lopputuotteen huomioarvoon muihin painotuotteisiin nähden. (Koskinen 2001, 62.) Tapausesimerkissä painopinnan muotoon vaikuttivat rahalliset resurssit, tapausesimerkin edeltäjäteoksen arkkikoko ja toimittajakunnan toivomus pystysuorakaiteen muotoisesta painopinnasta.

3.2 Toimeksianto taittotyössä

Olen todennut, että toimeksiannon (taittotyö tai muu) saantiin on monia kanavia. Suurin osa näistä kanavista painottuu nykyään internetiin, mutta hyvän ammatillisen verkoston kautta on myös mahdollista saada toimeksianto, joka ei ole välttämättä julkisessa haussa. Kokemukseni mukaan kaikki työntarjoajat eivät pidä julkisen paikka- tai toimeksiannonhaun tuottamasta työmäärästä, vaan kokevat oman verkostonsa kautta suoritetun pimeään haun tuottavan parempia tuloksia vähemmällä vaivalla. On myös mahdollista ottaa itse tekijänä yhteyttä potentiaalsiin asiakkaisiin ja tarjota omaa osaamistaan tuleviin projekteihin. Tunnettuihin työnvälityssivustoihin lukeutuvat monster.fi, jobstep.fi, mol.fi ja aarresaari.fi. Jokaisella työnvälityssivustolla on hieman erilainen profiili, joten tutustuminen kunkin sivuston tarjontaan antaa kuvan siitä, millaisia töitä siellä on tarjolla. Väärän kanavan seuraaminen on ajan tuhlausta.

Omien kokemuksieni perusteella toimeksiannon saamisessa on tärkeintä oma aktiivisuus ja mahdollisimman monen eri kanavan hyödyntäminen. Oma CV (curriculum vitae, ansioluettelo) kannattaa jättää kaikille mahdollisille luotettaville sivustoille. Oma portfolio kannattaa päivittää mahdollisimman usein ja se kannattaa räätälöidä aina toimeksiantajan mukaan. CV:een ja portfolion lisäksi kannattaa aina kirjoittaa henkilökohtainen hakukirje toimeksiantajalle, jotta hän näkee miksi juuri sinä olisit sopivin toteuttaja annettavalle toimeksiannolle. Mahdollisen toimeksiantajan muuhun toimintaan ja ajatusmaailmaan tutustuminen kannattaa, koska silloin hakukirjeen kirjoittaminen on helpompaa.

Kaikkiin toimeksiantoihin ei ehkä kannata hakea. Toimeksiannon kannattavuuteen vaikuttaa muun muassa asiakkaan ja toimeksiannon suorittajan fyysinen etäisyys toisis-

taan. Asiakastapaamiset ovat aina kuluja toimeksiannon suorittajalle. Jotkin toimeksiannot ovat hyvin pitkiä ja vaativat paljon työtunteja, vaikka tehtävä työ ei olisi teknisesti tai luovasti haastavaa. Esimerkiksi suuria tekstimääriä sisältävissä toimeksiannoissa kannattaa aina selvittää, kuka tekstin editoinnin suorittaa. Toimeksiannon toteuttajan joutuessa editoimaan tai oikolukemaan tekstiä, projektin aikataulu voi pidentyä huomattavasti. Mahdolliset muutokset aikataulussa on huomioitava projektin ajallista takarajaa sekä palkkion suuruutta päätettäessä. Toimeksiantoa haettaessa tulisi tietää omat resurssit ja vahvuudet, jotta toimeksianto olisi mahdollisimman tuottelias kummallekin osapuolelle. Seuraavassa luvussa 3.3.1 kerron, kuinka sain tapausesimerkkini toimeksiannon.

3.2.1 Tietotekniikan liitto ry:n toimeksianto

Tietotekniikan liitto ry:n, TTL ry:n, toimeksiantoilmoitus löytyi Metropolia Ammattikorkeakoulun intra-järjestelmästä, Tuubista 13. päivä lokakuuta 2010. Kiinnostuin TTL ry:n toimeksiannosta, koska se täytti omia henkilökohtaisia toiveitani, jota olin asettanut opinnäytetyön toiminnalliselle osalle. Omat toiveeni opinnäytetyön toiminnalliselle osalle olivat listauksen muodossa seuraavanlaiset:

- oikea asiakas, en siis tee työtä pelkästään itselleni
- työ sisältää taittamista
- saan käyttää omaa visuaalista näkemystäni, en siis taita taittopohjan kanssa

Otin TTL ry:n ilmoituksessa annetut yhteystiedot ylös ja lähetin oman portfolioni sekä motivaatiokirjeeni TTL ry:n teoksen toimittajakunnan yhteyshenkilölle. Toimittajakunnan yhteyshenkilö vastasi hakemukseeni 2. päivä marraskuuta 2010 kielteisesti. Kuitenkin kolmen päivän kuluttua, toimittajakunnan yhteyshenkilö otti minuun uudelleen yhteyttä sähköpostitse ja tarjoaa toimeksiantoa minulle, koska heidän ensimmäinen valintansa työn toteuttajaksi ei ottanutkaan projektia.

Sovimme toimittajakunnan yhteyshenkilön kanssa briiffauksen marraskuun kymmenennelle päivälle (2010). Briiffauksessa oli läsnä toimittajakunnan yhteyshenkilön lisäksi muu toimittajakunta: yhteensä neljä henkilöä. Olin valmistautunut briiffaukseen muutamilla kysymyksillä, mutta toimeksiannon toteutuksen jälkeen voin sanoa, että en ollut

tarpeeksi valmistautunut briiffaukseen enkä ottanut toimittajakunnasta tarpeeksi tietoa irti. En kysynyt heiltä kuinka tiedonkulku hoidetaan tai kuinka vastualueet jaetaan toimittajakunnan ja taittajan välillä. Tapausesimerkin toteuttaneena voin sanoa, että briiffauksessa olisi kannattanut miettiä mahdollisia ongelmakohtia etukäteen ja päättää varotoimia näihin tilanteisiin. Asiat, joita kysyin ja joihin sain jonkinlaisia vastauksia briiffauksessa, olivat numeroidun listauksen muodossa seuraavat:

1. Lähtötilanne

Tuleva teos kuuluu Eduskunnan Tulevaisuusvaliokunnan julkaisujen sarjaan. Teoksella on ns. edeltävä osa, jonka nimi on *Silmät auki. Tietoyhteiskunnan uhat ja mahdollisuudet*. Alla kuva 5, jossa näkyy edellä mainitun teoksen kansikuva.

Kuva 5. Silmät auki. Tietokunnan uhat ja mahdollisuudet -teoksen kansikuva.

2. Kenelle teos (vrt. tuote) on suunnattu?

Teoksen kohderyhmäksi määriteltiin kaikki sosiaalisen median kanssa toimivat yksityishenkilöt ja sidosryhmät. Artikkelit lukeneena olen kuitenkin sitä mieltä, että kohderyhmää voisi rajata vähintään lukiotason, mielellään amk- tai yliopistotason koulutuksen saaneisiin ihmisiin, jotka kiinnostuvat hyvinkin tutkimuksellisella otteella kirjoitetuista pohtivista artikkeleista.

3. Miten teosta levitetään?

Teosta tullaan levittämään ilmaisjakeluna tietyn painosmäärän rajoissa. Kirjan tulisi olla saatavilla kaikille halukkaille. Jakelukanavia ei ollut päätetty tarkemmin ennen teoksen painoon menoa.

4. Onko teokselle ennakkoon asetettuja kriteereitä?

Teoksen muusta rakenteesta annettiin tiedoksi, että artikkelit tullaan jaottelemaan erilaisten teemojen alle. Ko. teemoja ei ollut siinä vaiheessa vielä eritelty tai artikkeleita jaoteltu. Eri teemat tulisi erottaa toisistaan teoksessa. Artikkeleista haluttiin tehdä yksittäisiä nostoja, tärkeitä ajatuksia ja päätelmiä, joita korostettaisiin visuaalisin keinoin. Painoyhteistyökumppanit oli valittu jo ennen taittajan mukaan ottamista, mutta toimittajakunta ei osannut kertoa kaikkia painon asettamia rajoituksia. Teoksen värillisyydestä toimittajakunta osasi kertoa, kannet tulisivat olemaan värillisiä, sisäsivut eivät.

5. Mistä tekstimateriaali (vrt. syöte) tulee?

Teoksen tekstimateriaali tulee usealta eri kirjoittajalta ja tekstejä oli editoitu asiaa varten perustetulla sivustolla yhteisesti kaikkien kirjoittajien ja toimittajakunnan kesken. Tekstimateriaali oli yksi suurimpia ongelmia toimeksiannon toteutuksessa. Artikkelit eivät olleet vielä toimittajakunnan briiffauksen aikana valmiita eikä niiden valmistumiselle ollut asetettu tarkkaa ajallista takarajaa. Briiffausta ja koko projektin alkua olisikin tullut siirtää, kunnes artikkelit olisivat olleet täysin valmiita.

6. Mitä teokselta toivotaan?

Teoksen kansikuvasta toivottiin toimittajakunnan puolelta huomiota herättävä ja aiheeseen sopivaa. Toimittajakunta ehdotti erinäisiä maalauksia sekä asetelmaa, jossa eduskuntatalon portaille olisi tullut Habbo Hotel konseptista tuttuja Habbo-hahmoja kuvauttamaan oman ns. virtuaalisen karvalakkilähetystönsä. Habbo Hotelia käsiteltiin laajasti eräässä teokseen tulevassa artikkelissa ja tästä artikkelista sai alkunsa idea kuvata Habbo-hahmoja kannessa. Kuvituksen lähteinä käytettäisiin eduskunnan omaa kuvapankkia ja siis mahdollisesti Habbo-hahmoja, jotka saataisiin Sulake Oy:ltä. Siinä tapauksessa, että kannessa käytetään Habbo-hahmoja, tu-

lisi kansikuva hyväksyttää myös Sulake Oy:llä. Teoksen sisäsivuista toivottiin helposti luettavia ja asiallisia, mutta silti kiinnostavia.

7. Aikataulu

Aikataulullisesti sovimme, että asiakkaiden edustajana toimittajakunnasta toimiva toimittajakunnan yhteyshenkilö laittaa valmiit artikkelit minulle viimeistään marraskuun 2010 loppuun mennessä. Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen tulisi olla painossa tammikuun loppuun mennessä toimittajakunnan toiveesta. Aikataulun epämääräisyys koitui projektin kohtaloksi useampaan otteeseen. Prosessissa mukana olleet toimijat eivät sitoutuneet prosessiin tarpeeksi ja takarajat eivät pitäneet. Jo kohdassa 5 mainittu suuri ongelmakohta oli artikkeleiden valmiuden aste. Olin ymmärtänyt editointivaiheen olevan ohitse ennen artikkelien minulle saapumista, mutta artikkelien sisällön muokkaus jatkui ja jatkui, aiheuttaen aikataulutuksen totaalisen pettämisen. Muita syitä aikataulun pettämiseen olivat mm. toimittajakunnan yhteyshenkilön ylityöllistyminen, esipuheen tekijän viivyttely ja lopulta vetäytyminen koko projektista sekä väärinkäsitys yhden toimittajakunnan jäsenen kanssa teoksen arkkikoosta.

8. Tiedonkulku ja vastualueet

Briiffissä sovimme toimittajakunnan kanssa, että ensimmäinen luonnos toimitettaisiin toimittajakunnan yhteyshenkilölle, joka jakaisi sen eteenpäin muulle toimittajakunnalle. Selkeää vastuujakoa tai hyväksyttämisketjua ei muodostettu ja se muodostui isoksi virheeksi. Loppujen lopuksi hyväksyntä jokaisesta luonnoksesta haettiin erikseen jokaiselta toimittajakunnan jäseneltä ja kirjoittajalta erikseen. Tämä oli hyvin sekava käytäntö ja vaikeutti itselläni muutostoiveiden tahdissa pysymistä. Tekstien editoinnin ollessa kesken taittamisen alkaessa, jouduttiin kirjoitusvirheitä jahtaamaan kirjoittajien, toimittajakunnan ja minun itseni toimesta useaan otteeseen.

Hyvän briiffauksen taito on vaikea, varsinkin jos asiakas on kokematon antamansa toimeksiannon alalla. Aloittelevana taittajana en itsekään ymmärtänyt kysyä prosessin kannalta olennaisia kysymyksiä tarpeeksi ajoissa. Briiffauksessa tulisi selvittää kaikki mahdolliset yksityiskohdat ja työmenetelmät, koska sähköpostin tai puhelimen avulla tapahtuvassa kommunikoinnissa on aina väärinkäsitysten vaara. Tapausesimerkin briif-

fissä käytiin läpi toimeksiannon resurssit, joita käsittelen seuraavassa luvussa 3.3.2 *Tietotekniikan liitto ry:n toimeksiannon resurssit*.

3.2.2 Tietotekniikan liitto ry:n toimeksiannon resurssit

Resurssit ko. teoksen toteutuksessa olivat vaatimattomat. Työtilat ja -välineet tulivat minulta itseltäni. Fonttivalinnoissa rahallisten resurssien puute rajoitti valinnan mahdollisuuksia. Luonnosten tulostaminen oli toteutettava omalla kustannuksellani ja välineilläni. Työni visuaalisten elementtien arvioinnissa tärkeänä apuna toimi substanssiohjaajani. Typografian sääntöjen kertauksessa tukeuduin koulutukseni aikana käytettyyn Markus Itkosen teokseen *Typografian käsikirja* (2007). Hain internetistä muutamaa vaikeampaan oikeinkirjoitussääntöön ohjeistusta. Rahallinen korvaus toimeksiannosta oli nettona 250 euroa. Summa oli nimellinen, siitä ei voinut neuvotella eikä sitä ollut laskettu taittajan kustannukset huomioiden, vaan se oli maksimisumma, jolla TTL ry pystyi taittajaa palkitsemaan. Teoksen painokustannukset oli jaettu TTL ry:n ja tulevaisuusvaliokunnan (=TuV) kesken, joten painoteknisiin valintoihin ei voinut vaikuttaa.

Jos kyseessä olevan toimeksiannon rahallinen korvaus olisi perustunut projektin kestoon ja siihen, että sillä voisi elää edes nimellisesti koko projektin ajan, olisin saattanut siirtää työharjoittelujaksoni aloitusta. Otin vastaan työharjoittelupaikan samoihin aikoihin kun aloitin Silmät auki sosiaaliseen mediaan -projektin parissa, mikä tarkoitti sitä, että arkipäiväni kuuluivat työharjoittelussa. Kaiken työharjoittelulta liikenevän ajan käytin Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen parissa. Paremmat tulostusmahdollisuudet olisivat saattaneet nopeuttaa luonnosten syntyä ja niiden muokkausta, painettavaksi tarkoitetun tuotteen ulkoasun kun näkee kokonaisuudessaan vasta paperilla. Oman työtilan ja -välineiden käytön koin vain hyväksi asiaksi, koska olen tottunut toimimaan omalla koneellani ja toimin sillä nopeammin kuin vieraalla työpisteellä. Lisäksi päällekkäin suorittamani työharjoittelu vei minulta perinteiset toimistotyöajat, joten työtilan löytäminen olisi siltäkin kannalta ollut vaikeaa.

3.3 Luonnoksien ja korjauskierrosten kulku tapausesimerkissä

Luovan työn prosessin ensimmäinen vaihe, tavoitteen asettaminen, aloitettiin ensimmäisessä briiffissä toimittajakunnan kanssa. Seuraavaksi oli tuotettava ensimmäinen

taittoluonnos, joka käynnistää taittamisen prosessin. Käsittelen luvuissa 3.4.1 ja 3.4.2 ensimmäisen taittoluonnoksen syntyä, korjauskierrosten kulkua sekä niihin liittyviä ongelmakohtia tapausesimerkissäni.

3.3.1 Ensimmäisen luonnoksen suunnittelun prosessi

Ensimmäisen luonnoksen suunnittelu alkoi päättämällä lopputuotteen koko. Olin kysynyt briiffauksessa teoksen kokoon liittyviä toiveita. Toimittajakunta totesi edellisten TuV:n kanssa yhteistyössä toteutettujen teosten olleen B5-arkkikokoa. B5-arkkikoolle ei osattu antaa teknisiä syitä, eli se oli vain päätetty ottaa arkkikooksi. Itse ehdotin A5-arkkikokoa ja tätä ei toimittajakunnan puolelta ensimmäisessä briiffissä kielletty. Lähdin siis suunnittelemaan teosta A5-arkkikokoon, joka tuntui itselle paremmalta koolta kuin B5-arkkikoko. Ensinnäkin olin suunnitellut aikaisemmin tuotteita A5-arkkikokoon ja pienempi kirjanen tuntui kätevämmältä koolta loppukäyttäjälle. Toisaalta, jos olisin ajatellut kirjansidontatapaa, olisin nähnyt B5-arkkikoon positiivisempänä arkkikokovaihtoehtona, koska se on isompi koko ja näin liimasidonta ei olisi jäykistänyt kirjaa yhtä paljon.

Seuraava tärkeä päätös oli kirjainperheiden valinta teokseen. Tapausesimerkin teos tulee sisältämään monitasoisen otsikkohierarkian, johon kuuluu muun muassa taulukoi- ta, alaviitteitä, nostoja, leipätekstiä ja lähteitä. Tarvitsin ainakin yhden useita kirjainleikkauksia sisältävän kirjainperheen, jolla monitasoisen otsikkohierarkian toteutus onnistuisi. Olen henkilökohtaisesti suunnittelijana mieltynyt antiikvoihin, useimmiten päätteellisiin kirjaimiin, joiden kirjainosat ovat erivahvuisia. Antiikvat ovat myös useasti mainittu helppolukuisiksi ja leipätekstiin sopivaksi kirjaintyyliksi (Itkonen 2007, 71; Lukkarila 2001, 74; Loiri ja Juholin 1998, 35). Typografia on taidetta tieteen lisäksi, joten halusin saada lisäkontrastia ja eloisuutta kirjainperhevalinnoilla. Näin ollen päädyin ottamaan leipätekstianttiikvalle pariin korostusgroteskin (päätteetön kirjain, jonka kirjainosat ovat yleensä tasavahvoja, mutta esimerkiksi humanistisissa groteskeissa kirjainosien väillä on paksuuseroja ja kirjainten mittasuhteet perustuvat antiikvoihin). Oma ulkomuistinen tuntemukseni eri kirjainperheistä ei omasta mielestäni ollut vielä ammattilaistasoa ja päädyin kysymään opinnäytetyöni substanssiohjaajaltani apua kirjainperheen valintaan. Häneltä sainkin hyviä vinkkejä, mutta valitettavasti mahdollisuu- teni kutistuivat paljolti resurssiongelmien (ei rahaa investoida uusien kirjainperheiden ostamiseen) takia. Päädyin valinnassani pariin Cronos Pro ja Utopia Std, jotka esitellään

suppeasti alla olevissa kuvissa 6 ja 7. Kummankin edellä mainitun kirjainperheen on suunnitellut Robert Slimbach (Adobe Systems Incorporated, 2011b, 2011c). Slimbach suunnitteli Utopia Std:n vuonna 1989 ja Cronos Pro vuonna 1996 (Adobe Systems Incorporated, 2011b, 2011c). Saman suunnittelijan kirjainperheissä on nähtävissä samankaltaisia piirteitä, jotka tekevät niistä harmonisia yhteiskäytössä. Cronos Pro- ja Utopia Std -kirjainperheet ovat saatavilla optisina versioina, joissa on omat digitaaliset kirjainleikkauksensa erilaisiin pistekokoihin ja käyttötarkoituksiin (vrt. vain yksi kirjainleikkaus, joka skaalataan eri kokoihin). Optiset versiot fonteista ovat tulleet olemassa oloon vasta typografian työvälineiden siirryttyä digitaaliseen muotoon (Adobe Systems Incorporated, 2011a). Nämä optiset kirjainleikkaukset olivat yksi lisäsy Cronos Pro – Utopia Std -kirjainperheparin valintaan.

ABCDE 12345
 abcde
 !” ? () . ,

Kuva 6. Esimerkki Cronos Pro -kirjainperheestä.

Cronos Pro ilmentää vanhempien antiikvojen lämpöä ja luettavuutta. Sen ulkomuoto juontaa juurensa kalligrafiamaaisista italialaisista renessanssiajan kirjasimista ja Cronos Prolla muistuttaakin käsialakirjoitusta eroten näin monista muista groteskeista kirjainleikkauksista. Cronos Pro on typografisesti näyttävä valinta tekstiin. (Adobe Systems Incorporated, 2011b.)

ABCDE 12345
 abcde
 !” ? () . ,

Kuva 7. Esimerkki Utopia Std -kirjainperheestä.

Utopia Std yhdistää vertikaalisen painotuksen ja voimakkaat viivalinjat nykyaikaisiin kirjainmuotoihin ja viivayksityiskohtiin. Utopia Std soveltuu niin organisaatioviestintään, mainontaan kuin kirja- ja sanomalehtijulkaisuun. (Adobe Systems Incorporated, 2011c.)

Edellä esitellyt kirjainperheet täyttivät kaikki ennalta asettamani vaatimukset ja toiveet. Nämä toiveet ja vaatimukset löytyvät taulukosta 7.

Taulukko 7. Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen kirjainperheille asetetut toiveet ja tarpeet.

kirjainperheille asetetut toiveet	kirjainperheille asetetut tarpeet
hauska, jännittävä ja leikkisä	laaja kirjainperhe (monta eri kirjainleikkausta)
ei tyypillinen kirjan kirjasin valinta	kaksi toisiinsa sopivaa kirjainperhettä
hyvä luettavuus	hyvä luettavuus

Muita tapausesimerkin toteutukseen harkittuja kirjainperhepareja olivat kuvassa 8 näkyvät parit Minion Pro & Myriad Pro, Joanna MT & Gill Sans Std, Serifa Std & Frutiger ja Palatino & Optima.

Minion Pro – Myriad Pro

Joanna MT – Gill Sans Std

Serifa Std – Frutiger

Palatino – Optima

Kuva 8. Muita tapausesimerkin toteutukseen harkittuja kirjainperhepareja.

Kun kirjainperheet oli valittu, päätin kirjainperheiden eri kirjainleikkausten käyttökohdet ja käytin tässä apuna Adoben kotisivujen tarjoamaa informaatiota optisten kirjainleikkausten käytöstä. Taulukossa 8 esittelen Cronos Pron ja Utopia Std:n optisten kirjainleikkausten käyttöohjeet (Adobe Systems Incorporated 2011b).

Taulukko 8. Cronos Pron ja Utopia Std:n optisten kirjainleikkausten käyttöohjeet (Adobe Systems Incorporated, 2011b, 2011c).

Cronos Pro	Utopia Std
Caption suunniteltukoko 8.0 pistettä, käyttö 6.0–8.0 pistettä	Caption suunniteltukoko 8.0 pistettä, käyttö 6.0–8.9 pistettä
Body Text suunniteltukoko 11.0, käyttö 8.0–14.0 pistettä	Body Text suunniteltukoko 11.0 pistettä, käyttö 8.9–13.0 pistettä
Subhead suunniteltukoko 18.0 pistettä, käyttö 14.0–24.0 pistettä	Subhead suunniteltukoko 18.0, käyttö 13.0–20.0 pistettä
Display suunniteltu koko 72.0 pistettä, käyttö 24.0–72.0 pistettä	Display suunniteltu koko 72.0 pistettä, käyttö 20.0–72.0 pistettä

Kirjainperheiden ja niiden eri pistekokojen käyttötarkoitusten ollessa selvillä aloin työstää ensimmäistä luonnosta. Tämä ensimmäinen luonnos käytäisiin läpi substanssiohjaajan sekä toimittajakunnan kanssa. Ensimmäistä luonnosta lähdettäisiin työstämään pääosin substanssiohjaajalta saatujen ohjeiden perusteella, mutta toimittajakuntaa kuunnellen.

Tapausesimerkin tekstin asetteluun tekniset ongelmat hidastivat myöhempien luonnosten tekoa sekä alkuperäistekstien muokkausten nopeaa siirtoa lopulliseen taittodokumenttiin. Olen koonnut suurimmat tekstinasettelun tekniset ongelmat taulukkoon 9.

Taulukko 9. Tapausesimerkin tekstin asettelun tekniset ongelmat.

<p>tekstin seassa olevat nostot irrotettiin muusta tekstivirrasta, jolloin tekstiä muokattaessa nostot eivät siirtyneet muutosten mukaan</p> <p>tästä seurasi manuaalinen nostojen siirto jokaisen suuremman tekstimuutoksen (tekstiä poistettiin tai lisättiin huomattavasti) kohdalla</p>
<p>käytetty taitto-ohjelmisto ei sallinut alaviitteitä taulukoiden sisällä, joten ne piti tehdä manuaalisesti, tekstin muokkaukset siirsivät taulukoita, jolloin alaviitteet piti aina siirtää manuaalisesti perässä.</p>
<p>tekstissä paljon tekstivirtaa katkovia tekijöitä, kuten nostot, taulukot ja väliotsikot, jotka aiheuttivat palstojen tasauksessa ongelmia</p>

Tapausesimerkissä artikkeleihin ei tarvinnut tuottaa mitään grafiikkaa ja kuvat sekä niiden paikat tekstissä tulivat kirjoittajilta itseltään. Kuvien käsittelyn, eli niiden mustavalkoiseksi muuntamisen, jätin projektin loppuvaiheeseen. Luonnoksissa käytin usein värillistä kuvaa, mutta siinä koossa kuin se lopullisessakin teoksessa tulisi olemaan. Kuvien kohdalla työnä jokaisessa artikkelissa oli vain kuvan asettaminen sille ennalta määrättyyn paikkaan. Haasteita asettivat ne kuvat, jotka osuivat sivunvaihdon lähelle. Sivunvaihdon lähellä olevien kuvien kohdalla oli päätettävä, liikkuuko kuva seuraavalle sivulle vai pienennetäänkö sitä, jotta se mahtuisi sivulle, jolla se on.

Kuvia ja taulukoita oli jokaisessa artikkelissa eriävä määrä ja olenkin valinnut luonnosten havainnollistamiseen muutamalta aukeamalta osia, joissa teoksen kaikkien artikkeleiden ominaisuudet olisivat mahdollisimman hyvin edustettuina. Ensimmäisen luonnoksen lisäksi typografisesti toisistaan eroavia luonnoksia tuli, tässä tapausesimerkissä, viisi kappaletta. Tekstisisällöllisesti toisistaan eroavia luonnoksia tuli enemmän kuin typografisesti toisistaan eroavia luonnoksia. Olen tehnyt jokaisesta typografisesti erilaisesta luonnoksesta kuviksi ensimmäisen aukeaman, yhden sisäsivuaukeaman, lähde-luetteloaukeaman ja SWOT-tilukkomallin. SWOT on suosittu taulukkomalli, jossa analysoidaan yrityksen vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia (Laamanen, Kamensky, Kivilahti, Kosonen, Laine ja Lindell 2005, 113). Näissä aukeamakuviissa ilmenee teoksen typografinen kehitys. Esimerkkinä käyttämäni artikkeli on Sanna Brauerin ja Ville Venäläisen teksti *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*. Nämä aukeamakuviat löytyvät tämän opinnäytetyön liitteistä nimellä *Tapausesimerkin typografisen kehityksen havainnollistus*.

Seuraavaksi käsittelen omia havaintojani tapausesimerkin typografisesta kehityksestä. Ensimmäinen aukeama kehittyi huomattavasti eri luonnosten välillä. Taulukosta 10 löytyy tekemiäni huomioita ensimmäisen aukeaman kehityksestä luonnostelun ajalta.

Taulukko 10. Typografisia huomioita ensimmäisen aukeaman kehityksestä luonnostelun ajalta.

Otsikointi selkiytyi.
Nostojen tyyli muuttui hillitymmäksi.
Palstaleveydeksi muodostui noin 60 merkkiä. Tällöin ei ylitetä parhaan luettavuuden ylärajaa, joka on noin 60 merkkiä (Itkonen 2007, 85).
Sanavälit hioutuivat paremmiksi, säätämällä taitto-ohjelman automaattisia arvoja sanaväleille.
Palstan muotona tasapalsta (kaikki rivit samanmittaisia), koska liehupalsta (sanavälit pysyivät samana rivien pituuden vaihdellessa) olisi mielestäni ollut liian visuaalisesti levoton.

Sisäsivuaukeamalla huomattava muutos tapahtui tekstimassan kevenemisenä ja nostojen tyylin hioutumisessa. A5-arkkikoon muuttuessa B5-arkkikokoon sisäsivujen ilme muuttui palstojen vertikaalisen korkeuden kasvaessa. En halunnut leventää palstaa luettavuuden takia, mutta palstan asettelua olisi tullut testata enemmän. Ulommat marginaalit (tyhjä tila palstan ja sivun reunan välillä) jäivät lopullisessa teoksessa liian leveiksi sisämarginaaleihin verrattuina.

SWOT-tilukko- ja lähdeluetteloaukeamien suurin muutos oli niiden selkeä erottaminen varsinaisesti leipätekstistä. Tämä tehtiin kirjainperhevalintaa muokkaamalla. SWOT-tilukko oli esimerkkiartikkelissa niin laaja, että se jaettiin kahdelle sivulle, yhdelle aukeamalle. Osassa artikkeleita SWOT-tilukko oli suppeampi, jolloin se toteutettiin yhdelle sivulle.

Visuaalinen luonnostelu meni omasta mielestäni sujuvasti ja tuloksellisesti tapausesimerkissäni. Opinnäytetyöni substanssiohjaajan kanssa käydyt keskustelut johtivat positiiviseen kehitykseen ja koin tapausesimerkin teoksen olevan typografisesti taksakas. Toinen työmäärällisesti iso vaihe oli teoksen kannet, mutta koska kuvituksen aihe ja sommittelu oli päätetty ilman taittajaa toimittajakunnan kesken, en käsittele kannen teon vaiheita tarkemmin tässä opinnäytetyössä. Totean listauksen muodossa, että tehtäviini kannen osalta kuuluivat:

- sopivan kuvan etsiminen eduskunnan kuvapankista ja sen rajaus sommitelmallisesti kanteen sopivaksi taustakuvaksi
- Habbo-hahmojen editointi ja asettelu kannen taustakuvan päälle
- kanteen toivotun valokuvaajahahmon luonti haluamallani tekniikalla ja sen asettelu kanteen
- ISBN-numeron ja Tulevaisuusvaliokunnan julkaisunumeron asettelu kanteen
- kirjan otsikoinnin, toimittajien nimien ja takakannen esittelytekstin typografiset valinnat ja asemointi kanteen

Kannen toteutus ei vaikuttanut taiton kokonaisprosessiin hidastavasti, mutta jos olisin toteuttanut kannen kuvituksen täysin itse, se olisi hidastanut kokonaisprosessia. Toisaalta projektin kipukohtia ei ollut luovan työn prosessin viivästyminen, vaan muut jo mainitut tekijät, suurimpana syynä tekstieditoinnin venyminen ja tietyn henkilön rasittuminen toimittajakunnassa. Seuraavassa luvussa 3.3.2 *Korjauskierrosten kulku* käsittelemme korjauskierrosten kulkua toimittajakunnan ja itseni välillä.

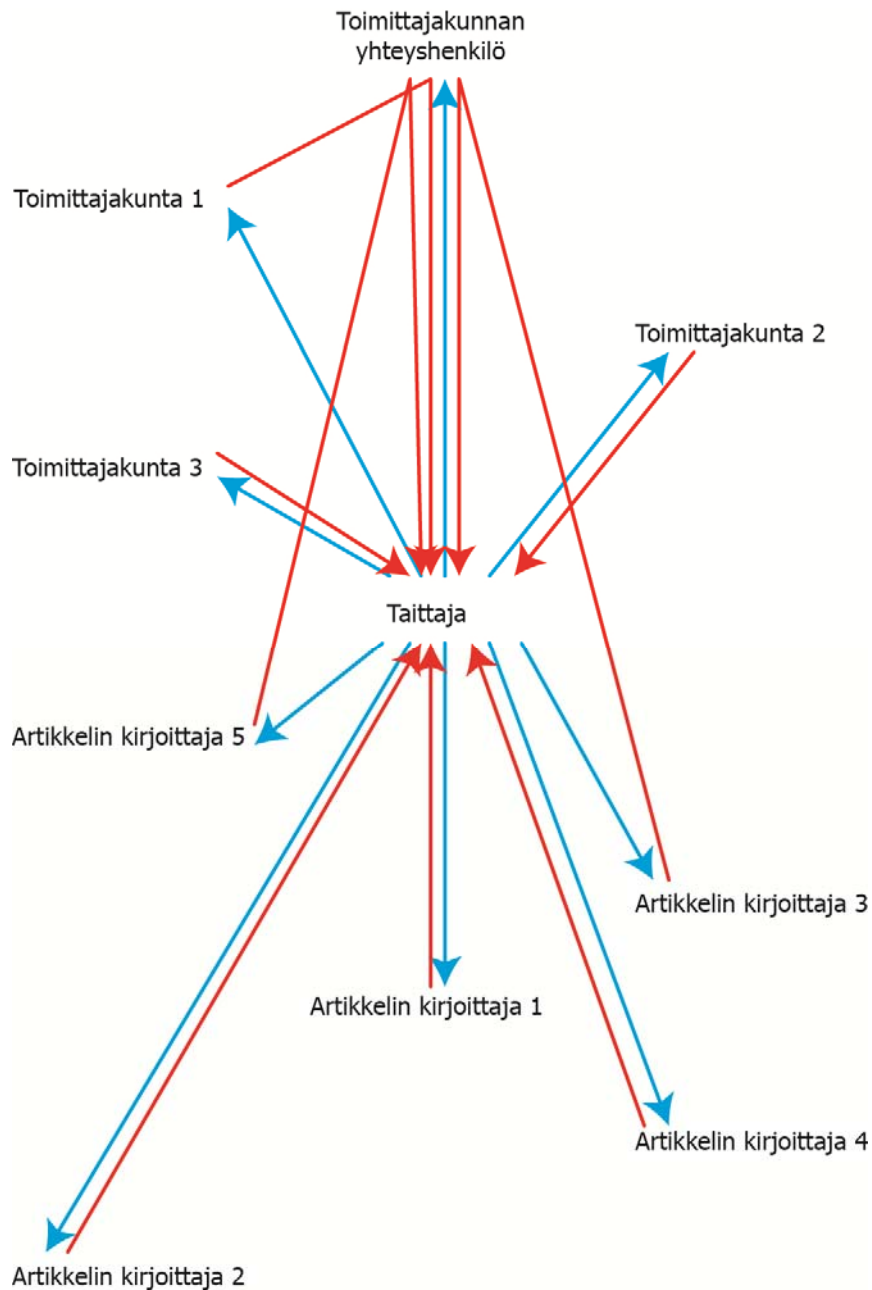
3.3.2 Korjauskierrosten kulku

Taittoa tehdessä, kuten kaikessa muussakin graafisessa työssä, korjattavaa ja muutettavaa tulee aina. Korjauskierros, tarkoittaa valmiista luonnoksesta lähtevää sykliä, jonka päättyessä on muodostunut uusi luonnos. Korjauskierrokset kirjataan asiakkaan ja toimeksiannon suorittajan väliseen sopimukseen, koska muuten asiakas voisi teettää muutoksia mielensä mukaan työntekijän saamatta työmäärästä mitään korvauksia.

Tapausesimerkin suurin ongelma oli juuri korjauskierrosten lukumäärä. Teoksen tekstisisältöä muokattiin projektin jokaisessa vaiheessa eikä teksti ollut projektin alussakaan valmista, niin kuin toimittajakunnan puolelta oli sanottu. Osa korjauksista oli kirjoitusvirheitä, osa oli artikkelien kirjoittajien puutteellisia merkintöjä tai puhtaita ajatusvirheitä. Tekstin muokkaus sen sijaan oli toimittajakunnan oma päätös muokata tekstien

sanamuotoja paremmiksi. Tämä ei ollut pakollista, mutta hyvinkin aikaa vievää. Korjauskierroksia vaikeutti epäselvä tiedonkulun malli, jossa osa toimittajakunnasta ja kirjoittajista välitti viestinsä minulle toimittajakunnan yhteyshenkilön kautta, jolloin viestien perille meno kesti kauemmin. Korjauskierroksissa tehtiin myös se virhe, että artikkelien kirjoittajat otettiin prosessiin mukaan. Artikkelien sisältöä ei muutettu, joten pelkästään toimittajakunnan kommenttien ja muutosehdotusten olisi pitänyt riittää. Kirjoittaja oli lähemmäs 20 henkilöä, joten korjauskierrosten läpivienti hidastui. Hitaat ja vaivalloiset korjauskierrokset kuormittivat turhien sähköpostien lähettämisen ja niihin vastaamisen muodossa niin taittajaa kuin toimittajakuntaakin. Aikataulu petti useamman kerran ja koen, että tarkempi hankesopimus, johon olisi kirjattu tarkka määrä korjauskierroksia sekä niiden aikataulut olisi auttanut hallitsemaan prosessia paremmin. Alun perin kahden kuukauden projekti venyi lähes puolen vuoden mittaiseksi. Projekti alkoi jo lokakuussa, kun hain toimeksiantoa TTL ry:ltä ja projekti päättyi kesäkuussa kun teoksen toinen korjattu painos oli jakelussa. Tarkemmilla päivämäärillä varustettu lista tapausesimerkin aikataulusta löytyy tämän opinnäytetyön liitteistä nimellä *Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen toteutunut aikataulu*.

Toteutunut aikataulu ei siis pitänyt yhtä toimittajakunnan kanssa sovitun hyvin löyhän aikataulun kanssa. Kuvassa 28 havainnollistan tiedonkulun monimutkaisuutta. Kuvassa ei edes ole kaikkia tapausesimerkin teokseen artikkelin kirjoittaneita henkilöitä, eikä muita sidosryhmiä, jotka olivat prosessissa mukana, esimerkiksi Tulevaisuusvaliokuntaa tai sidontapaikkaa. Kuvasta näemme silti hyvin kuinka monelle eri taholle tekstimuutosten jälkeinen uusi luonnos artikkelista täytyi lähettää. Vastaukset artikkelien luonnoksiin kiersivät usein kolmannen osapuolen (yleensä TTL ry:n toimittajakunnan yhteyshenkilön) kautta ennen saapumistaan taittajalle eli minulle. Siniset viivat kuvaavat kuvassa 9 ulospäin lähtevää tietoa ja punaiset viivat takaisin tulevaa palautetta.

Kuva 9. Tapausesimerkin korjauskierrosten tiedonkulku havainnollistettuna.

Tapausesimerkin korjauskierrosten kulusta opin sen, että korjauskierrokset tulisi toteuttaa hallitusti niin, että jokainen korjaamiseen osallistuva osapuoli on varmasti tietoinen siitä, mitä häneltä odotetaan ja vaaditaan. Tapausesimerkissä osa artikkelien kirjoittajista ei täysin ymmärtänyt omaa rooliaan korjauskierroksien aikana. Kirjoittajat oli ohjeistettu puuttumaan kirjoitusvirheisiin ja muihin sisällöllisiin virheisiin, ei niinkään tekstin ulkoasuun. Tiedusteluja kuvien asettelusta ja muista seikoista tuli kirjoittajilta paljon, jolloin jouduin käyttämään voimavaroja omien ratkaisujeni perusteluun ja oikeu-

tukseen (nämä ratkaisut siis jo sovittu toimittajakunnan kanssa). Tiedonkulku takkusi myös sen osalta, ettei prosessin osapuolilla ollut tarkkaa käsitystä siitä, kuka asioista loppujen lopuksi päättää. Osa vastasi sähköposteihin suoraan toimittajakunnan yhteyshenkilölle, vaikka alkuperäinen viesti olisikin tullut minulta. Kirjoittajat eivät siis tieneet mitä kautta saisivat toiveensa kuulluksi. Tässä ongelmassa aika- ja vastuukaavio olisi selkeyttänyt prosessia sen eri toimijoille. Seuraavassa luvussa 3.5 *Taiton hyväksyttäminen ja saattaminen painoon tapausesimerkissä* käsittelen taittoprosessin loppuvaiheita, eli lopullisen version hyväksyttämistä ja painoon saattamista.

3.4 Taiton hyväksyttäminen ja saattaminen painoon tapausesimerkissä

Taiton ollessa valmis on se vielä hyväksyttävä kaikilla prosessin päättävillä tahoilla ja muilla mahdollisilla sidosryhmillä. Hyväksymisen tekee siis ennalta määrätty taho, joko asiakas tai taiton alihankintana tuottanut välikäsi. Taittodokumentti itsessään ei ole vielä valmis lopputuote painettavasta taittotyöstä puhuttaessa, vaan vasta painettu taitto on valmis. Digitaalisissa julkaisuissa taiton viimeistelyssä otetaan erilaiset asiat huomioon kuin painettavassa julkaisussa. Taittotyön lopulliseen painojälkeen vaikuttavat asetukset tehdään joko taittajan toimesta tai painotalon toimesta. Näiden asetusten ymmärtäminen ei ole olennaista tämän opinnäytetyön kannalta. Olennaista prosessin näkökulmasta on ymmärtää, kenen vastuulla nämä viimeistelyt ovat ja kuinka aikaa vieviä ne ovat.

Ennen taittodokumentin lähettämistä painoon on päätettävä painomateriaali, painotapa, sidontatapa ja mahdolliset jälkikäsittelyt. Nämä seikat kirjataan yleensä ylös toimeksiannon tarjoukseen tai muuhun kirjalliseen dokumenttiin. Taiton painamiseen liittyvät päätökset vaikuttavat digitaalisesti taittodokumentin viimeistelyyn. (Loiri ja Juholin 1998, 156–159.)

Tapausesimerkissä käytettävissä olevat resurssit vaikuttivat taiton painovalintoihin. Painomateriaali, painotapa, sidontatapa ja jälkikäsittelyt oli tapausesimerkissä jo päätetty, joten taittajan vastuulleni jäi taittodokumentin viimeistely painon ja sidonnan kannalta oikeanlaiseksi. Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen painotiedot olivat listauksen muodossa seuraavat:

- Painomateriaalina 80g multitech upm future -merkkinen paperi
- Painotapana offset
- Värillisyytenä kannet värilliset, sisäsivut mustavalkoisia
- Sidontatapana liimasidonta
- Jälkikäsittelyjä ei ole
- Painoerä 100 kpl

Tapausesimerkissä lopullisen hyväksymisen taitolle antoi toimittajakunnan yhteyshenkilö, toimittajakunnan puolesta. Lisäksi kansikuvalla haettiin hyväksyntä Sulake Oy:ltä, joka omistaa oikeudet Habbo-hahmoihin. Tapausesimerkin korjauskierroksissa mukana olleilta artikkelien kirjoittajilta ei odotettu viimeistä hyväksyntää taitolle. Painoon lähtöksen jälkeen ongelmia teoksen painoprosessissa ei ilmennyt. Taiton hyväksyttämisen prosessi oli tapausesimerkissä selkeä ja ainut ongelma painatuksessa oli painosmäärän päättäminen. Painosmäärää kysyttiin minulta, vaikka minulla ei ollut oikeastaan tarkkaa käsitystä teoksen jakelun laajuudesta. Lopulta päädyimme toimittajakunnan ja eduskunnan painon yhteyshenkilön kanssa sadan kappaleen painosmäärään. Maltillinen painosmäärä osoittautui hyväksi, koska teoksen 2. painokseen tehtiin muutama lisäys ja muutos, joten virheellistä painosta ei lähtenyt jakeluun montaa kappaletta.

Luvussa 4 *Prosessin kulku taittotyössä tapausesimerkin avulla* käsittelem tapausesimerkin taittotyön kokonaisprosessia tässä luvussa läpikäytyjen työvaiheiden pohjalta. Luvussa 4 selvitän prosessin kulkua prosessikaavioiden avulla sekä taittotyön prosessoinnin ja sen kuvauksen hyötyjä taittajalle tai asiakkaalle

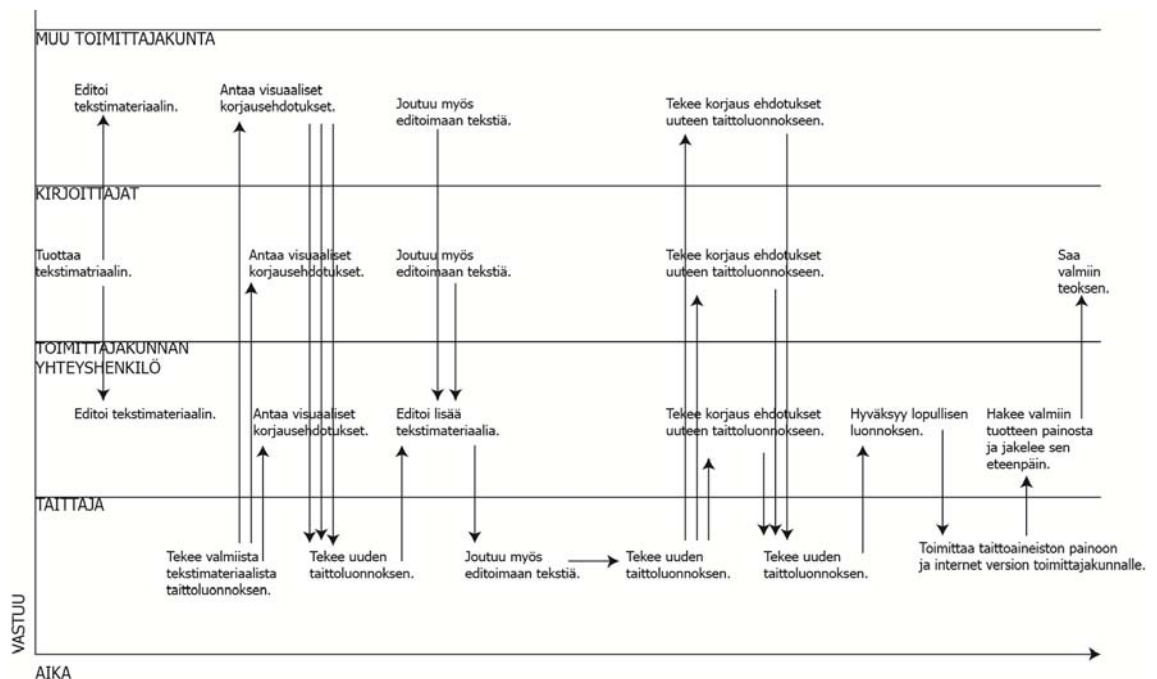
4 Prosessin kulku taittotyössä tapausesimerkin avulla

Tässä luvussa käsittelem tapausesimerkkini taittotyötä prosessin näkökulmasta. Miten prosessin näkökulmasta eri työvaiheet etenivät ja miten noita työvaiheita voitaisiin kuvata mahdollisimman hyvin? Luvussa 4.1 *Tapausesimerkin taittotyön prosessin mallinnus* mallinnan Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen taittotyötä luvussa 2.2 *Prosessin kuvaus ja prosessikaaviot* esiteltyjen prosessikaavioiden avulla. Luvussa 4.2 *Taittotyöhön sopivan prosessimallin valinta tapausesimerkin pohjalta* pohdin, mikä proses-

sikaavio sopisi taittamisen työkaluksi ja mitä hyötyä tällaisesta prosessin kuvauksesta mahdollisesti on.

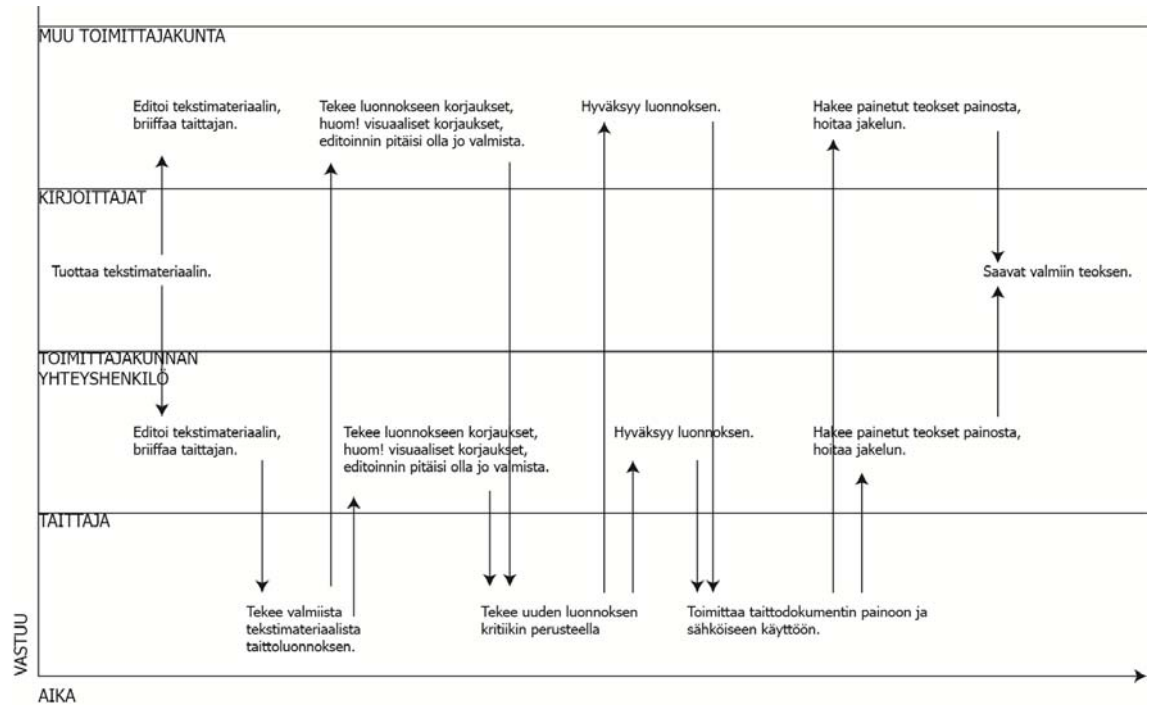
4.1 Tapausesimerkin taittotyön prosessin mallinnus

Korjauskierrosten kulkua havainnollistan aika- ja vastuukaaviota avuksi käyttäen. Olen tehnyt kaksi erilaista mallinnusta (kuvat 10 ja 11), joista toinen havainnollistaa tapausesimerkin taittoprosessin todellista kulkua ja toinen prosessin toivottua kulkua. Tapausesimerkin kokonaisprosessin mallinnusta varten olen valinnut kalanruotokuvaajan (kuva 12), koska se on hyvä kuvaaja kokonaisnäytteen saamiseksi.

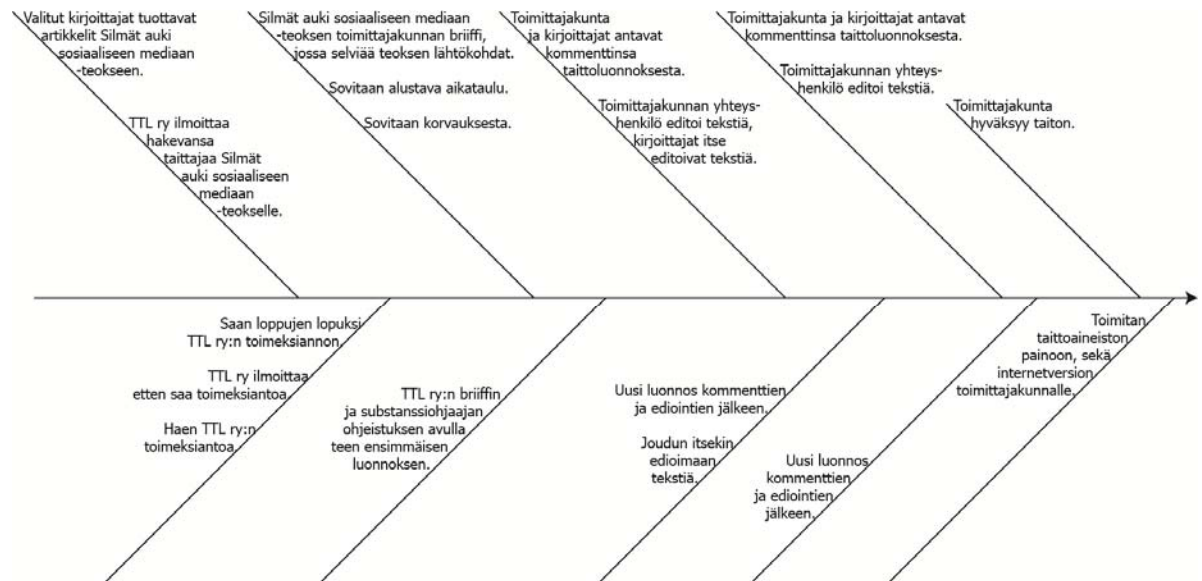
Kuva 10. Havainnollistava mallinnus tapausesimerkin korjauskierrosten toteutuneesta kulusta aika- ja vastuukaaviota avuksi käyttäen.

Kuvasta 10 käy hyvin ilmi tapausesimerkin korjauskierrosten kulun monimutkaisuus. Kuvassa 10 kaikki tekstisisältöä tuottaneet henkilöt on niputettu yhdeksi tahoksi *kirjoittajat* vaikka todellisuudessa heitä oli lähemmäs kaksikymmentä. Kuva 10 on kaikessa monimutkaisuudessaan silti selkeämpi kuin mitä todellinen tilanne tapausesimerkissä oli, koska erinäisiä sidosryhmiä on niputettu yhden nimekkeen alle. Kuvassa 11 havainnollistan kuinka tapausesimerkin korjauskierrosten kulku olisi voinut olla tehokkaampi.

Kuva 11. Havainnollistava mallinnus tapausesimerkin korjauskierrosten toivotusta kulusta aika- ja vastuukaaviota avuksi käyttäen.

Kuva 11 on visuaalisesti selkeämpi kuin kuva 10. Kuvassa 11 näkyy, kuinka vastuun ja päätäntä vallan olisi pitänyt jakautua. Tapausesimerkkiin tekstisisältöä tuottaneet kirjoittajat olisi tullut jättää luonnosten hyväksyntäprosessin ulkopuolelle. Lisäksi tekstisisällön muokkauksen lopetukselle olisi tullut päättää tarkkapäivämäärä, jotta projektin aikataulu olisi pitänyt. Kuvassa 12 tapausesimerkin ajallinen kulku tulee paremmin esille, kuin kuvissa 10 ja 11.

Kuva 12. Havainnollistava mallinnus tapausesimerkin taittoprosessin kulusta kalanruotokaaviota avuksi käyttäen.

Seuraavassa luvussa 4.2 *Taittotyöhön sopivan prosessimallin valinta tapausesimerkin pohjalta* käsittelemme taittotyöhön sopivan mallin valintaa ja prosessimallinnuksen hyötyjä taittamiseen.

4.2 Taittotyöhön sopivan prosessimallin valinta tapausesimerkin pohjalta

Tapausesimerkin taittoa työstäessäni totesin taittamisen prosessiin muodostuvan eräänlaisia pullonkauloja, joiden kohdalla prosessi voi hidastua huomattavasti. Tällaisia pullonkauloja tapausesimerkissä olivat mm. toimittajakunnan yhteyshenkilön yllirasittuminen ja korjauskierrosten määrä sekä laajuus. Uudet luonnokset, jokaisen editoinnin jälkeen laitettiin toimittajakunnan lisäksi kirjoittajille, jolloin hyväksyjien joukko kasvoi liian suureksi. Vaikutus- ja päätäntävällän hajaantuminen suurelle joukolle toimijoita voi hidastaa ja huonontaa taiton prosessin kulkua. Toimittajakunnan ensimmäisen briiffauksen tiedot toimeksiannosta olisi myös kannattanut laittaa kirjallisina kaikille tapaamiseen osallistuneille, jotta olisi varmistettu kaikkien olevan samalla aaltopituudella projektista. Mitä aikaisemmin kaikki epäselvyydet eri osapuolten väliltä voidaan kitkeä, sitä todennäköisemmin vältetään ylisuurilta muutostoiveilta luonnoskierrosten päätyttyä. Kaikkien prosessin toimijoiden vastuualueiden toteaminen kirjallisesti sekä tiukan aikataulun rakentaminen eri toimijoille auttaa säilyttämään keskittyneen ja määrätietoisien asenteen. Kommunikointikanavat kannattaa selkiyttää kaikille prosessin osapuolille,

jolloin voidaan säästää ajallisia ja henkisiä resursseja, kun jokainen osapuoli tietää kehen olla yhteydessä missäkin asiassa.

Edellisen kappaleen tapausesimerkin taittoprosessiin vaikuttavat tekijät huomioon ottaen koen aika- ja vastuukaavion olevan paras prosessin kuvaustyökalu taittotyöhön. Päädyn valintaani siksi, että taittajan toimiessa yksin on hänen hyvä nähdä heti prosessin alkuvaiheessa, jos jokin prosessin toimijoista näyttää kuormittuvan liikaa. Tapausesimerkissä varsinaiset visuaalisen puolen luonnoskierrokset eivät sotkeneet projektin aikataulua, vaan eri toimijoiden välisten vastuualueiden hämärtyminen ja kokonaisuuden hahmotuksen puute. Kalanruotokaavio on hyvä toinen kuvaustapa tukemaan aika- ja vastuukaavioita. Kalanruotokaavio mahdollistaa yleiskuvan muodostamisen taittotyöstä.

Aika- ja vastuukaaviossa kuvauksen laatijan on pakko miettiä kaikki prosessin osapuolet sekä heille lankeavat vastuut. Ongelmia on olemassa, jos jokin prosessin kannalta tärkeä tehtävä ei saa suorittavaa tahoja kaaviossa. Mahdolliset ongelmat havaitaan heti prosessin alussa ja ne ovat helpompia korjata silloin, kun prosessin edetessä pidemmälle. Yhdistämällä kaikkien tahojen yhteystiedot aika- ja vastuukaavioon saadaan kuvaajasta hyödyllinen työkalu myös muillekin toimijoille kuin taittajalle itselleen. Lähettämällä aika- ja vastuukaavio kaikille prosessissa toimiville tahoille saadaan selvennettyä jokaisen toimijan vastuualue toimijalle itselleen. Kalanruotokaavion hyötyihin voi laskea sen selkeän lineaarisuuden. Yhdistämällä kalanruotokaavioon päivämäärät tärkeille toiminnoille se toimii oivallisena yleisaikatauluna. Lisäksi kalanruotokaaviolla on helppo selvittää ne vaiheet, joiden jälkeen ei edelliseen vaiheeseen enää palata.

Totean prosessin kuvaajien ja prosessimaisen ajattelun olevien tehokkaita työkaluja, joiden olen lähteisiin perustuvan tutkimuksen kautta huomannut osallistavan, selkeyttävän ja nopeuttavan mitä tahansa työnkulkua, myös taittotyötä. Prosessimallinnus voi olla taittajan henkilökohtainen ohjenuora, mutta sen sovellusta voi laajentaa myös asiakkaan hyödyksi. Jokaisen taittotyön erotessa hieman toisestaan on hyvä kartoittaa uusi taittotyön prosessi heti toimeksiannon saatuaan. Tarkasti toteutetusta prosessikaaviosta selviää nopeasti kaikki prosessin kannalta olennainen tieto, eikä aikaa kulu tiedon etsimiseen useasta eri lähteestä. Luvussa 2.1 *Prosessin käsite* esiteltä Laamasen

ja Tinnilän (Laamanen ja Tinnilä 2009, 121) määrittely prosessista tiedon hallitsemisena ja mallintamisena pitää tapausesimerkin valossa paikkansa.

5 Yhteenveto

Tapausesimerkkini taittotyön prosessi oli hyvin opettavainen. Tutkimuksen kannalta tapausesimerkki osoitti hyvin, kuinka prosessiajattelun soveltaminen olisi tehostanut ja selkeyttänyt taittoprosessin kulkua. Tapausesimerkin prosessin kulun suurimmat ongelmat olivat tiedonkulun toimimattomuus, eri toimijoiden roolien epäselvyys ja joidenkin toimijoiden ylikuormittuminen työmäärässä. Nämä ongelmat aiheuttivat tapausesimerkin aikataulutuksen epäonnistumisen ja siltä osin tapausesimerkki ei tuonut kovin paljoa halutunlaista tietoa taittotyön prosessin ajallisesta kestosta. Olisin toivonut tapausesimerkin aikataulutuksen voivan toimia ohjenuorana seuraavaan toteuttamaani taittotyöhön, mutta en saanut toivomaani tietoa tapausesimerkistä. En siis koe, että tapausesimerkistä on suoranaisesti hyötyä seuraavan taittotyöni hinnoitteluun. Tapausesimerkki sen sijaan paljasti, mihin seikkoihin ylimääräistä aikaa voi kulua, jos tiettyjä tekijöitä taittoprosessissa ei ole hoidettu ja suunniteltu hyvin. Prosessiajattelun avulla monesta tapausesimerkin ongelmakohtasta olisi mielestäni päästy eroon. Koen, että itselleni tapausesimerkin taittotyön prosessointi ja sen mallinnus prosessikaavioita hyväksi käyttäen toi minulle näkemyksen siitä, missä kohtaa tapausesimerkin prosessi epäonnistui ja mitä toimia olisi voitu tehdä paremmin. Asettamalla taittotyön prosessikaavioihin sain itse hahmotettua oman roolini taittamisen prosessissa paremmin. Valtaosaan prosesseja kuuluvat myös virheet, niiden tunnistaminen sekä niiden korjaaminen. Prosessin syklistydessä seuraavan kierroksen ja seuraavan toimeksiannon kohdalla virheet voidaan korjata ja prosessia tehostaa.

Muille viestinnän opiskelijoille opinnäytetyöni suurin anti lienee se, että mitkä tahansa prosessit, myös luovat prosessit, ovat tiedon mallintamista ja muokkaamista halutunlaisen lopputuloksen saavuttamiseksi. Toivon, että muut viestinnän opiskelijat ymmärtäisivät tämän opinnäytetyön luettuaan, kuinka tärkeää useamman eri toimijan prosesseissa tiedon jäsentely ja vastuualueiden määrittely on. Turhan työn eliminoinnissa prosessikaaviot ovat mielestäni tehokas työkalu. Ne paljastavat ongelmakohtia, joita ei välttämättä muuten tule havainneeksi. Viestinnän alalla laajemmin prosessiajattelu

voisi tehostaa työtapoja ja tuoda vakiintuneempia työkäytäntöjä alan yrityksille. Tietyn työvaiheen dokumentointi prosessikaavioiden avulla tuo yritykselle tietoutta juuri sen työvaiheen ongelmakohdista, sekä helpottaa työvaiheen opetusta uudelle henkilölle. Prosessiajattelu havainnollistaa eri toimijoiden vastuita, jotka saattavat johtaa suurempaan sitoutumiseen ja panostukseen näiden toimijoiden taholta. Prosessinkuvaukset voivat myös paljastaa ongelmakohtia prosessin sidosryhmissä, kuten tapausesimerkin prosessin kuvauksesta näkyi toimittajakunnan yhteyshenkilön ylikuormittuminen ja hänen työtapojensa aikataulua pitkittävä vaikutus.

Prosessiajattelussa korostuvat tiedon hallinta, sen mallinnus ja hyväksi käyttö halutun lopputuloksen saavuttamiseksi. Tiedonkulun toimimattomuus olisi voitu korjata dokumentilla, jossa kaikkien toimijoiden roolit ja vastualueet olisivat selkeästi näkyvillä. Eri toimijoiden yhteystietojen lisäys edellä mainitun kaltaiseen dokumenttiin auttaisi kohdentamaan kaikki yhteydenotot oikeille tahoille heti prosessin alusta lähtien. Prosessikaaviot ovat erinomainen työkalu tuottaa tapausesimerkin tilannetta helpottava dokumentti, joka jakaa tehtävät ja päätösvallan oikeille toimijoille. Tässä opinnäytetyössä käsittelemistäni prosessikaavioista aika- ja vastuukaavio soveltuisi edellä kuvatun dokumentin tuottamiseen. Lisäksi aikataulujen pitävyyttä ja eri osaprosessista toiseen siirtymistä olisi tullut havainnollistaa enemmän, jotta osaprosessit eivät venyisi ja aikataulussa pysyttäisiin. Prosessikaavioista kalanruotokuvaaja on lineaarinen kuvaaja, johon voi lisätä päivämääriä eri osaprosesseille. Tapausesimerkissä tekstin editoinnin osaprosessi venyi kohtuuttoman pitkäksi ja tämä sotki koko prosessin aikataulun.

Tapausesimerkin taittoprosessin loppuvaiheessa, taittodokumentin mennessä painoon ei minulla ollut kovinkaan paljon päätöksiä tehtävänä. Kuten luvussa 3.5 totesin tämän tapausesimerkin kohdalla, ei painovalintoihin voinut vaikuttaa ja niiden tekeminen jäi osaprosessina kokonaan puuttumaan. Painovalintojen ja oikean painotalon löytäminen on vaativa tehtävä ja siihen tulee varata aikaa, eli näiden valintojen tekeminen olisi vaikuttanut tapausesimerkin taittoprosessiin ja aikatauluun. Aikataulua nopeuttavia tekijöitä olisivat olleet mm. valmis taittopohja tai kuvien editointivastuun siirtyminen kolmannelle osapuolelle.

Tämä opinnäyte toi vastauksen johdannossa esittämäni kysymykseen siitä, mitä prosesseja taittamiseen sisältyy. Käsittelin taittamisen prosessit tapausesimerkkini kautta

pyrkien samalla huomioimaan, miten prosessi olisi muuttunut, jos toimeksianto olisi ollut erilainen. Taittamisen ydinprosessi on tuottaa asiakkaalle painettu julkaisu halusta lähdemateriaalista. Taittamisen osaprosesseja ovat toimeksiannon saanti, toimeksiannon briiffi, taittoluonnoksen tuottaminen, korjauskierrokset, taiton hyväksyttäminen ja taiton saattaminen painoon. Löysin myös useamman prosessikaavion, jolla taittotyötä on mielestäni hyvä mallintaa. Syvällisempänä tavoitteenani mainitsin haluni selvittää, kuinka taiton eri osa-alueet muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Tapausesimerkkinä toimeksiantoa toteuttaessani sain paremman kuvan taittotyöstä kokonaisuutena. Keskittymällä taittoon prosessina, joka jakautuu pienempiin osaprosesseihin, havaitsin että taitotyössä on muitakin osa-alueita kuin vain se itselle mieluinen osa-alue eli visuaalinen puoli. Taittaminen itsenäisenä taittajana koostuu eri toimijoihin yhteydessä olemisesta ja heidän visioidensa eteenpäin viemisestä, joissa kommunikaatio- ja organisointitaidot tulevat yhtä tärkeiksi kuin luovat taidot ja graafinen näkemys.

Jatkotutkimuksena tälle opinnäytetyölle voisi tehdä tutkimuksen toisesta tapausesimerkistä, jossa yritettäisiin keskittyä tämän opinnäytetyön tapausesimerkin virheiden korjaamiseen. Kahden tapausesimerkin vertailu voisi tuoda lisätietoa ensimmäisen tapausesimerkin virheiden toistumisen todennäköisyydestä. Kahdella tapausesimerkillä voisi myös todentaa paremmin päätelmiäni prosessikaavioiden hyödyistä taittotyössä. Jatkotutkimuksena voisi keskittyä johonkin taittotyön osaprosessiin ja siinä tehtävien valintojen vaikutuksesta kokonaisprosessiin. Prosessikaaviot ja niiden erot sekä ominaisuudet eri taittotyön osaprosessien kuvaukseen olisivat yksi vaihtoehto jatkotutkimukselle. Prosessoinnin hyödyistä viestinnän alan yrityksiin saisi myös mielestäni hyvän yritysmaailmaan sijoittuvan jatkotutkimusaiheen.

Lähteet

Adobe Systems Incorporated 2011a. *Optical Size*. [Verkkodokumentti]. Saatavuus <<http://www.adobe.com/type/topics/opticalsize.html>> (luettu 19.10.2011).

Adobe Systems Incorporated 2011b. *Cronos Pro Opticals*. [Verkkodokumentti]. Saatavuus <<http://store2.adobe.com/cfusion/store/html/index.cfm?store=OLS-FI&event=displayFontPackage&code=1734>> (luettu 19.10.2011).

Adobe Systems Incorporated 2011c. *Utopia Std Opticals*. [Verkkodokumentti]. Saatavuus <<http://store2.adobe.com/cfusion/store/html/index.cfm?store=OLS-FI&event=displayFontPackage&code=1415>> (luettu 19.10.2011).

Alvar Aalto -museo 2011. *Alvar Aalto, modernin arkkitehtuurin ja muotoilun edelläkävijä*. [Verkkodokumentti]. Saatavuus <http://www.alvaraalto.fi/aalto_arkkitehti_muotoilija.htm> (luettu 7.10.2011).

von Bagh, Antero & Günther, Claus & Salmenkari, Raimo 2000. *2000-luvun logistiikan johtaminen*. Helsinki: Suomen logistiikkayhdistys ry.

Eloranta, Ville (toim.) 2008. *Silmät auki! Tietoyhteiskunnan uhat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Eduskunnan Tulevaisuusvaliokunta.

Harisalo, Risto 2011. *Luovuuden teknologia, ideointimenetelmät organisaatioiden luovuuden vahvistajina*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Itkonen, Markus 2007. *Typografian käsikirja*. 3. painos. Helsinki: RPS-yhtiöt.

Kiiskinen Satu & Linkoaho, Anssi & Santala Riku 2002. *Prosessien johtaminen ja ulkoistaminen*. Ekonomia-sarja. Helsinki: WSOY.

Korhonen, Nina & Rajala, Reetta 2011. *Viestinnän prosessointi, koreografia kaaokselle*. Helsinki: Talentum Media Oy.

Koskinen, Pertti 2001. *Hyvä paino tuote*. Helsinki: Inforviestintä Oy.

Kvist Hans-Henry & Arhoma, Sami & Järvelin, Kimmo & Räikkönen, Jukka 1995. *Asiakasprosessit, miten parannat tulosta prosesseja kehittämällä?*. Jyväskylä: Sedecon Oy.

Laamanen, Kai & Tinnilä, Markku 2009. *Prosessijohtamisen käsitteet*. 4. painos. Helsinki: Teknologiainfo Teknova Oy.

Laamanen Tomi & Kamensky, Mika & Kivilahti, Terhi & Kosonen, Paavo & Laine, Kalle & Lindell, Martin 2005. *Strategisen johtamisen käsitteet – englanniksi ja suomeksi*. Helsinki: WSOYpro.

Loiri, Pekka & Elisa Juholin 1998. *HUOM! Visuaalisen viestinnän käsikirja*. Helsinki: Inforviestintä Oy.

Lukkarila, Jarno 2001. *Tekstuuri, typografia julkaisijan työvälineenä*. Helsinki: CredoNet Oy.

Microsoft Corporation 2011. *Visio 2010:n perustoiminnot*. [Verkkodokumentti]. Saatavuus <http://office.microsoft.com/fi-fi/visio-help/visio-2010-n-perustoiminnot-HA101835290.aspx?CTT=5&origin=HA010370238#_Toc254806997> (luettu 11.10.2011).

Nöllke, Matthias 2004. *Luovan työn tekniikat*. Taskukirjat –sarja. Helsinki: Oy Rastor Ab.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. *Tasapainoiseen työllisyyskehitykseen 2025, ehdotus koulutustarjonnan tavoitteiksi vuodelle 2016*. [Verkkodokumentti]. Saatavuus <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/tr16.pdf?lang=fi>> (luettu 25.10.2011).

Pikseli-lehti, DigiFAQ. *Mitä hyötyä on käyttää ns. RAW-muotoista kuvantallennuksesta kamerassa?*. [Verkkodokumentti]. Saatavuus <http://www.pikseli.fi/digifaq/3_raw.html> (luettu 17.10.2011).

Sarja, Jari. *04 Vuokaavio*. [Verkkodokumentti]. Saatavuus <<http://www.verkkopedagogi.net/vanhat/fi/sisalto/materiaalit/asp/luku048b84.html?C:D=418946&selres=418946>> (luettu 10.10.2011).

Viestinnän keskusliitto ry. *Viestinnän koulutuslinjaukset huomioivat alan muutokset*. [Verkkodokumentti]. Saatavuus <<http://www.vkl.fi/toimiala/koulutuspolitiikka>> (luettu 25.10.2011).

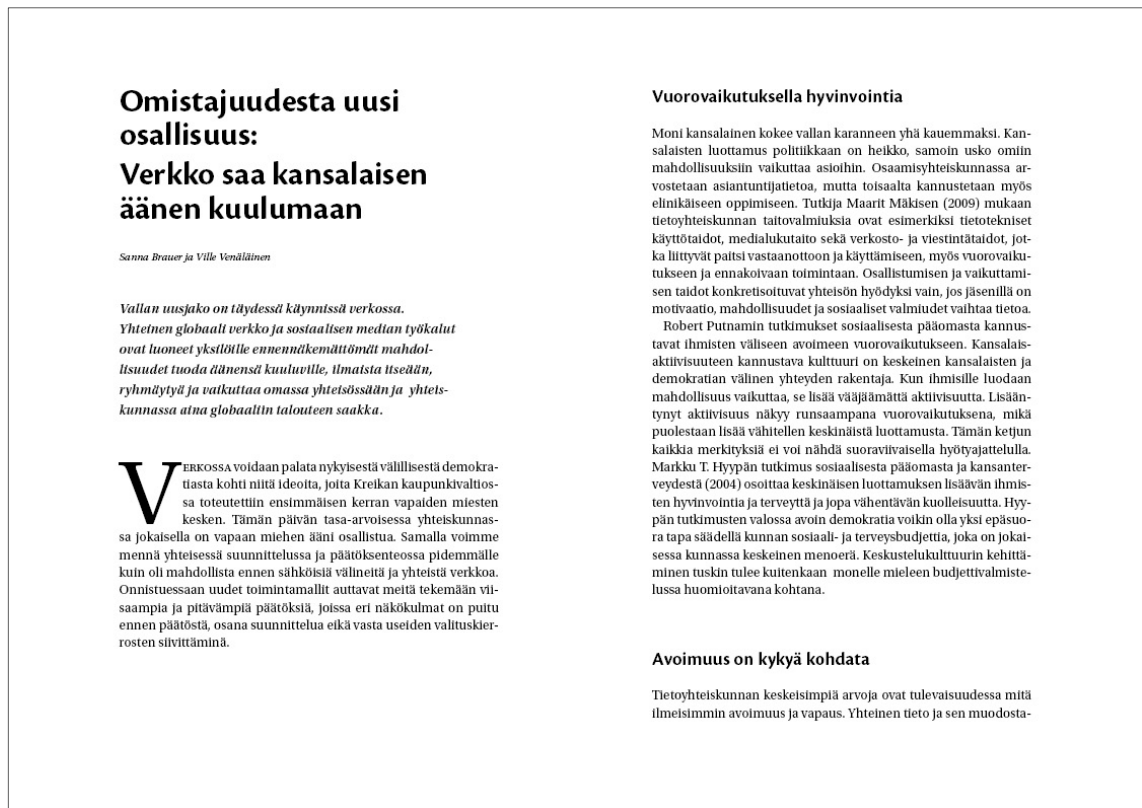
Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen toteutunut aikataulu

- 13.10. Haettu TTL ry:n toimeksiantoa.
- 2.11. TTL ry hylkää hakemukseni.
- 5.11. TTL ry antaakin toimeksiannon.
- 10.11. TTL ry:n toimittajakunnan briiffi.30.11. Hankesopimus TTL ry:n kanssa. Pitäisi saada tekstimateriaali toimittajakunnan yhteyshenkilöltä.
- 2.12. Kysyn puuttuvista tekstimateriaaleista. Kysyn kirjainperheistä substanssiohjaajalta.
- 7.12. Osa tekstimateriaalista tulee.
- 9.12. Kysytty painon yhteystiedot + Habbo-hahmoja. Annettu kirjoittajille kuvien tekniset vaatimukset. Osa tekstimateriaalista tulee.
- 10.12. 1.luonnos valmis. Tavattu substanssiohjaajan kanssa.
- 13.12. Toimittajakunnan yhteyshenkilö kysyy eteenpäin painon tietoja. Saan tietoja Habbo-hahmoista. ensimmäinen luonnos lähetetty kritiikkierrokselle.
- 15.12. Toimituskunnan tapaaminen, huomautettu sivujen tukkoisuudesta. Kannesta näytetty luonnos (sitä kuviteltiin lopulliseksi, eikä se näin ajanut tehtävänsä pelkkänä demonä).
- 31.12. Toimittajakunnan yhteyshenkilö laittaa yhdestä jo saadusta tekstistä muokatun version. Kaikkia tekstimateriaaleja ei ole vielä saatu.
- 5.1. Kaikki tekstimateriaali saatu. Toimittajakunnan yhteyshenkilö laittanut nyt kuvien tekniset vaatimukset eteenpäin, hän kysyy käytäntöä tekstimuokkauksiin.
- 19.1. Otettu yhteyttä painoon, varmistettu A5-arkkikoon käyvän. Kysytty eduskunnan kuvapankin internet-osoite.
- 20.1. Paino vastaa A5 ok, paino antaa kirjansitojien yhteystiedot. Kuvapankin osoite tulee eduskunnalta.
- 22.1. Lähdeluettelo-ongelmaan ratkaisuksi toimittajakunnan osallistuminen lähteiden yhtenäistykseen.
- 24.1. Sovitaan yhteinen lähdemerkintätapa. Kirjansitojat vastaavat ja ehdottavat B5-arkkikokoa. 2. tapaaminen substanssiohjaajan kanssa toinen luonnos valmis.
- 26.1. Kirjansitojat vastaavat myös A5-arkkikoon käyvän.

- 28.1. Osalle toimittajakunnasta ei vieläkään selvää lähteiden merkintätapa, jolla oma ehdotuksensa mm. lähteiden ulkoasuun (tarkoituksena siis vain yhtenäistää merkintätapa).
- 4.2. Teoksen sanastoa aletaan työstää toimittajakunnassa. Minulta kysellään julkaisuaikataulua, vastaan olevani valmis (nykyisillä tiedoilla ilman muokkauksia tekstiin) 17.2.
- 8.2. Vain pieni osa artikkelien lähdeluetteloista editoitu, kaikissa artikkeleissa ei vaadittuja elementtejä, esimerkiksi biografioita puuttuu.
- 10.2. Kaikkia kuvia ei vielä saatu. Muutoksia tehdään artikkeleihin. Artikkelien järjestys valmis, teema-esipuheet eivät. 3. tapaaminen substanssiohjaajan kanssa kolmas luonnos valmis.
- 17.2. Antamani takaraja teoksen valmistumiselle ohitetaan. Tekstien muokkaus ei vieläkään valmista ja joistain artikkeleista puuttuu edelleen edellytetyjä osia.
- 18.2. 4. tapaaminen substanssiohjaajan kanssa, neljäs luonnos valmis.
- 19.2. Toimittajakunnan yhteyshenkilö jää kahden viikon lomalle, toiminta hidastuu hetkellisesti.
- 3.3. Viides luonnos ja viimeinen tapaaminen substanssiohjaajan kanssa, teksti visuaalisesti valmis.
- 8.3. Eduskunnan kuvapankista valittu kansikuva.
- 10.3. Tulevaisuusvaliokunnan puheenjohtajan esipuhetta toivotaan vielä.
- 14.3. Esipuhe teokseen valmis, tekijänä ei Tulevaisuusvaliokunnan puheenjohtaja vaan toimittajakunta.
- 19.3. Viimeistellyt artikkelit laitettu toimittajakunnalle. Pyydetty korkearesoluutio versio valitusta eduskunnan kuvapankin kuvasta.18.3. teoksen sanastoa muokataan.
- 20.3. Puuttuvia artikkeleiden osia saapuu.
- 21.3. Toimittajakunnan jäsen kärkee vaihtaa arkkikoon B5-arkkikokoon. Teoksen takakannen teksti valmis. Teoksen ISBN-numero saadaan. Toimittajakunnan yhteyshenkilö muokkauttaa tekstejä edelleen.
- 22.3. Lisäyksiä tulee artikkelien lähteisiin. Eduskunnan kuvapankki lähettää korkearesoluutioversion kansikuvasta, lisää kanteen oma tekemäni grafiikat.
- 25.3. 3. asetettu deadline ohitetaan.

- 29.3. Toimittajakunnan yhteyshenkilö muokkauttaa tekstejä edelleen. Myös esipuhetta muokataan uudelleen.
- 4.4. Artikkelien lähteitä muokataan vielä, toimittajakunta ei loppujen lopuksi editoinut lähteitä juuri ollenkaan, vaan editoinnin teki taittaja.
- 6.4. Teoksen sähköinen dokumentti lähtee painoon ja jakeluun kirjoittajille.
- 8.4. 1. painos teoksesta on valmis.
- 20.5. Toimittajakunnan yhteyshenkilö kysyy teoksen kansikuvasta internet-versiota julkistustilaisuuden markkinointiin.
- 23.5. Teoksen kannen internet-versio lähtee toimittajakunnalle jakeluun.
- 25.5. Teoksen julkistustilaisuus. Teoksessa huomataan puutteita, esimerkiksi kirjan selkämyksessä ei lue kirjan nimeä, eikä kantta ole hyväksytetty Habbo-hahmojen osalta.
- 26.5. Habbo-hahmot käyttötapa teoksen kannessa hyväksytyt.
- 30.5. 2. korjatun painoksen sähköinen dokumentti lähtee painoon ja jakeluun kirjoittajille.
- 10.6. 2. korjattu painos on valmis ja lähtee jakeluun kaikille halukkaille. Projekti on virallisesti ohi.

Tapausesimerkin typografisen kehityksen havainnollistus

Kuva 1. Ensimmäinen aukeama ensimmäisessä luonnoksessa Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen artikkelista Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan.

Omistajuudesta uusi osallisuus

Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan

Sanna Brauer ja Ville Venäläinen

Vallan uusjako on täydessä käynnissä verkossa. Yhteinen globaali verkko ja sosiaalisen median työkalut ovat luoneet yksilöille ennennäkemättömät mahdollisuudet tuoda äänensä kuuluville, ilmaista itseään, ryhmäytyä ja vaikuttaa omassa yhteisössään ja yhteiskunnassa aina globaaliin talouteen saakka.

VERKOSSA voidaan palata nykyisestä välillisestä demokraatiasta kohti niitä ideoita, jotta Kreikan kaupunkivaltiossa toteutettiin ensimmäisen kerran vapaiden miesten kesken. Tämän päivän tasa-arvoisessa yhteiskunnassa jokaisella on vapaa miehen ääni osallistua. Samalla voimme mennä yhteisessä suunnittelussa ja päätöksenteossa pidemmälle kuin oli mahdollista ennen sähköisiä välineitä ja yhteistä verkkoa. Onnistuessaan uudet toimintamallit auttavat meitä tekemään viisaampia ja pitävämpiä päätöksiä, joissa eri näkökulmat on pulttu ennen päätöstä, osana suunnittelua eikä vasta useiden valituskierrosten silvittämistä.

Vuorovaikutuksella hyvinvointia

Moni kansalainen kokee vallan karanneen yhä kauemmaksi. Kansalaisten luottamus politiikkaan on heikko, samoin usko omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa asioihin. Osamisyhteiskunnassa arvostetaan asiantuntijatietoa, mutta toisaalta kannustetaan myös elinikäiseen oppimiseen. Tutkija Maarit Mäkisen (2009) mukaan tietoyhteiskunnan taito- ja taitovalmiuksia ovat esimerkiksi tietotekniset käyttötaidot, media-

kutaito sekä verkosto- ja viestintätaidot, jotka liittyvät paitsi vastaanottoon ja käyttämiseen, myös vuorovaikutukseen ja ennakoivaan toimintaan. Osallistumisen ja vaikuttamisen taidot konkretisoituvat yhteisön hyödyksi vain, jos jäsenillä on motivaatio, mahdollisuudet ja sosiaaliset valmiudet vaihtaa tietoa.

Robert Putnamin tutkimukset sosiaalisesta pääomasta kannustavat ihmisten väliseen avoimeen vuorovaikutukseen. Kansalaisaktiivisuuteen kannustava kulttuuri on keskeinen kansalaisten ja demokratian välisen yhteyden rakentaja. Kun ihmisille luodaan mahdollisuus vaikuttaa, se lisää väijäämättä aktiivisuutta. Lisääntynyt aktiivisuus näkyy runsaampana vuorovaikutuksena, mikä puolestaan lisää vähitellen keskinäistä luottamusta. Tämän keijun kaikkia merkityksiä ei voi nähdä suoraviivaisella hyöryajattelulla. Markku T. Hyypän tutkimus sosiaalisesta pääomasta ja kansanterveydestä (2004) osoittaa keskinäisen luottamuksen lisäävän ihmisten hyvinvointia ja terveyttä ja jopa vähentävän kuolleisuutta. Hyypän tutkimusten valossa avoin demokratia voikin olla yksi epäsuora tapa säädellä kunnan sosiaali- ja terveysbudjettia, joka on jokaisessa kunnassa keskeinen menoeri. Keskustelukulttuurin kehittäminen tuskin tulee kuitenkaan monelle mieleen budjettivalmistelussa huomioitavana kohtana.

Avoimuus on kykyä kohdata

Tietoyhteiskunnan keskeisimpiä arvoja ovat tulevaisuudessa mitä ilmeisimmän avoimuus ja vapaus. Yhteinen tieto ja sen muodostamisen prosessit ovat ensisijaisesti avoimia ja niihin tulee olla kaikilla kansalaisilla vapaa pääsy ja vapaus osallistua. Tämä voi olla haaste nykytilanteessa, jossa tietoa ja toimivaltaa ohjaa monesti taho, joka omistaa tiedon. Omistajuus voi olla vastaavalle virkamiehellekin piilossa oleva ohjaava voima.

Vaikka avoimuudesta ja avoimesta toimintatavasta puhutaan paljon, yleisessä keskustelussa avoimuus käsitteenä on varsin väljä. Välikäsi avoimuus jopa rinnastetaan suoraan julkisuuteen. Asioiden läpinäkyvä tiedottaminen ja tiedon jakaminen eivät vielä tee toiminnasta avointa.

Kuva 2. Ensimmäinen aukeama toisessa luonnoksessa Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen artikkelista *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

Omistajuudesta uusi osallisuus

Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan

Sanna Brauer ja Ville Vendäläinen

Vallan uusjako on täydessä käynnissä verkossa. Yhteinen globaali verkko ja sosiaalisen median työkalut ovat luoneet yksilöille ennennäkemättömät mahdollisuudet tuoda äänensä kuuluville, ilmaista itseään, ryhmäytyä ja vaikuttaa omassa yhteisössään ja yhteiskunnassa aina globaalien talouteen saakka.

Verkossa voidaan palata nykyisestä välillisestä demokraatiasta kohti niitä ideoita, joita Kreikan kaupunkivaltiossa toteutettiin ensimmäisen kerran vapaiden miesten kesken. Tämän päivän tasa-arvoisessa yhteiskunnassa jokaisella on vapaan miehen ääni osallistua. Samalla voimme mennä yhteisessä suunnittelussa ja päätöksenteossa pidemmälle kuin oli mahdollista ennen sähköisiä väliläisiä ja yhteistä verkkoa. Onnistuessaan uudet toimintamallit auttavat meitä tekemään viisaampia ja pitävämpiä päätöksiä, joissa eri näkökulmat on pulttu ennen päätöstä, osana suunnittelua eikä vasta uselden valituskierrosten sivittäminä.

Vuorovaikutuksella hyvinvointia

Moni kansalainen kokee vallan karanneen yhä kauemmaksi. Kansalaisten luottamus politiikkaan on heikko, samoin usko omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa asioihin. Osamisyhteiskunnassa arvostetaan asiantuntijatieta, mutta toisaalta kannustetaan myös elinikäiseen oppimiseen. Tutkija Maarit Mäkisen (2009) mukaan tietoyhteiskunnan

taitovalmiuksia ovat esimerkiksi tietotekniset käyttötaidot, medialukutaito sekä verkosto- ja viestintätaidot, jotka liittyvät paitsi vastaanottoon ja käyttämiseen, myös vuorovaikutukseen ja ennakoivaan toimintaan. Osallistumisen ja vaikuttamisen taidot konkretisoituvat yhteisön hyödyksi vain, jos jäsenillä on motivaatio, mahdollisuudet ja sosiaaliset valmiudet vaihtaa tietoa.

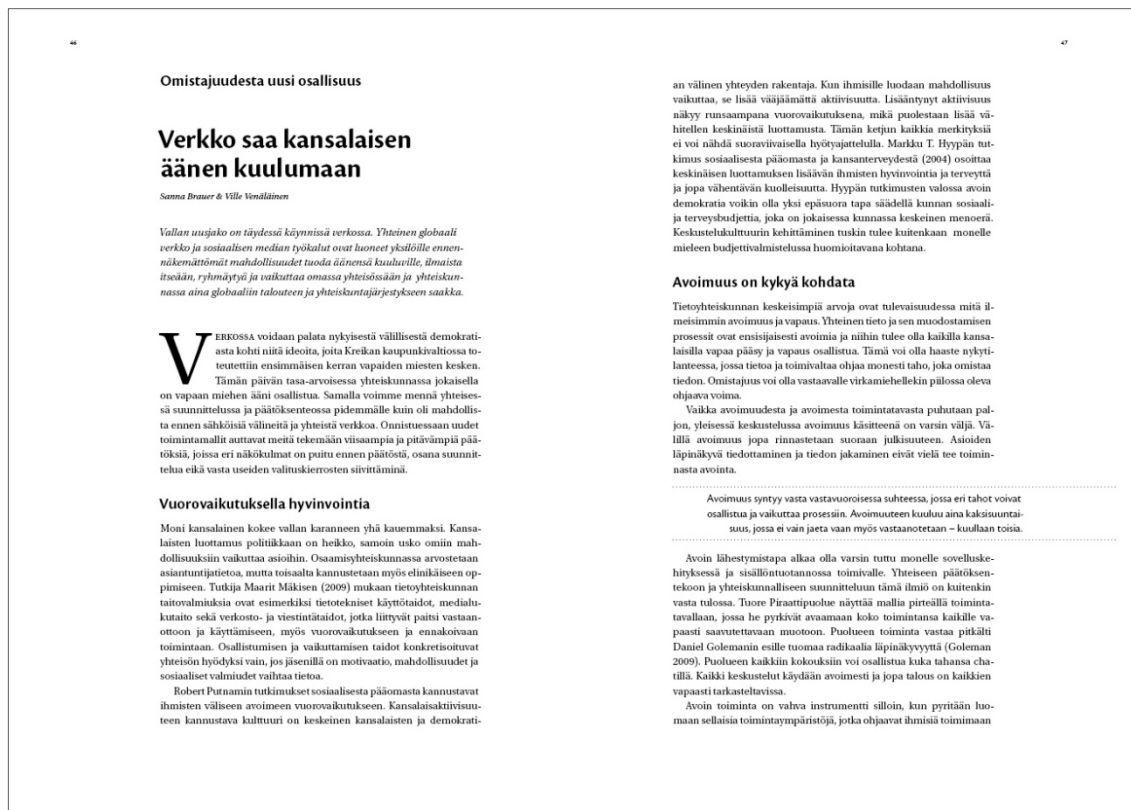
Robert Putnamin tutkimukset sosiaalisesta pääomasta kannustavat ihmisten väliseen avoimeen vuorovaikutukseen. Kansalaisaktiivisuuden kannustava kulttuuri on keskeinen kansalaisten ja demokration välinen yhteyden rakentaja. Kun ihmisille luodaan mahdollisuus vaikuttaa, se lisää väijäämättä aktiivisuutta. Lisääntynyt aktiivisuus näkyy runsaampana vuorovaikutuksena, mikä puolestaan lisää vähitellen keskinäistä luottamusta. Tämän ketjun kaikkia merkityksiä ei voi nähdä suoraviivaisella hyötyajattelulla. Markku T. Hyypän tutkimus sosiaalisesta pääomasta ja kansanterveydestä (2004) osoittaa keskinäisen luottamuksen lisäävän ihmisten hyvinvointia ja terveyttä ja jopa vähentävän kuolleisuutta. Hyypän tutkimusten valossa avoin demokratia voikin olla yksi epäsuora tapa säädellä kunnan sosiaali- ja terveysbudjettia, joka on jokaisessa kunnassa keskeinen menoa. Keskustelukulttuurin kehittäminen tuskin tulee kuitenkaan monelle mieleen budjettivalmistelussa huomioitavana kohtana.

Avoimuus on kykyä kohdata

Tietoyhteiskunnan keskeisimpiä arvoja ovat tulevaisuudessa mitä ilmeisimmän avoimuus ja vapaus. Yhteinen tieto ja sen muodostamisen prosessit ovat ensisijaisesti avoimia ja niihin tulee olla kaikilla kansalaisilla vapaa pääsy ja vapaus osallistua. Tämä voi olla haaste nykytilanteessa, jossa tietoa ja toimivaltaa ohjaa monesti taho, joka omistaa tiedon. Omistajuus voi olla vastaavalle virkamiehellekin piilossa oleva ohjaava voima.

Vaikka avoimuudesta ja avoimesta toimintatavasta puhutaan paljon, yleisessä keskustelussa avoimuus käsitteenä on varsin väljä. Välillä avoimuus jopa rinnastetaan suoraan julkisuuteen. Asioiden läpinäkyvä tiedottaminen ja tiedon jakaminen eivät vielä tee toiminnasta avointa.

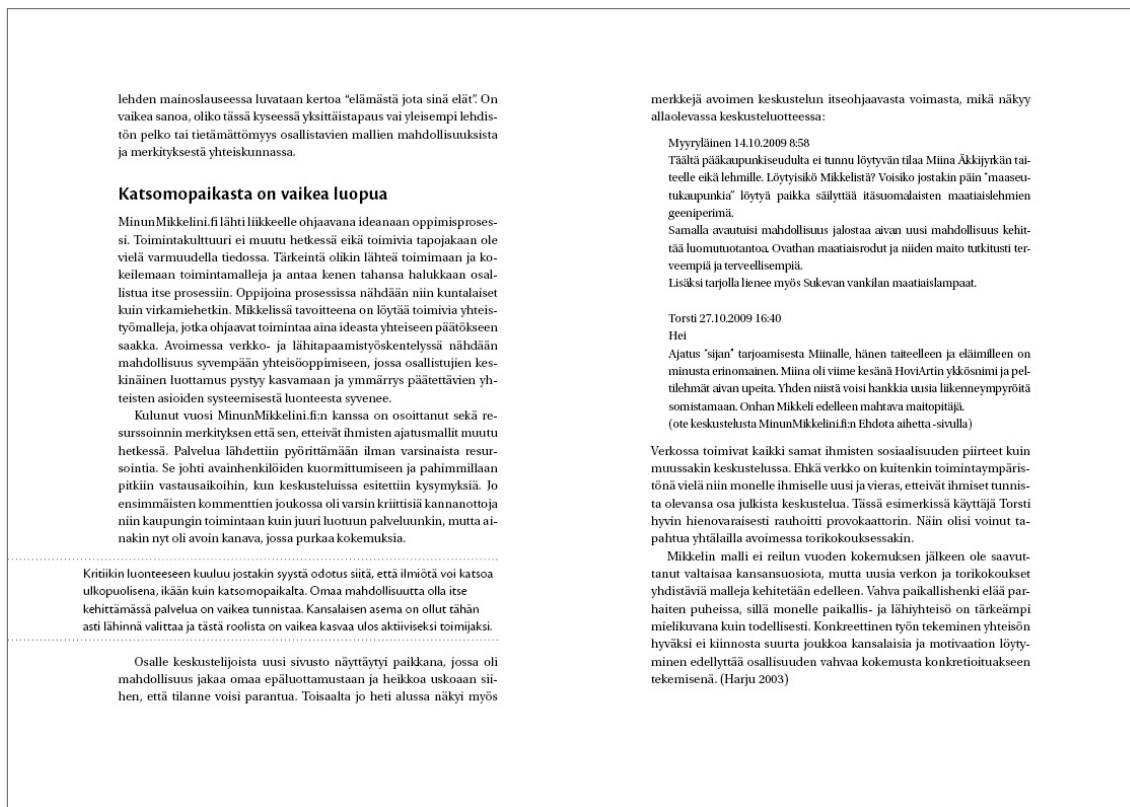
Kuva 3. Ensimmäinen aukeama kolmannessa luonnoksessa Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen artikkelista *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

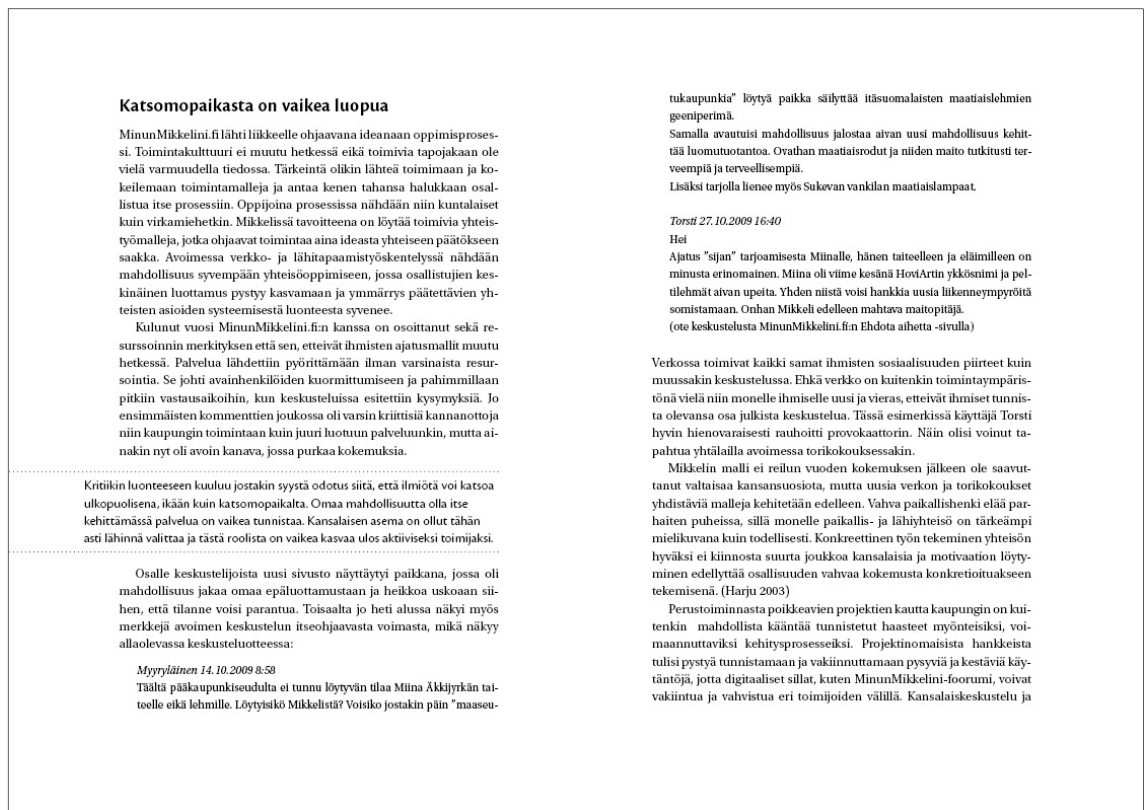
Kuva 5. Ensimmäinen aukeama viidennessä ja lopullisessa versiossa Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen artikkelista *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

<p>kohtaamisen.</p> <p>Mikkelin kaupunki aloitti vuonna 2009 vuoropuhelutkokeilut kuntalaisten kanssa. Niissä hyödynnettiin sekä sosiaalista mediaa että lähtöpäitä. Avauksena toimivat Mikkelin-foorumit, lähtöpäivät, joissa kuka tahansa pääsi keskustelemaan ennalta päätetyistä teemista. Tavoitteena oli saada aikaan alusta asti kuntalaislähtöinen keskustelu ilman valvua virkamiesohjausta. Syksyllä 2009 lanseerattiin myös MinunMikkelini.fi -verkkosivusto, jonka pyrkimyksenä on antaa kuntalaisille ääni ja toisaalta jakaa tietoa käynnissä olevista prosesseista.</p> <p>Kulunut vuosi on osoittanut, ettei toimintakulttuurin muutos avoimempaan suuntaan tapahdu kitkatta. Jo uuden palvelumallin tiedotustilaisuudessa paikallisen pää-äänenkannattajan poliittinen toimittaja kyseenalaisti koko kuntalaisten osallistumismahdollisuuden. Osansa sai ensimmäisenä avattu elinkeinostrategiatyö, johon kuka tahansa kuntalainen sai ottaa kantaa: "Elinkeinostrategia on paperi, jonka pari, kolme virkamiestä ja poliitikko tekee kahvitunnilla". Kansalaiskeskustelun ja osallistavien mallien hakeminen lähes ohitettiin myös lopullisessa lehdistöjuttuun. Tämä siitäkin huolimatta, että lehden mainoslauseessa luetaan kertoa "elämästä jota sinä elät". On vaikea sanoa, oliko tässä kyseessä yksittäistapaus vai yleisempi lehdistön pelko tai tietämättömyys osallistavien mallien mahdollisuuksista ja merkityksestä yhteiskunnassa.</p> <p>Katsomopaikasta on vaikea luopua</p> <p>MinunMikkelini.fi lähti liikkeelle ohjaavana ideana oppimisprosessi. Toimintakulttuuri ei muutu hetkessä eikä toimivia tapoja ole vielä varmuudella tiedossa. Tärkeintä olikin lähteä toimimaan ja kokeilemaan toimintamalleja ja antaa kenen tahansa halukkaan osallistua itse prosessiin. Oppijoina prosessissa nähdään niin kuntalaiset kuin virkamiehetkin. Mikkelissä tavoitteena on löytää toimivia yhteistyömalleja, jotka ohjaavat toimintaa aina ideasta yhteiseen päätökseen saakka. Avoimessa verkko- ja lähtö-</p>	<p>paamistyöskentelyssä nähdään mahdollisuus syvempään yhteisöoppimiseen. Jossa osallistujien keskinäinen luottamus pystyy kasvamaan ja ymmärrys päätettävien yhteisten asioiden systeemisestä luonteesta syvenee.</p> <p>Kulunut vuosi MinunMikkelini.fi:n kanssa on osoittanut sekä resurssoinnin merkityksen että sen, etteivät ihmisten ajatusmallit muutu hetkessä. Palvelua lähettiin pyörittämään ilman varsinaista resursointia. Se johti avainhenkilöiden kuormittumiseen ja pahimmillaan pitkiin vastausaikoihin, kun keskusteluissa esitettiin kysymyksiä. Jo ensimmäisten kommenttien joukossa oli varsin kriittisiä kannanottoja niin kaupungin toimintaan kuin juuri luotun palveluunkin, mutta ainakin nyt oli avoin kanava, jossa purkaa kokemuksia.</p> <p>Kritiikin luonteeseen kuuluu jostakin syystä odotus siitä, että ihmiset voi katsoa ulkopuolisena, ikään kuin katsomopalkalta. Omaa mahdollisuutta olla itse kehittämässä palvelua on vaikea tunnistaa. Kansalaisen asema on ollut tähän asti lähinnä valittava ja tästä roolista on vaikea kasvaa ulos aktiiviseksi toimijaksi.</p> <p>Osalle keskustelijoista uusi sivusto näyttäytyi palkkana, jossa oli mahdollisuus jakaa omaa epäluottamustaan ja heikkoa uskoaan siihen, että tilanne voisi parantua. Toisaalta jo heti alussa näkyi myös merkkejä avoimen keskustelun itseohjauvasta voimasta, mikä näkyy allaolevassa keskusteluotteesta:</p> <p>Myyryläinen 14.10.2009 8:58 Täältä pääkaupunkiseudulta ei tunnu löytyvän tilaa Miina Äkkijyrkän taiteelle eikä lehmille. Löytyisikö Mikkelistä? Voisiko jostakin päin "maaseutukaupunkia" löytyä paikka säilyttää itäsuomalaisen maataislehmiä geeniperimä. Samalla avautuisi mahdollisuus jalostaa aivan uusi mahdollisuus kehittää luomutuotantoa. Ovathan maataisrodut ja niiden maito tutkitusti terveempiä ja terveellisempiä. Lisäksi tarjolla lienee myös Sukevan vankilan maataislampaat.</p>
---	---

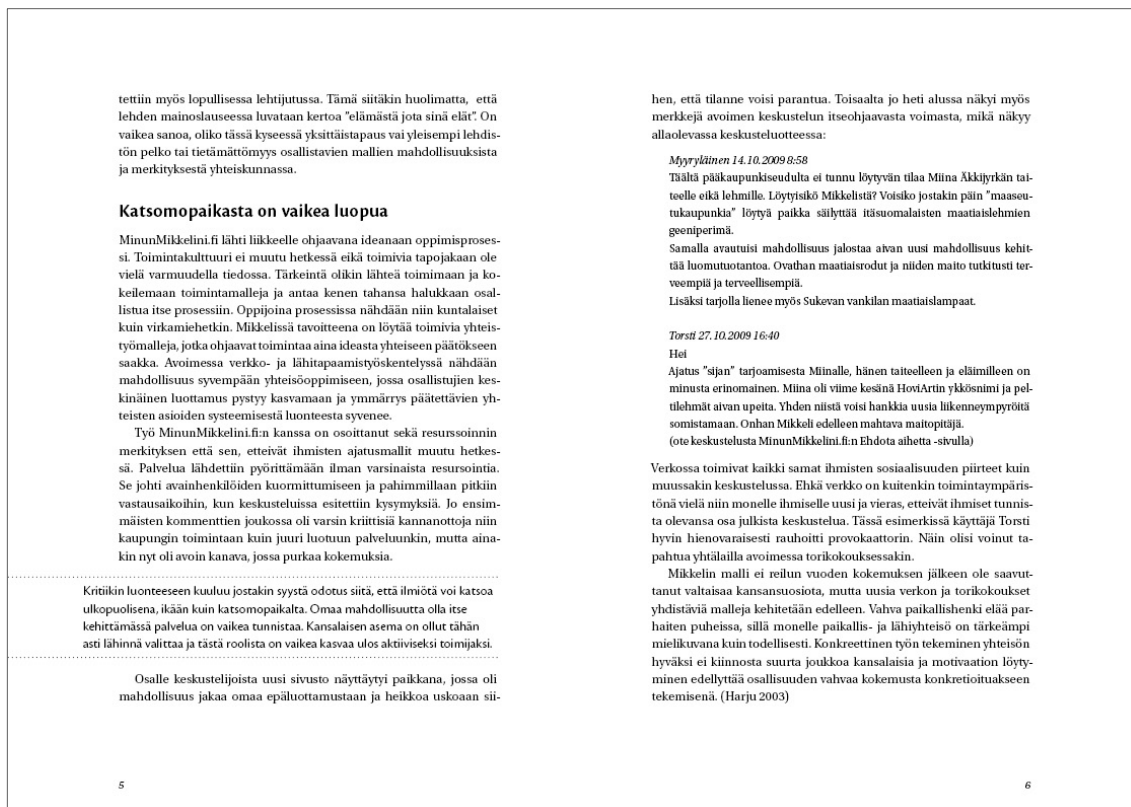
Kuva 6. Sisäsivuaukeama ensimmäisessä luonnoksessa Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

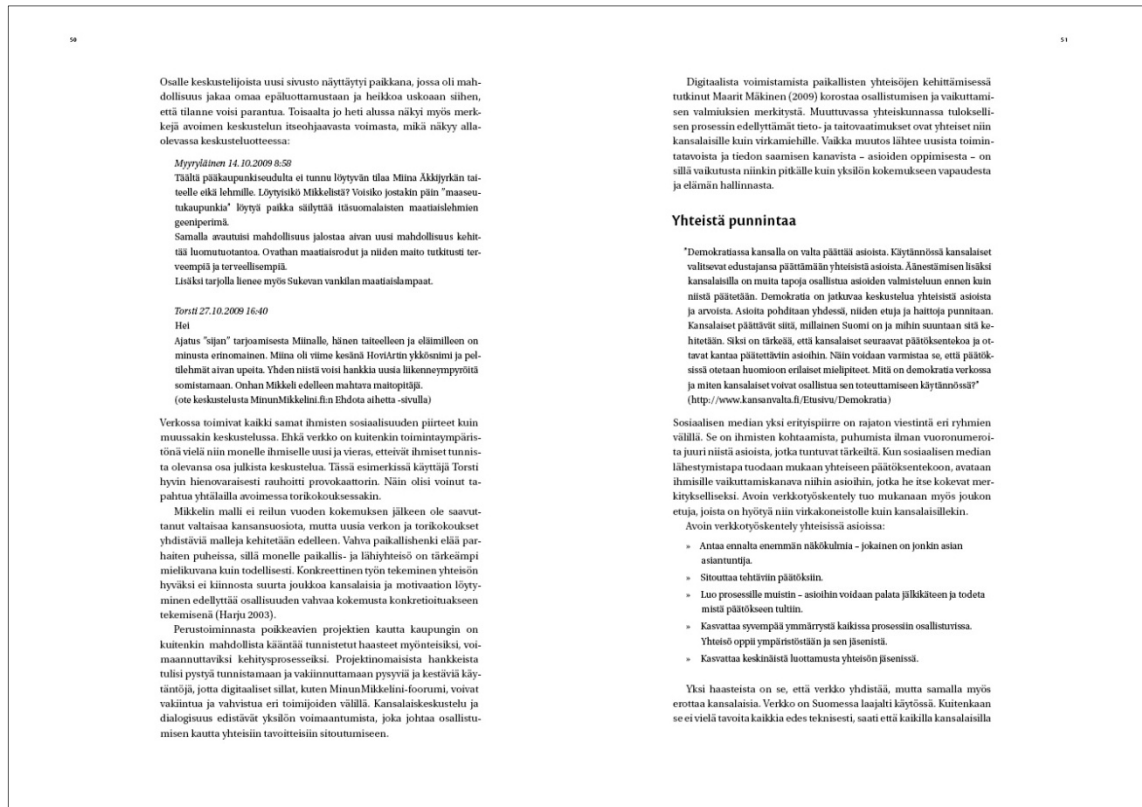
Kuva 7. Sisäsivuuaukeama toisessa luonnoksessa Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

Kuva 8. Sisäviuaukeama kolmannessa luonnoksessa Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

Kuva 9. Sisäsivuaukeama neljännessä luonnoksessa Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

Kuva 10. Sisäisivuaukeama viidennessä ja viimeisessä versiossa Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

(19)

Verkkolinkit	SWOT	Mahdollisuudet
<p>Apps4Democracy Website http://apps4democracy.eu/wiki/Main_Page</p> <p>Apps4Finland -kilpailu http://www.mindtrek.org/2010/apps4finland</p> <p>Asialista - selvitetään yhdessä päätösten taustat http://asialista.fi/Avoimet_verkostot_oppimiseen (AVO-hanke) http://eoppimiskeskus.fi/fi/avo</p> <p>Developer Community & Data Catalog http://www.opengov.fi/Suomen_eOppimiskeskus_ry http://www.facebook.com/Facebook</p> <p>Fillarikanava - Helsinki paremmaksi pyöräillä http://fillarikanava.hel.fi/</p> <p>Helsinkiikanava http://www.helsinkiikanava.fi/</p> <p>Kansanvalta - vaikuttajan tietopankki http://www.kansanvalta.fi</p> <p>Mahdollista.fi - Nettiajan kansalaisyhteiskunnan toimijat http://www.mahdollista.fi</p> <p>MindTrek http://www.mindtrek.org</p> <p>MinunMikkeli http://www.minunmikkeli.fi/</p> <p>Nettiajan kansalaisyhteiskunta http://www.facebook.com/pages/Nettiajan-kansalaisyhteiskunta/109482825767598?ref=ts&w=wall</p> <p>Otavan Opisto, Kansalaisvaikuttamisen pajat verkossa http://paja.internetix.fi</p> <p>Valma - Valmistelufoorumi http://valma.tampere.fi/selaus</p> <p>Verkkodemokratiahanke Valtukka http://www.valtukka.fi</p>	<p>Vahvuudet</p> <p>Verkosta on tullut dialoginen paikka kohtaamiselle ja asioiden jakamiselle.</p> <p>Teknologia on helppokäyttöistä ja lähes ilmaista.</p> <p>Jokaisella on mahdollisuus ilmaista itseään, ryhmäytyä ja tehdä yhdessä.</p> <p>Verkko dokumentoi koko prosessin ja mahdollistaa eri näkökulmien avoimen käsittelyn</p> <p>Verkossa hankitut sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot tukevat kaikkea vuorovaikutusta ihmisten välillä.</p> <p>Verkkoteknologia mahdollistaa systeemisen ymmärryksen esimerkiksi erilaisten dynaamisten visuaalisointien avulla. Astoista voidaan hahmotella tulevaisuudenkuvia ja arvioida eri vaihtoehtojen vaikutusta kokonaisuuteen konkreettisemmin kuin pelkällä puheella.</p>	<p>Yhteiskunta kannustaa elinikäiseen oppimiseen. Osaamista arvostetaan.</p> <p>Uudet kanavat purkavat päätöksen teon näkyviin ja mahdollistavat vaikuttamisen yhteisiin asioihin.</p> <p>Yhteistyön kautta asiantuntijuus jakautuu uudella tavalla ja päätösten taustalle saadaan asiantuntijutta omakohtaisen kokemuksen kautta.</p> <p>Viisaammat ja pitävämmät päätökset, joihin sitoudutaan ilman valtuskierrosta.</p> <p>Luottamus päätöksentekoon ja -tekijöihin kasvaa</p> <p>Verkko avaa avoimet kanavat osallistua ja kokea osallisuutta yhteisiin asioihin.</p> <p>Avoimien keskustelujen yhteiskunnallisista asioista ei ole pelkästään päätöksentekoa, vaan se on yhteisöoppimisen prosessi, jossa yksilöt hankkivat syvempää ymmärrystä omasta elinympäristöstään ja onnistuessaan kasvattavat keskinäistä luottamusta, sosiaalista pääomaa, millä on tutkitusti vaikutusta myös ihmisten fyysiseen hyvinvointiin.</p>

Kuva 11. Lähdeluettelo- ja SWOT-taulukkoaukema ensimmäisessä luonnoksessa Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

(19)

SWOT	
<p>Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> » Verkosta on tullut dialoginen paikka kohtaamiselle ja asioiden jakamiselle. » Teknologia on helppokäyttöistä ja lähes ilmaista. » Jokaisella on mahdollisuus ilmaista itseään, ryhmäytyä ja tehdä yhdessä. » Verkko dokumentoi koko prosessin ja mahdollistaa eri näkökulmien avoimen käsittelyn » Verkossa hankitut sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot tukevat kaikkea vuorovaikutusta ihmisten välillä. » Verkkoteknologia mahdollistaa systemisen ymmärryksen esimerkiksi erilaisten dynaamisten visualisointien avulla. asioista voidaan hahmotella tulevaisuudenkuvia ja arvioida eri vaihtoehtojen vaikutusta kokonaisuuteen konkreettisemmin kuin pelkällä puheella. 	<p>Heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> » Kaikilla ei ole vielä kykyä tai mahdollisuutta käyttää kaikkia verkon tarjoamia mahdollisuuksia, joko puutteellisten tietoteknisten tai kansalaisvalmiuksien vuoksi. » Löyhät sidokset eivät kannattele perinteisiä vaikuttamisen kanavia. » Toimintakulttuuri ei ole vielä mukautunut toimintaympäristön antamiin mahdollisuuksiin. » Usko omiin vaikuttamisen mahdollisuuksiin on heikko ja harva kansalainen tunnistaa itsensä vielä toimijana. » Asioiden läpinäkyvä tiedottaminen ja tiedon jakaminen eivät vielä tee toiminnasta avointa. » Palveluita luodaan ilman rahoitusta tai projektirahoituksella, joka ei takaa palvelun jatkuvuutta. » Osallistavat mallit vaativat myös virkaneistolta uudenlaisia ammattitaitoa ja resursseja.
<p>Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> » Yhteiskunta kannustaa elinikäiseen oppimiseen. Osaamista arvostetaan. » Uudet kanavat purkavat päätöksen teon näkyviin ja mahdollistavat vaikuttamisen yhteisiin asioihin. » Yhteistyön kautta asiantuntemus jakautuu uudella tavalla ja päätösten taustalle saadaan asiantuntemusta omakohtaisen kokemuksen kautta. » Visuuaaliset ja pitkävaikutteiset päätökset, joihin sitoudutaan ilman valituskierrosta. » Luottamus päätöksentekoon ja -tekijöihin kasvaa » Verkko avaa avoimet kanavat osallistua ja kokea osallisuutta yhteisiin asioihin. » Avoin keskustelu yhteiskunnallisista asioista ei ole pelkästään päätöksentekoa, vaan se on yhteisöoppimisen prosessi, jossa yksilöt hankkivat syvempää ymmärrystä omasta elinympäristöstään ja onnistuessaan kasvattavat keskinäistä luottamusta, sosiaalista pääomaa, millä on turvattu vaikutusta myös ihmisten fyysiseen hyvinvointiin. 	<p>Uhat</p> <ul style="list-style-type: none"> » Samanmielisen kohtaaminen ja tavoittaminen vähentää monimuotoisuuden kohtaamista sekä kykyä hyväksyä erilaisuutta. » Julkisen ja yksityisen tilan hämärtyminen » Tietoturvariskit » Uudet mahdollisuudet ovat neutraaleja, niitä voi käyttää niin hyvään kuin pahaan. Retoriikan ja tarinankerron merkitys kasvaa entisestään. Karismaattinen ja sujuva puhuja voi vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen kaikkiin suuntiin. Liika tunnepitoisuus tai matkiminen voi aikaansaada joukon toimimaan järjettömästi.

Kuva 12. SWOT-taulukkoaukeama toisessa luonnoksessa Silmät auki sosiaaliseen mediaan - teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

(19)

<p>ToDo</p> <ul style="list-style-type: none"> » Mediataidot kansalaistaidoksi. » Verkkopalvelut ja niiden kehittäminen osaksi kuntapalveluita. » Kannustaminen avointen ja osallistavien toimintamallien kokeilemiseen. » Kuulemisen taitojen oppiminen - avoimuuteen kuuluu aina kaksisuuntaisuus. » Kansalaisten tukeminen itsensä tunnistamisessa toimijana. » Osallistavien mallien kuvaaminen, jakaminen ja kehittäminen eri toimijoiden yhteistyönä. 	<p>O. 2005: Virtuaalialueille ja hyvinvointia. Suomalaisen tietoyhteiskunnan kehitys ja haasteet. Sitran raportteja 50. Edita Prima Oy, Helsinki.</p> <p>Kymäläinen, P. & Nyyssönen T. & Ridell, S. 2009: Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa</p> <p>Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaaliritoissa. Tampere University Press, Tampere.</p> <p>Mäkinen, M. 2009: Digitaalinen voimistaminen paikallisten yhteisöjen kehittämisessä. Tampereen Yliopistopaino, Tampere.</p> <p>Putnam, Robert D.: Bowling alone: the collapse and revival of American community (New York: Simon & Schuster, cop. 2000</p> <p>Rantapohja no 55, 20.7.2010. Kuntaministeri Tapani Töllin haastattelu</p> <p>Saari, J. 2010. Yksinäisten yhteiskunta. WSOYpro. Helsinki.</p>
<p>Asiasanat</p> <p>eDemokratia, gov20, osallistava demokratia, sosiaalinen media, viestintä, avoimuus, mahdollistaminen, osallisuus, verkko, valta, vastuu, sitoutuminen, tieto, yhteiskunta, kansalainen, virkamies, päätöksenteko, vapaus, julkisuus</p>	<p>Verkkolinkit</p> <p>Apps4Democracy Website http://apps4democracy.eu/wiki/Main_Page</p> <p>Apps4Finland -kilpailu http://www.mindtrek.org/2010/apps4finland</p> <p>Asialista - selvitetään yhdessä päätösten taustat http://asialista.fi/</p> <p>Avoimet verkostot oppimiseen (AVO-hanke) http://eoppimiskeskus.fi/fi/avo</p> <p>Developer Community & Data Catalog http://www.opengov.fi/</p> <p>Suomen eOppimiskeskus ry http://eoppimiskeskus.fi/</p> <p>Facebook http://www.facebook.com/</p> <p>Fillarikanava - Helsinki paremmaksi pyörällä http://fillarikanava.hel.fi/</p> <p>Helsinkikanava http://www.helsinkikanava.fi/</p> <p>Kansanvalta - vaikuttajan tietopankki http://www.kansanvalta.fi</p> <p>Mahdollista.fi - Nettiajan kansalaisyhteiskunnan toimijat http://www.mahdollista.fi</p> <p>MindTrek http://www.mindtrek.org</p> <p>MinunMikkelini http://www.minummikkelini.fi/</p> <p>Nettiajan kansalaisyhteiskunta http://www.facebook.com/pages/Nettiajan-kansalaisyhteiskunta/109482825767598?ref=ts&v=wall</p> <p>Otavan Opisto, Kansalaisvaikuttamisen pajat verkossa http://paja.internetix.fi</p> <p>Valma - Valmistelufoorumi http://valmatampere.fi/selaus</p> <p>Verkkodemokratiahanke Valtikka http://www.valtikka.fi</p>
<p>Kirjoittajista</p> <p>Sanna Brauer, KM ja Ville Venäläinen, FK työskentelevät molemmat Otavan Opistolla sosiaalisen median asiantuntijoina. Otavan Opisto on toiminut pitkään erilaisten oppimismallien laboratoriona ja on erikoistunut osallistavien mallien luontiin. Sanna Brauerilla ja Ville Venäläisellä on laaja osaaminen tällä alueella. He toimivat parhaillaan Mikkelin kaupungin osallistavien mallien kehityksessä ja avaavat kanavia kansalaisvaikuttamisen mahdollisuuksista tiedottamiseen ja kouluttamiseen.</p>	
<p>Lähteet</p> <p>Goleman, D. 2009: Ecological Intelligence: How Knowing the Hidden Impacts of What We Buy Can Change Everything, Crown Business</p> <p>Harju, A. 2003: Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Kansanvalistusseura, Helsinki.</p> <p>Kahane, A. 2004: Solving Tough Problems: An Open Way of Talking, Listening and Creating New Realities, Berrett-Koehler Publishers</p> <p>Kasvio, A. - Numela, J. - Viherä M.-L. - Hyvönen K., Oksa J., - Hietanen</p>	

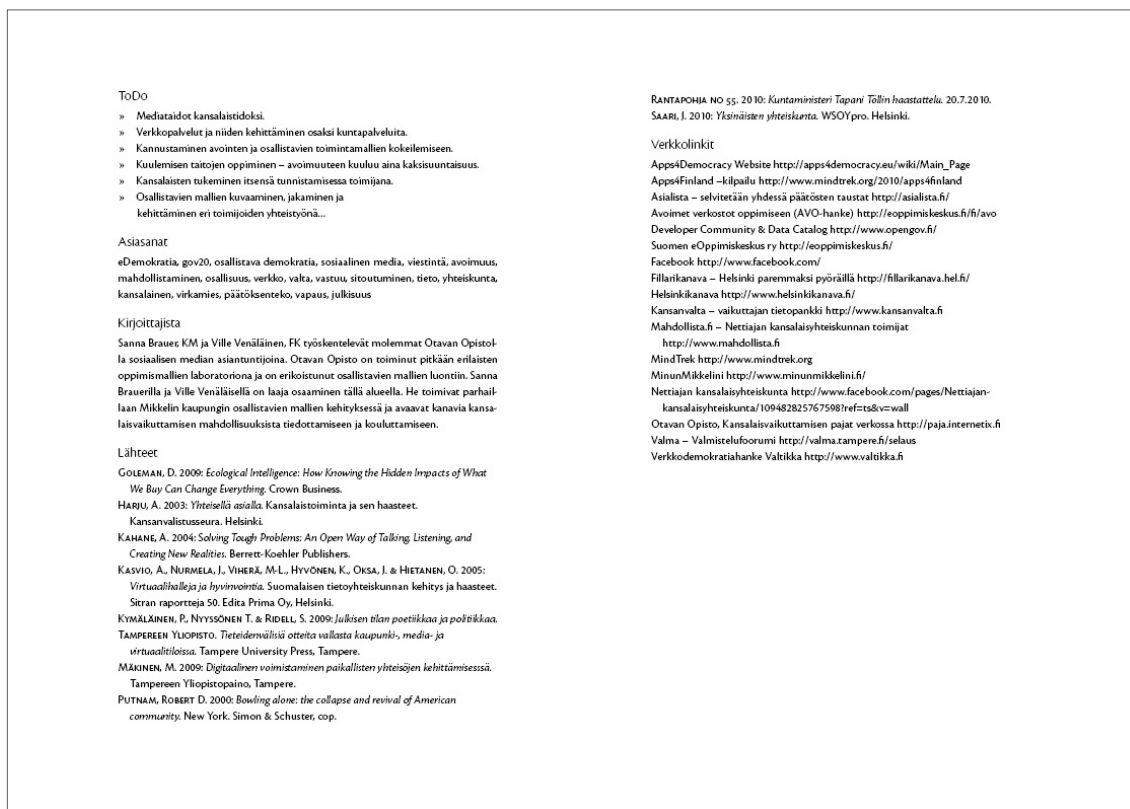
Kuva 13. Lähdeluetteloaukeama toisessa luonnoksessa Silmät auki sosiaaliseen mediaan - teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

(19)

<p>SWOT</p> <p>Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> » Verkosta on tullut dialogien paikka kohtaamiselle ja asioiden jakamiselle. » Teknologia on helpottanut ja lähes ilmaista. » Jokaisella on mahdollisuus ilmaista itseään, ryhtymäy ja tehdä yhdessä. » Verko dokumentoi koko prosessin ja mahdollistaa eri näkökulmien avoimen käsitteilyn » Verkossa hankitut sosiaaliset ja vuorovaikutusaidot tukevat kaikkea vuorovaikutusta ihmisten välillä. » Verkoteknologia mahdollistaa systemien ymmärryksen esimerkiksi erilaisten dynaamisten visualisointien avulla. Asioista voidaan hahmotella tulevaisuudensuvia ja arvioida eri vaihtoehtojen vaikutusta kokonaisuuteen konkreettisemmin kuin pelkällä puheella. 	<p>Heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> » Kaikilla ei ole vielä kykyä tai mahdollisuutta käyttää kaikkia verkon tarjoamia mahdollisuuksia, joko puutteellisten tietoteknisten tai kansalaisvalmiuksien vuoksi. » Lyhyt sidokset eivät kannattele perinteisiä vaikuttamisen kanavia. » Toimintakulttuuri ei ole vielä mukautunut toimintaympäristön antamiin mahdollisuuksiin. » Usko omiin vaikuttamisen mahdollisuuksiin on heikko ja harva kansalainen tunnistaa itsensä vielä toimijana. » Asioiden läpinäkyä tiedottaminen ja tiedon jakaminen eivät vielä tee toiminnasta avointa. » Palveluita luodaan ilman rahoitusta tai projektirahoituksella, joka ei takaa palvelun jatkuvuutta. » Osallittavat mallit vaativat myös virkakoneistolta uudenlaista ammattitaitoa ja resursseja.
<p>Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> » Yhteiskunta kannustaa elinikäiseen oppimiseen. Osaamista arvostetaan. » Uudet kanavat purkavat pääosin teon näkyviin ja mahdollistavat vaikuttamisen yhteisiin asioihin. » Yhteistyön kautta asiantuntijuus jakautuu uudella tavalla ja päätösten taustalle saadaan asiantuntijuuksia omakohtaisen kokemuksen kautta. » Viisaamat ja pitävämmät päätökset, joihin sitoudutaan ilman valtuskierrosta. » Luottamus päätöksentekoon ja -teijöihin kasvaa » Verko avaa avoimet kanavat osallistua ja kokea osallisuutta yhteisiin asioihin. » Avoin keskustelu yhteiskunnallisista asioista ei ole pelkästään päätöksentekoa, vaan se on yhteisöoppimisen prosessi, jossa yksilöt hankkivat syvempää ymmärrystä omasta elinympäristöstään ja onnistuessaan kasvattavat keskinäistä luottamusta, sosiaalista pääomaa, millä on todistusti vaikutusta myös ihmisten fyysiseen hyvinvointiin. 	<p>Uhat</p> <ul style="list-style-type: none"> » Samanmielisten kohtaaminen ja tavoittaminen vähentää monimuotoisuuden kohtaamista sekä kykyä hyväksyä erilaisuutta. » Julkisen ja yksityisen tilan hämartyminen » Tietoturvariskit » Uudet mahdollisuudet ovat neutraaleja, niitä voi käyttää niin hyvään kuin pahaan. Retoriikan ja tarinankerron merkitys kasvaa entisestään. Karismaattinen ja sujuva puhuja voi vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen kaikkien suurin. Liika tunnepitoisuus tai matkiminen voi aikaansaada joukon toimimaan järjettömästi.

Kuva 14. SWOT-taulukkoaukeama kolmannessa luonnoksessa Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

(19)

Kuva 15. Lähdeluetteloaukeama kolmannessa luonnoksessa *Silmät auki* sosiaaliseen mediaan - teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

(19)

SWOT	Heikkoudet
<p>Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> » Verkosta on tullut dialoginen paikka kohtaamiselle ja asioiden jakamiselle. » Teknologia on helppokäyttöistä ja lähes ilmaista. » Jokaisella on mahdollisuus ilmaista itseään, ryhmäytyä ja tehdä yhdessä. » Verkko dokumentoi koko prosessin ja mahdollistaa eri näkökulmien avoimen käsittelyn » Verkossa hankitut sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot tukevat kaikkea vuorovaikutusta ihmisten välillä. » Verkkoteknologia mahdollistaa synteemisen ymmärryksen esimerkiksi erilisten dynaamisten visualisointien avulla. Aioista voidaan hahmotella tulevaisuusdenkuvia ja arvioida eri vaihtoehtojen vaikutusta kokonaisuuteen konkreettisemmin kuin pelkällä puheella. 	<ul style="list-style-type: none"> » Kaikilla ei ole vielä kykyä tai mahdollisuutta käyttää kaikkia verkon tarjoamia mahdollisuuksia, joko puutteellisten tietoteknisten tai kansalaisvalmiuksien vuoksi. » Lyhyt sidokset eivät kannattele perinteisiä vaikuttamisen kanavia. » Toimintakulttuuri ei ole vielä mukautunut toimintaympäristön antamiin mahdollisuuksiin. » Ulo omiin vaikuttamisen mahdollisuuksiin on heikko ja harva kansalainen tunnistaa itsensä vielä toimijana. » Asioiden läpinäkyvä tiedottaminen ja tiedon jakaminen eivät vielä tee toiminnasta avointa. » Palveluita luodaan ilman rahotusta tai projektirahoituksella, joka ei takaa palvelun jatkuvuutta. » Osallistavat mallit vaativat myös virkakoneistolta uudenlaista ammattitaitoa ja resursseja.
<p>Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> » Yhteiskunta kannustaa elinikäiseen oppimiseen. Osaamista arvostetaan. » Uudet kanavat purkavat päätöksen teon näkyviin ja mahdollistavat vaikuttamisen yhteisiin asioihin. » Yhteistyön kautta asiantuntijuus jakautuu uudella tavalla ja päätösten taustalle saadaan asiantuntijuutta omakohtaisen kokemuksen kautta. » Viisaammat ja pidävämmät päätökset, joihin sitoudutaan ilman valituskierrosta. » Luottamus päätöksentekoon ja -tehtäviin kasvaa » Verkko avaa avoimet kanavat osallistua ja kokea osallisuutta yhteisiin asioihin. » Avoin keskustelu yhteiskunnallisista asioista ei ole pelkästään päätöksentekoa, vaan se on yhteisöoppimisen prosessi, jossa yksilöt hankkivat syvempää ymmärrystä omasta elinympäristöstään ja onnistuessaan kasvattavat keskinäistä luottamusta, sosiaalista pääomaa, millä on tutkitusti vaikutusta myös ihmisten fyysiseen hyvinvointiin. 	<p>Uhat</p> <ul style="list-style-type: none"> » Samanmielisten kohteen ja tavoittaminen vähentää monimutkaisuuden kohtaamista sekä kykyä hyväksyä erilaisuutta. » Julkisen ja yksityisen tilan hämärtyminen » Tietoturvariskit » Uudet mahdollisuudet ovat neutraaleja, niitä voi käyttää niin hyvään kuin pahaan. Retoriikan ja tarinankehon merkitys kasvaa entisestään. Karismaattinen ja sujuva puhuja voi vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen kaikkien suuntiin. Liika tunnepitoisuus tai matkiminen voi aikaansaada joukon toimimaan järjestöittä.
19	20

Kuva 16. SWOT-taulukkoaukeama neljännessä luonnoksessa Silmät auki sosiaaliseen mediaan - teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

(19)

<p>ToDo</p> <ul style="list-style-type: none"> » Mediataidot kansalaistaidoksi. » Verkkopalvelut ja niiden kehittäminen osaksi kuntapalveluita. » Kannustaminen avointen ja osallistavien toimintamallien kokeilemiseen. » Kuulemisen taitojen oppiminen – avoimuuteen kuuluu aina kaksisuuntaisuus. » Kansalaisten tukeminen itsensä tunnistamisessa toimijana. » Osallistavien mallien kuvaaminen, jalaminen ja kehittäminen eri toimijoiden yhteistyönä. <p>Kirjoittajista</p> <p>Sanna Brauer, KM ja Ville Venäläinen, FK työskentelevät molemmat Otavan Opistolla sosiaalisen median asiantuntijoina. Otavan Opisto on toiminut pitkään erilaisten oppimismallien laboratoriona ja on erikoistunut osallistavien mallien luontiin. Sanna Brauerilla ja Ville Venäläisellä on laaja osaaminen tällä alueella. He ovat toimineet Mikkelin kaupungin osallistavien mallien kehityksessä ja avaavat kanavia kansalaisvaikutamisen mahdollisuuksista tiedottamiseen ja kouluttamiseen.</p> <p>Lähteet</p> <p>GOLEMAN, D. 2009: <i>Ecological Intelligence: How Knowing the Hidden Impacts of What We Buy Can Change Everything</i>. Crown Business.</p> <p>HARJU, A. 2003: <i>Yhteisiä asioita</i>. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Kansanvalitusseura. Helsinki.</p> <p>KAHANE, A. 2004: <i>Solving Tough Problems: An Open Way of Talking</i>. Listening and Creating New Realities. Berrett-Koehler Publishers.</p> <p>KASVIO, A., NURMELA, J., VIHARI, M.-L., HYVÖNEN, K., OIKSA, J. & HIETANEN, O. 2005: <i>Virtuaalitaloja ja hyvinvointia</i>. Suomalaisen tietoyhteiskunnan kehitys ja haasteet. Stran raportteja 50. Edita Prima Oy, Helsinki.</p> <p>KYRMÄLÄINEN, P., NYSSÖNEN T. & RIDELL, S. 2009: <i>Julkisen tilan poeetiikka ja politiikka</i>. TAMPEREEN YLIOPISTO. Tieteidenväylästä oteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalitalossa. Tampere University Press, Tampere.</p> <p>MAKINEN, M. 2009: <i>Digitaalinen voimistaminen paikallisten yhteisöjen kehittämisessä</i>. Tampereen Yliopistopaino, Tampere.</p> <p>PUTNAM, ROBERT D. 2000: <i>Bowling alone: the collapse and revival of American community</i>. New York. Simon & Schuster, cop.</p> <p>RANTAPOHJA NO 55. 2010: <i>Kuntaministeri Tapari Tölli haastattelu</i>. 20.7.2010.</p> <p>SAARI, J. 2010: <i>Yksinäisten yhteiskunta</i>. WSOYpro. Helsinki.</p> <p>Verkkolinkit</p> <p>Apps4Democracy Website. http://apps4democracy.eu/wiki/Main_Page.</p>	<p>Apps4Finland –kilpailu. http://www.mindtrek.org/2010/apps4finland.</p> <p>Asialista – selvitetään yhdessä päätösten taustat. http://asialista.fi/.</p> <p>Avoimet verkostot oppimiseen (AVO-hanke). http://eoppimiskeskus.fi/avo.</p> <p>Developer Community & Data Catalog. http://www.opengov.fi/.</p> <p>Suomen eOppimiskeskus ry. http://eoppimiskeskus.fi/.</p> <p>Facebook. http://www.facebook.com/.</p> <p>Fillarikanava – Helsinki paremmaksi pyöräillä. http://fillarikanava.helsinki.fi/.</p> <p>Helsinki-kanava. http://www.helsinki-kanava.fi/.</p> <p>Kansanvalta – vaikuttajan tietopankki. http://www.kansanvalta.fi/.</p> <p>Mahdollista.fi – Nettijalan kansalaisyhteiskunnan toimijat. http://www.mahdollista.fi/.</p> <p>MindTrek. http://www.mindtrek.org.</p> <p>MinunMikkelini. http://www.minunmikkelini.fi/.</p> <p>Nettijalan kansalaisyhteiskunta. http://www.facebook.com/pages/Nettijalan-kansalaisyhteiskunta/109482825767598?ref=ts&v=wall.</p> <p>Otavan Opisto. Kansalaisvaikututtamisen pajat verkossa. http://paja.internetix.fi.</p> <p>Valma – Valmistelufoorumi. http://valma.tampere.fi/selaus.</p> <p>Verklodemokratiahankke Valtikka. http://www.valtikka.fi.</p>
21	22

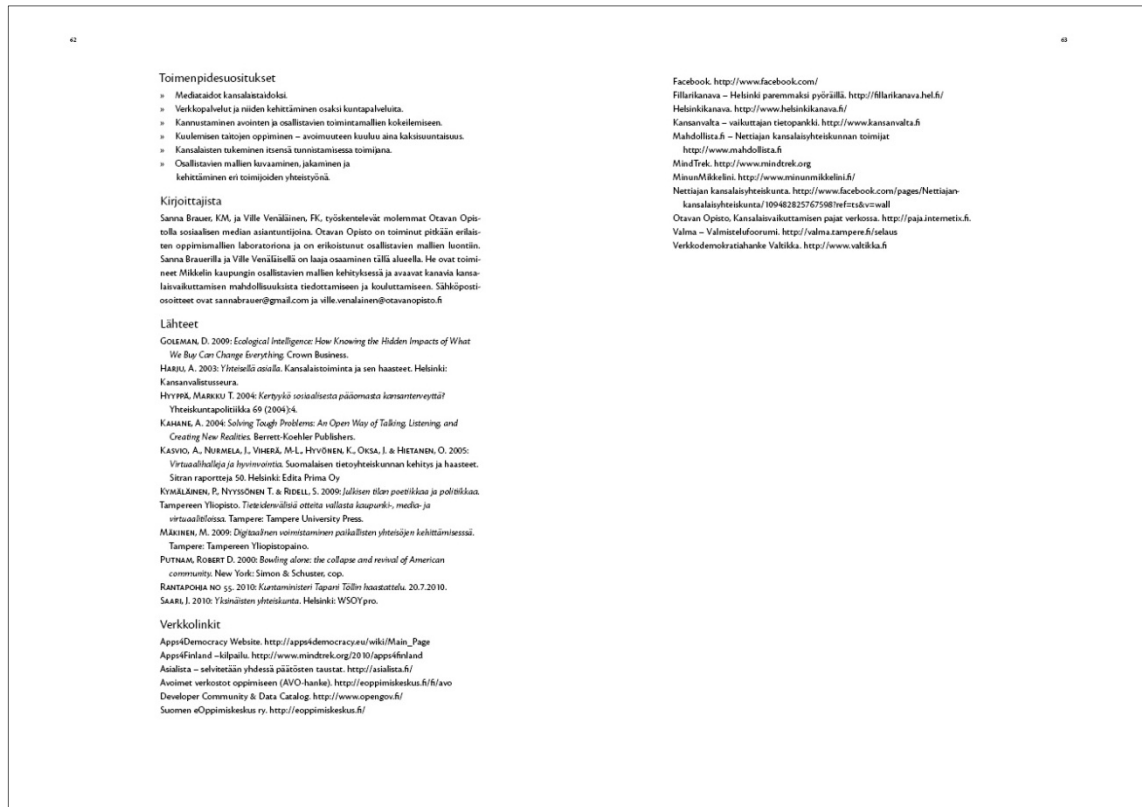
Kuva 17. Lähdeluetteloaukeama neljännessä luonnoksessa Silmät auki sosiaaliseen mediaan - teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

(19)

49	51
Vahvuudet, heikkoudet, uhat ja mahdollisuudet	
<p>Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> » Verkosta on tullut dialoginen paikka kohtausille ja asioiden jakamiselle. » Teknologia on helppokäyttöisä ja lähes ilmaista. » Jokaisella on mahdollisuus ilmaista itseään, ryhtymäyvä ja tehdä yhdessä. » Verkko dokumentoi koko prosessin ja mahdollistaa eri näkökulmien avoimen käsittelyn. » Verkossa hankittat sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot tukevat kaikkea vuorovaikutusta ihmisten välillä. » Verkko teknologia mahdollistaa systemisen ymmärryksen esimerkiksi erilaisten dynaamisten visualisointien avulla. Aioista voidaan hahmotella tulevaisuuden kuvia ja arvioida eri vaihtoehtojen vaikutusta kokonaisuuteen konkreettisemmin kuin pelkällä pohveilla. 	<p>Heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> » Kaikilla ei ole vielä kykyä tai mahdollisuutta käyttää kaikkia verkon tarjoamia mahdollisuuksia, joko puutteellisten tietoteknisten tai kansalaisvalmiuksien vuoksi. » Löyhät sidokset eivät kannattele perinteisiä vaikuttamisen kanavia. » Toimintakulttuuri ei ole vielä mukautunut toimintaympäristön antamiin mahdollisuuksiin. » Uko omiin vaikuttamisen mahdollisuuksiin on heikko ja harva kansalainen tunnistaa itsensä vielä toimijana. » Asioiden täpärilyä tiedottaminen ja tiedon jakaminen eivät vielä tee toiminnasta avointa. » Palveluita luodaan ilman rahoitusta tai projektorhoituksella, joka ei takaa palvelun jatkuvuutta. » Osallistavat mallit vaativat myös virkakoneistolta uudenlaista ammattitaitoa ja resursseja.
<p>Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> » Yhteisöä kannustaa elinikäiseen oppimiseen. Osaamista arvostetaan. » Uudet kanavat purkavat päätöksenteon näkyviin ja mahdollistavat vaikuttamisen yhteisiin asioihin. » Yhteistyön kautta asiantuntemus jakautuu uudella tavalla ja päätösten taustalle saadaan asiantuntemusta onnakohtaisen kokemuksen kautta. » Viisaammat ja pitävämmät päätökset, joihin sitoudutaan ilman valtuuskierrosta. » Luottamus päätöksentekoon ja tekijöihin kasvaa. » Verkko avaa avoimet kanavat osallistua ja kokea osallisuutta yhteisiin asioihin. » Avoin keskustelu yhteiskunnallisista asioista ei ole pelättävää päätöksentekoa, vaan se on yhteisöoppimisen prosessi, jossa yksilöt hankkivat syvempää ymmärrystä omasta elinympäristöstään ja onnistuessaan kasvattavat keskinäistä luottamusta, sosiaalista pääomaa, mikä on turkistasi vaikutusta myös ihmisten fyysiseen hyvinvointiin. 	<p>Uhat</p> <ul style="list-style-type: none"> » Samanmielisten kohtaaminen ja tavoittaminen vähentää monisuoruuden kohtausista sekä kykyä hyväksyä erilaisuutta. » Julkisen ja yksityisen tilan hämartyminen. » Tietoturvariskit. » Uudet mahdollisuudet ovat neutraaleja, niitä voi käyttää niin hyvään kuin pahaan. Retorikan ja tarinankerron merkitys kasvaa entisestään. Katsomattinen ja sulava puhujia voi vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen kaikkiin suuntiin. Liika tunnepitoisuus tai markkinoinen voi aikaansaada joukon toiminnan jipettömiä.

Kuva 18. SWOT-taulukkoaukeama viidennessä ja viimeisessä versiossa Silmät auki sosiaaliseen mediaan -teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.

(19)

Kuva 19. Lähdeluetteloaukeama viidennessä ja viimeisessä versiossa *Silmät auki* sosiaaliseen mediaan -teoksen artikkelissa *Verkko saa kansalaisen äänen kuulumaan*.